

Rob Giel Onderzoekcentrum

Jaarverslag 2016

Onderzoek

Stand van zaken van het
klinisch epidemiologisch onderzoek
in de noordelijke ggz

RGOC

Jaarverslag 2016

Onderzoek

**Stand van zaken van het
klinisch epidemiologisch onderzoek
in de noordelijke ggz**

Colofon

Het Rob Giel Onderzoekcentrum is een samenwerkingsverband tussen Lentis, Stichting GGZ Friesland, Stichting GGZ Drenthe, Dimence Groep, Mediant en het Universitair Centrum Psychiatrie van het Universitair Medisch Centrum Groningen.

Eindredactie

Martha Messchendorp en Richard Bruggeman

Fotografie

Annet Braam (p.6)

Martha Messchendorp (p. 30)

Vormgeving

Klaas van Slooten, Paterwolde

Druk- en bindwerk

Plan Support, Assen

Rob Giel Onderzoekcentrum

Universitair Centrum Psychiatrie, locatie Triadegebouw (ingang 24),
1e verdieping, K-vleugel (CC72)

Universitair Medisch Centrum Groningen

Postbus 30.001

9700 RB Groningen

Telefoon: 050 361 20 79

Fax: 050 361 97 22

E-mail: info@RGOc.nl

Website: www.RGOc.nl

Voorwoord

Beste Lezer!

Op uw scherm staat het nieuwe RGOc jaarverslag 2016, waarin u kunt lezen wat het afgelopen jaar de ontwikkelingen zijn geweest binnen de netwerken van het RGOc.

Mocht u toch nog de papieren versie hebben, dan kunt u doorbladeren om verderop alles te kunnen lezen over de speerpunten e-Health en doelmatigheid; over de coördinator voor cliëntenparticipatie en over het consultatieloket. De ontwikkelingen rond het dataware-house komen langs en er is een overzicht van de RGOc Academie.

Ook treft u informatie over persoonlijke benoemingen van RGOc en vindt u een beknopt overzicht van alle lopende projecten en de publicaties, waar het RGOc bij betrokken is geweest.

Met dit jaarverslag leggen wij - inmiddels voor de 16e keer - verantwoording af voor alle activiteiten die wij het afgelopen jaar hebben ondernomen.

Alles bij elkaar gaat het om veel zorg-gerelateerd onderzoek binnen de noordelijke GGZ-instellingen, dat kan plaatsvinden dankzij de inspirerende en intensieve samenwerking van onderzoekers, behandelaren, coördinatoren, onderzoeksassistenten, maar vooral ook met bestuurders en met vele patiënten/cliënten. Studies, nascholing en andere activiteiten die we vooral ook hebben kunnen doen dankzij de financiële ondersteuning van diezelfde participerende GGZ-instellingen.

Namens de onderzoekers van het RGOc wensen wij u veel leesplezier,

Martha Messchendorp,
communicatiemedewerker

Dr. Richard Bruggeman,
hoofd RGOc

Inhoud

Jaarverslag 2016 7

5

Het Rob Giel Onderzoekcentrum	6,8
Onderzoeksprogramma	9
Cliëntenparticipatie	16
RGOc Academie	19
Samenwerking met andere organisaties en afdelingen	21
Het jaar 2016	25
Organisatie	35
▶ Samenstelling van de diverse gremia	38
▶ Financiën	41
▶ Promovendi	42

Onderzoek, de stand van zaken 49

Programma en werkwijze	51
Overzicht lopend onderzoek 2016	52
Lopende onderzoeksprojecten in 2016	54
In 2016 afgerond onderzoek	67

Publicaties

RGOc Literatuur 2016	68
Verschenen in de RGOc-reeks	80

Medewerkers en betrokkenen	86
----------------------------	----

Het Rob Giel Onderzoekcentrum

6

Historie

Het Rob Giel Onderzoekcentrum werd op 1 december 2000 opgericht door GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Lentis en de afdeling Psychiatrie van het UMCG met als doel om gezamenlijk onderzoek te kunnen doen naar de kwaliteit van de zorg in de noordelijk geestelijk gezondheidszorg. In 2011 hebben de Dimence Groep en Mediant zich bij het RGOc aangesloten, waarmee het gebied werd uitgebreid met de provincie Overijssel. In de periode 2013-2016 zijn Verslavingszorg Noord Nederland en GGZ Noord-Holland-Noord aspirant-lid geweest van het RGOc.

De naamgever, prof. dr. Rob Giel, was van 1969 tot 1994 hoogleraar Sociale Psychiatrie in Groningen. Zijn onderzoek richtte zich vooral op de evaluatie van beleid, organisatie en structuur van de regionale instellingen voor geestelijke gezondheidszorg.

Het RGOc heeft zich in de eerste jaren vooral gericht op zorgonderzoek naar chronische psychiatrische aandoeningen. Vanaf 2012 is deze koers enigszins verlegd. Het onderzoek strekt zich nu uit over drie klinische gebieden van de psychiatrie, te weten de psychotische stoornissen, de stemmings- en angststoornissen en de ouderenpsychiatrie. Daarnaast zijn eHealth en doelmatigheid tot belangrijk speerpunt benoemd.

Het onderzoeksprogramma kenmerkt zich nu door grote beloopstudies binnen de klinische lijnen. De netwerken maken het daarbij mogelijk om ook multicenter behandelstudies uit te zetten.

Door intensievere samenwerking met de universiteit worden ook onderliggende mechanismes beter onderzocht. Tegelijkertijd wordt door een intensievere samenwerking met de Hogescholen in Noord Nederland het praktijk-gebonden onderzoek sterk gestimuleerd.

De grote verschuivingen in de zorg, en dan vooral in de geestelijke gezondheidszorg, vragen steeds opnieuw extra aandacht voor onderzoek op het gebied van beleid en organisatie van de zorg.

Door de lange traditie met het Psychiatrisch CasusRegister Noord Nederland en de belangrijke centrum functie in Noord Nederland, is het RGOc bij uitstek geschikt om maatschappelijke veranderingen en hun gevolgen voor de zorg in kaart te brengen.

Jaarverslag 2016

Het Rob Giel Onderzoekcentrum

8

Doelstelling en plaats van het RGOc

De primaire doelstelling van het RGOc is het bevorderen van klinisch epidemiologisch onderzoek naar beloop en behandeling van psychiatrische stoornissen. Het onderzoek dient bij te dragen aan de kwaliteit en effectiviteit van psychiatrische behandeling in de geestelijke gezondheidszorg in Noord-Nederland.

Het RGOc is nadrukkelijk bedoeld als academische werkplaats en vormt een organisch netwerk van behandelaren en onderzoekers die gezamenlijk patiëntgebonden onderzoek willen verrichten. Het onderzoek richt zich daarbij op etiologie en beloop (inclusief hun determinanten), en op interventies (inclusief hun mechanismes). Waar mogelijk bevordert het RGOc ook meer fundamenteel gericht onderzoek in het kader van patiëntgebonden onderzoek. De interactie van klinische praktijk en wetenschappelijke expertise verhoogt de kwaliteit van praktijkgericht onderzoek en kan daarmee richting bepalend zijn. Het onderzoek dient daarbij te voldoen aan de wetenschappelijke kwaliteitseisen van verantwoorde methodologie, verantwoordelijke projectleider en publicatieverplichting.

Het onderzoek binnen het RGOc ontwikkelt zich zo veel mogelijk binnen drie klinische onderzoeksnetwerken rond de thema's: psychotische stoornissen, stemmings- en angststoornissen en ouderenpsychiatrie. Daarnaast ontwikkelt zich onderzoek rond de speerpunten eHealth en doelmatigheid van de zorg.

Het RGOc wil een duurzame verbinding vormen tussen behandelaren in de GGZ en de wetenschappelijke onderzoekers van het UMCG en de RUG om samen te werken aan gemeenschappelijke vraagstellingen.

Het RGOc is een samenwerkingsverband van het UMCG en de regionale GGZ instellingen.

Organisatorisch is het geworteld binnen het Universitair Centrum Psychiatrie (UCP) en bestaat het uit onderzoekers in dienst van het UMCG en medewerkers uit vijf noordelijke GGZ-instellingen, die participeren in onderzoek dat past binnen het RGOc.

Vanuit het RGOc worden samenwerkingsverbanden opgezet met andere GGZ-instellingen en Universiteiten binnen en buiten Nederland, waarbij het gezamenlijk verrichten van onderzoek het uitgangspunt is.

Onderzoeksprogramma

In 2016 is de GGZ in Noord Nederland nog vol op in beweging geweest. GGZ instellingen hebben keuzes moeten maken om in te kunnen spelen op de nieuwe eisen die aan hen gesteld worden. Op de werkvloer zijn op soms forse veranderingen doorgevoerd. Andere spelers hebben een nadrukkelijk een plaats gekregen in het zorgaanbod; grote delen van de zorg zijn inmiddels overgeheveld naar andere partijen in het sociale domein. De geestelijke gezondheidszorg beweegt zich geleidelijk aan weer meer richting preventieve zorg. Het detecteren van vroege symptomen die een ernstig beloop kunnen voorspellen en om daarop gericht te kunnen interveniëren is belangrijke strategische keuze geworden. Ook het herstel gericht werken heeft een nadrukkelijker plaats gekregen binnen de meer langdurige behandelingen.

Voor het RGOc betekent dit alles ook dat het onderzoek op een aantal gebieden ook mee wil bewegen met deze veranderingen zonder daarbij de koers die eerder is ingezet uit het oog te verliezen. De onderzoeksthema's van de klinische netwerken hebben hun focus behouden en ook nieuwe studies spelen zich binnen de gekozen thema's af. De onderlinge afstemming van de onderzoekslijnen (het MindLines project) verloopt redelijk. Nieuwe initiatieven worden onderling uitgewisseld, kennis en ervaring wordt gedeeld, al lijkt hier nog wel meer winst gehaald te kunnen worden. Leden van het Wetenschappelijk Beraad hebben nieuwe vragen neer gelegd, zoals vlottere data-leveringen en meer ondersteuning bij statische analyses. Verzoeken waaraan vervolgens ook is gewerkt.

Helaas hebben VNN en GGZ-NHN in 2016 beiden aangegeven om het aspirant-lidmaatschap niet te willen verlengen, zodat het aantal RGOc instellingen nu weer zes bedraagt. Tegelijkertijd hebben een aantal GGZ-instellingen aangegeven mee te willen doen aan Proc.-geïnitieerde studies, zonder zelf lid te worden van het RGOc. Door al deze ontwikkelingen is het belangrijk om opnieuw na te denken over de structuur van het RGOc en hoe het zich verhoudt tot externe partners. Op de invitational conference in juni 2016 is dit punt naar voren gebracht. Binnen de Stuurgroep is deze discussie daarna verder opgepakt en zal hiervoor in 2017 beleid worden gemaakt. Ook al is het afgelopen jaar de inclusie van een aantal studies hier en daar wat moeizaam gegaan, het enthousiasme binnen de GGZ-instellingen om te blijven werken aan zorgvernieuwend onderzoek is onverminderd aanwezig gebleven.

Er zijn in 2016 ook een aantal persoonlijke veranderingen geweest binnen de kringen van het RGOc. De voorzitter van de RGOc stuurgroep, Wouter Teer, is elders gaan werken, waarna Herma van der Wal, lid van de Raad van Bestuur van Dimence, is gekozen tot nieuwe voorzitter. Eric Ruhé is vertrokken uit het UMCG en zijn rol als voorzitter van het NNNSA is overgenomen door Anja Stevens, psychiater bij Dimence. Binnen het psychosen netwerk zijn een aantal benoemingen het vermelden waard. VS-opleider Nynke Boonstra van GGZ Friesland is benoemd tot lector aan de Noordelijk Hogeschool Leeuwarden. Psychose-onderzoeker, Marieke Pijnenborg, GGZ Drenthe is benoemd tot hoogleraar klinische psychologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Stynke Castelein (senior onderzoeker Lentis-Research) is sinds oktober bijzonder hoogleraar Herstel bij EPA bij de afdeling klinische psychologie van de RUG.

Tenslotte, de RGOc onderzoekers uit Noord Nederland werken steeds meer samen met collega's in binnen- en buitenland, zoals ook blijkt uit het grote enthousiasme bij de voorbereiding van het internationale ENMESH congres dat in 2017 in Groningen zal worden gehouden.

Klinische netwerken binnen de RGOc-regio, het MindLines project.

Binnen de drie klinische Netwerken worden gezamenlijke studies gedaan, nieuwe ideeën ontwikkeld en regionale samenwerking op de inhoud van de patiëntenzorg bevorderd.

Om de onderlinge samenhang tussen de netwerken wordt te vergroten is het MindLines project in 2015 gestart.

De studies die betrekking hebben op het beloop van psychopathologie kunnen binnen dit project gebruik maken van elkaars kennis en ervaringen. Hierdoor wordt efficiënter gebruik gemaakt van de mogelijkheden die RoQua biedt om gegevens te verzamelen en ook om geautomatiseerde rapporten te genereren.

Nieuwe methodieken, zoals ESM, maar ook projecten zoals MOPHAR in GGZ Drenthe, kunnen via MindLines uitgezet worden.

Dankzij de koppeling van MindLines met het Psychiatrisch CasusRegister Noord Nederland kunnen patiënten hierbij ook 'transdiagnostisch' gevolgd worden. Voor beloopstudies kunnen de netwerken bovendien gebruik maken van grote naturalistische longitudinale cohorten, zoals bv. NESDA, NESDO en GROUP, en het Noordelijke Psychosen Cohort (PHAMOUS en PROGR-S).

Netwerk Psychotische Stoornissen

Binnen het Netwerk is het onderzoek zoveel mogelijk ondergebracht in het overkoepelende thema 'het sociale brein in de sociale context'. Lentis werkt daarnaast aan het programma 'herstelgericht werken', dat in het verslagjaar verstevigd is door de benoeming van Stynke Castelein tot bijzonder hoogleraar Herstelbevordering bij EPA aan de Rijksuniversiteit Groningen.

In 2016 is gestart met regelmatige afstemming tussen onderzoekers van de drie grote beloopstudies (Vroegdetectie, Eerste Psychosen, Routine Outcome Monitoring (ROM PHAMOUS)), met als doel deze zoveel mogelijk op elkaar te laten aansluiten zodat één longitudinale studie gaat ontstaan waarin de patiënt goed gevolgd kan worden. Aan een online (vierde) meting voor de GROUP-studie (Genetic Risk and OUtcome of Psychosis in het kader van Geestkracht) is verder gewerkt. Er zijn een groot aantal interventiestudies onderweg naar negatieve en cognitieve symptomen, zoals de apathiestudie, de cognitieve adaptatie training, sociaal functioneren en herstel (BeatVic, victimisatie bestrijding), leefstijlinterventies, innovatieve medicatiestudies en eHealth (Virtual Reality Therapy for Psychosis, VRET.P).

In 2016 is het onderzoek naar de effectiviteit van de Triadekaart afgerond. De Triadekaart is een instrument ter ondersteuning van de samenwerking tussen hulpverlening, naasten en cliënten. Hierbij was een tiental ggz-instellingen betrokken die wilden werken met de Triadekaart. Het dossieronderzoek naar de frequentie, soort en inhoud van contact binnen de Triade en de analyses zijn afgerond. De resultaten zijn gepresenteerd op het Prenos congres in december; er volgen nog een tweetal publicaties over de bevindingen.

In 2016 zijn de meeste doelstellingen uit het jaarplan behaald, zowel wat betreft beloopstudies (Vroegdetectie, PROGR-S, ROM-PHAMOUS, GROUP) als interventiestudies (Apathie, CAT, BeatVic, LION, Simvastatine, ABC, Hospitality, TREAT, DiSCoVR). Bij de Virtual Reality studie (VRET.P) heeft 81% van de geïnccludeerde 111 personen de VR-behandeling afgemaakt. De studie 'Less may be more' over polyfarmacie ondervond problemen bij de inclusie, reden waarom deze studie in een aangepaste vorm zal worden voortgezet.

Het onderzoeksdeel van het vroegdetectieproject 'On the Road' is in 2016 van start gegaan en de eerste deelnemers zijn inmiddels geïnccludeerd. Het Mirorr onderzoek is in 2016 goed gaan lopen. Meer dan de helft van de deelnemers is geïnccludeerd en een deel daarvan is zelfs al met de jaarlijkse follow-up meting bezig. Het includeren van deelnemers met ultra-hoog risico loopt nog wel moeizamer. In 2015 is een vervolg gemaakt voor de Cognitieve Adaptatie Training (CAT). Deze studie is in 2016 bij Lentis (Langdurige Rehabilitatie, Zuidlaren) ook bij Dijk en Duin (Castricum) en GGZ Drenthe (Assen) uitgevoerd. Op dit moment worden de analyses gedaan en wordt een publicatie voorbereid.

In 2016 werd het projectidee 'To continue or to discontinue' (samen met o.a. Iris Sommer, Lieuwe de Haan, Philip Smit en Jim van Os) gepresenteerd. Medio 2017 moet deze studie onder de naam 'HAMLETT' van start gaan.

Daarnaast gaan het UCP en Lentis participeren aan de Cloz-NL studie.

Voor de PHAMOUS-screening in de basis-ggz is een aangepast korter protocol ontwikkeld dat begin 2017 gereed is voor gebruik. De aansluiting tussen de ROM in de specialistische - en basis-ggz is een punt van zorg bij het goed kunnen volgen van patiënten, en dient in 2017 te worden vormgegeven.

In 2016 werd het onderzoek naar leefstijlinterventies bij een groot aantal teams afgerond. In de LION studie naar leefstijlinterventies (GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Lentis, UCP, Dimence Groep) wordt getracht de interventie, naast FACT, uit te breiden naar (vijf) teams met patiënten binnen een beschermde woonvorm.

Netwerk Ouderenpsychiatrie

Eind 2016 is een subsidie van 248.000 euro ontvangen uit het ZonMw programma DoelmatigheidsOnderzoek voor een (kosten)effectiviteitsonderzoek naar 'Groep schema-focused therapie aangevuld met psychomotore therapie voor ouderen met een persoonlijkheidsstoornis in de gespecialiseerde geestelijke gezondheidszorg'. Deze gerandomiseerde studie zal de komende drie jaar worden uitgevoerd bij in totaal 140 patiënten van Lentis/Dignis, Dimence, Mediant, Van Andel Ouderenpsychiatrie/GGZ Friesland en het UMCG. Projectleider van het onderzoek is Richard Oude Voshaar en als promovendus is Martine Veenstra aangetrokken.

Naast GGZ-NHN en het UMCG hebben in 2016 de niet-RGOc leden GGNet en GGZ Centraal zich aangesloten bij de uitvoering van de ROM-GPS studie; een beloopstudie bij ambulant behandelde ouderen met affectieve stoornissen. GGZ Drenthe is begin 2017 met de studie gestart en Mediant zal naar verwachting in de loop van het jaar volgen. Eind 2016 waren voor deze studie 355 gestandaardiseerde intakes uitgevoerd, waardoor 60 patiënten konden worden geïnccludeerd in de beloopstudie.

De Nascholingsdag 2016 ging over Ouderen en Verslaving en trok het maximale aantal van 120 deelnemers. De dag werd door hen zeer positief beoordeeld; 60% gaf de nascholingsdag een 8 of hoger. In 2017 zal geen Nascholingsdag worden georganiseerd, maar zullen meerdere symposia over ouderenpsychiatrie worden geprogrammeerd op één dag van het door het RGOc georganiseerde ENMESH congres.

Eind 2016 heeft ook de eerste bijeenkomst plaatsgevonden van een jaarlijks overleg tussen het Netwerk Ouderenpsychiatrie en cliëntvertegenwoordigers van de RGOc-instellingen. Hieraan werd deelgenomen door vertegenwoordigers van de Cliëntenraden van Dimence, Lentis en het UCP UMCG. Afgesproken werd dat vertegenwoordigers van het Netwerk in 2017 de Cliëntenraden Ouderenpsychiatrie van alle RGOc-instellingen zullen bezoeken en dat de Cliëntenraden belangstellenden zullen werven voor de begeleiding van individuele studies die binnen het Netwerk worden uitgevoerd.

Tot slot is in 2016 toestemming verkregen voor het gebruik van data van het Phamous onderzoek van het RGOc, voor het ontwikkelen van een gestandaardiseerde jaarlijkse screening van ouderen met een ernstige psychiatrische aandoening. Trekker van dit onderzoek is Paul David Meesters van Van Andel Ouderenpsychiatrie/GGZ Friesland.

Noord-Nederlands Netwerk Stemnings- en Angststoornissen (NNNSA)

Tijdens de studiedag van het NNNSA op 29 september heeft Anja Stevens officieel de rol van voorzitter van het NNNSA aanvaard. Anja is psychiater en hoofd zorg bij Dimence en manager bij het Specialistisch Centrum Bipolaire Stoornissen. Tevens doet ze onderzoek naar slaapverstoring bij zwangere bipolaire vrouwen.

Vanwege de wisselende opkomst bij de verschillende bijeenkomsten van het NNNSA is besloten om de structuur hiervan aan te passen. Er zal viermaal per jaar een bijeenkomst plaatsvinden voor gepromoveerde behandelaars en onderzoekers, de zogenaamde ‘Onderzoeksgroep’. De eerste bijeenkomst van de Onderzoeksgroep vond uiteindelijk plaats in januari 2017 en bestaat naast behandelaren ook uit een aantal fulltime (hoofd) onderzoekers van de grote studies in het noorden op het gebied van stemmings- en angststoornissen. Het afstemmen van de meetinstrumenten is afgerond met een bijeenkomst waarin voor de drie meest behandelde angststoornissen (sociale fobie, paniekstoornis en OCD) lijsten zijn vastgesteld. Een implementatieverslag volgt in het voorjaar van 2017.

Op 29 september vond de jaarlijkse studiedag plaats in het Kasteel te Groningen – met een opkomst van 81 deelnemers en een goede beoordeling, zowel voor de drie keynote sprekers als de vijf verschillende workshops. Thema was ‘Diagnose-overstijgende voorspellers van behandel succes bij stemmings- en angststoornissen’.

Studies

De lopende en/of startende studies in de regio op het gebied van stemmings- en angststoornissen en waarvan de onderzoekers zijn aangesloten bij het NNNSA zijn:

- ▶ Zelf-i
- ▶ TRANS-ID herstel
- ▶ TRANS-ID terugval
- ▶ MOPHAR
- ▶ Depressie-studie (NEW-PRIDE)
- ▶ Ketamine-studie
- ▶ Yoga-studie
- ▶ GAS erop/eraf
- ▶ Cannabidiol bij angst
- ▶ Leefstijlstudie
- ▶ SLEEPREG-BD

RGOC-Datawarehouse

Een datawarehouse bestaat om databestanden op een centrale en beveiligde locatie op te slaan, te verwerken en eventueel te analyseren. Databestanden worden binnen deze omgeving gekoppeld en hierna bestaat de mogelijkheid om ze geanonimiseerd ter beschikking te stellen aan onderzoekers. Het is de bedoeling om alle (grote) databestanden binnen het datawarehouse te beheren. De transparantie en overdraagbaarheid van de data blijft gehandhaafd omdat dit beheer op een centrale en eenduidige professionele manier wordt uitgevoerd. Datamanipulaties en calculaties blijven vanaf de brondata herleidbaar doordat alle veranderingen en aanpassingen worden vastgelegd in syntaxis.

Er zijn verschillende datasets die momenteel gekoppeld worden in het datawarehouse. Dit zijn de databases van het PHAMOUS onderzoek (psychische en lichamelijke screening van mensen, met ernstige psychiatrische aandoeningen, in het bijzonder psychotische stoornissen), het PROGR-S onderzoek (cognitieve, psychische en lichamelijke screening van mensen met een eerste psychose), Ariadne (follow-up onderzoek van kinderen van ouders met psychische problemen), het Psychiatrisch CasusRegister Noord-Nederland (PCRNN) en TRAILS (populatiecohort van 2230 jongeren die al tien jaar iedere twee jaar bemeten worden).

De gegevens van het PROGR-S- en PHAMOUS-onderzoek worden verzameld met behulp van RoQua Routine Outcome Monitoring, het ROM-systeem dat door een aantal GGZ-instellingen gebruikt wordt. In het datawarehouse kunnen ook deze bestanden op een veilige manier gekoppeld worden aan elkaar en aan de andere databestanden. Hiermee kunnen onderzoeksvragen beantwoord worden zoals bijvoorbeeld ‘voorspellen cognitieve profielen in het begin van de ziekte toekomstig zorggebruik’ of andere uitkomstmaten (zoals ernst van de symptomen en sociaal functioneren).

Een Trusted Third Party (TTP) is een essentiële constructie om veilige koppelingen zonder overdracht van identificerende gegevens tussen (grote) databestanden mogelijk te maken. In 2017 wordt een keuze gemaakt voor de TTP waar we mee gaan werken.

Ellen Visser, Erwin Veermans en Sjoerd Sytema zijn eindverantwoordelijk voor het datawarehouse.

EHealth netwerk Noord-Nederland

Net zoals voorgaande jaren kwamen de deelnemers van het eHealth netwerk eens per drie maanden bijeen. De meeste deelnemers waren lijfelijk aanwezig; een enkeling nam deel via een beeldbelverbinding. Alle RGOc-instellingen zijn vertegenwoordigd in het eHealth netwerk, met uitzondering van Mediant. Het netwerk wordt versterkt door Acccare, het Zorg Innovatie Forum, de Hanzehogeschool, Hogeschool Windesheim en de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden. De samenstelling van het netwerk is in 2016 niet wezenlijk veranderd; er zijn alleen een aantal personen gewisseld.

In 2016 is het eerste deel van het project Beeldcommunicatie in de GGZ afgerond. In de laatste fase van het onderzoek (dat loopt t/m juni 2017) worden tools ontwikkeld en getest die behandelaars moeten ondersteunen in het werken met beeldcommunicatie. In tegenstelling tot bestaande onderzoeken naar beeldcommunicatie richt dit onderzoek zich specifiek op het effect van beeldcommunicatie op de verandering van inhoud van zorg, zoals ervaren door de professionals. Het onderzoek is sterk kwalitatief van aard; er is gekozen voor een antropologische benadering. Doel is om te komen tot handvatten die de professional kunnen ondersteunen bij het inzetten van beeldcommunicatie. Van de RGOc-instellingen zijn Lentis, GGZ Noord-Holland Noord, Dimence Groep en GGZ Drenthe in de afgelopen fase het meest intensief betrokken geweest. Het project beeldcommunicatie in de GGZ kent, behalve een team van onderzoekers, een Stuurgroep en een Projectmanagement Team waarin ook RGOc-instellingen vertegenwoordigd zijn. De Stuurgroep komt eens per 3 maanden bijeen en het Projectmanagement Team eens per 6 weken.

In 2016 is verder gewerkt aan onderzoek naar en ontwikkeling van e-mental health interventies en tools voor de praktijkondersteuner-ggz bij de huisarts in de Innovatiewerkplaats van de Hanzehogeschool. Meer informatie is te vinden op de projectwebsite <http://healthyageing.innovatio.nl/nl/innovatiewerkplaats/e-mental-health-interventies-voor-de-poh-ggz>.

Een nieuw initiatief betreft een unieke samenwerking tussen het eHealth netwerk en de drie hogescholen (Hogeschool Windesheim, Hanzehogeschool, NHL) in het opzetten van een gezamenlijk onderwijsprogramma. Als project voor 2016 is gekozen voor de gamificatie van sociale vaardigheidstraining bij jongeren met autisme. En uit deze samenwerking is een RAAK aanvraag ingediend en ook gehonoreerd. Dit project is in 2017 van start gegaan.

Per 1 september 2015 is drs. Fionneke Bos aangesteld als aio binnen het eHealth netwerk op het onderwerp 'elektronische dagboekstudies in de klinische praktijk'. Zij gaat de komende 4 jaar onderzoek doen naar mogelijkheden en onmogelijkheden van het gebruik van *Ecological Momentary Assessments* (ook wel *experience sampling* of dagboekmetingen genoemd), gecombineerd met automatische analyse en feedback in de zorgpraktijk. Het begeleidingsteam bestaat uit Prof. dr. Marieke Wichers, dr. Lian van der Krieke en dr. Evelien Snippe. Dr. Richard Bruggeman is als adviseur betrokken.

De RGOc-consultatiefunctie

Een belangrijke taak van het RGOc is om een platform te bieden voor onderzoekers binnen de instellingen met inhoudelijke afstemming van onderzoeksonderwerpen en uitwisseling van methodologische vragen. Advisering vindt plaats binnen de verschillende netwerken maar is ook beschikbaar voor onderzoekers die daar niet aan verbonden zijn in de vorm van een apart ‘loket’ voor consultatievragen.

Hiervan is ook in 2016 gebruik gemaakt door een scala van binnen de instellingen werkende onderzoekers. Het gaat daarbij om enkele medewerkers in een promotietraject, maar ook om psychiaters en klinisch psychologen die voor een voortgezette opleiding onderzoek moeten doen. Een belangrijke groep wordt gevormd door verpleegkundigen en verpleegkundig specialisten voor wie de eisen aan het afstudeeronderzoek ook steeds hoger worden. Voor deze laatste groep is in 2016 de cursus data analyse met behulp van het statistische programma SPSS herhaald. Aan deze cursus hebben in totaal 21 verpleegkundig specialisten in opleiding en vier onderzoekers van zes ggz-instellingen deelgenomen. Net als in 2015 bleken er grote verschillen te bestaan tussen de cursisten op het gebied van ervaring met SPSS en de mate van gewenste ondersteuning. Tussen de ggz-instellingen bleken eveneens grote verschillen te bestaan in de mate waarin de verpleegkundig specialisten in opleiding een beroep konden doen op de bijvoorbeeld de researchafdeling van de eigen instelling voor begeleiding bij de uitvoering van het gehele leeronderzoek.

Ook werd voor de zelfde doelgroep nu voor de tweede keer de cursus kwalitatieve analyse verzorgd, met een vergelijkbare opzet.

Daarnaast is er gekeken naar ondersteuning voor promovendi. Voor deze groep is er echter nog geen structureel aanbod: de vragen en behoeften bleken heel erg uiteen te lopen. Veel promovendi zijn tegenwoordig ook ingebed in onderzoeksscholen met een eigen aanbod. Het consultatieloket van de RGOc Academie kan hier in de vorm van individuele begeleiding ondersteuning bieden.

De vragen die bij het consultatieloket binnen komen zijn heel erg divers maar de meesten hebben, net als in voorgaande jaren, betrekking op de eerste fase van het onderzoek. Het gaat dan om meetinstrumenten, poweranalyses maar ook om ondersteuning bij aanvragen voor de Medisch Ethische Commissie. In principe wordt gezocht naar een goede match tussen de vraag en de vaardigheden en inhoudelijke deskundigheid van de onderzoeker die vanuit het RGOc ondersteuning gaat bieden.

Eind 2016 is de RGOc consultatieportefeuille van dr. Jooske van Busschbach overgenomen door dr. Rob van den Brink.

Clëntenparticipatie

16

Sinds de start van het RGOc zijn cliënten op verschillende manieren bij de onderzoeken en het onderzoeksbeleid van het RGOc betrokken. Zo is jaarlijks een bijeenkomst speciaal voor leden van cliëntenraden georganiseerd en worden zowel cliëntenraadsvertegenwoordigers als cliëntenorganisaties en organisaties voor naast-betrokkenen voor het jaarlijkse RGOc symposium uitgenodigd. Via de RGOc nieuwsbrief worden zij bovendien op de hoogte gehouden over ontwikkelingen binnen het RGOc.

Vanuit de Stuurgroep van het RGOc is in 2014 bij de bespreking van het vijfjarenplan aangedrongen op grotere betrokkenheid van de cliëntenraden. In 2015 is een plan geformuleerd om meer betrokkenheid te realiseren en is Meike Bak aangesteld als ‘aandachtsfunctionaris cliëntenparticipatie in wetenschappelijk onderzoek’. In 2016 is de betrokkenheid van cliënten bij het onderzoeksbeleid en bij de opzet en uitvoering van onderzoek op verschillende manieren verder ontplooid.

Bij de RGOc Invitational Conference hebben vertegenwoordigers van cliëntenraden een actieve bijdrage geleverd door mee te praten over het onderzoeksbeleid. Daarnaast waren zowel bij het RGOc-symposium als bij de door het RGOc georganiseerde studiedagen van het NNNSA en het netwerk Ouderenpsychiatrie leden van cliëntenraden aanwezig.

Binnen drie RGOc netwerken is een structurele vorm van cliëntenparticipatie gerealiseerd. Binnen het netwerk eHealth praten vertegenwoordigers van uit drie verschillende cliëntenraden actief mee bij de driemaandelijks netwerkoverleggen over ontwerp, opzet en beloop van onderzoeken. Het netwerk Ouderenpsychiatrie heeft in oktober een netwerk-bijeenkomst speciaal voor vertegenwoordigers van cliëntenraden georganiseerd. Hierbij werd een overzicht gegeven van de lopende en nieuw op te zetten en onderzoeken, en werd met de aanwezigen in gesprek gegaan over de mogelijkheden om actief mee te praten binnen het netwerk. Besloten werd om de bijeenkomst in oktober jaarlijks te herhalen en daarnaast elk voorjaar de cliëntenraden Ouderenpsychiatrie te bezoeken. Binnen het netwerk Psychosen zijn de mogelijkheden onderzocht om cliënten structureel in het netwerk te laten participeren. Eind 2016 is besloten om twee cliënten te werven die het maandelijks netwerkoverleg willen bijwonen. In de nieuwe structuur van het NNNSA wordt nagedacht over structurele cliëntenparticipatie binnen het netwerk. In juni 2017 wordt besloten op welke manier cliënten betrokken zullen worden bij het NNNSA. Vanuit cliëntenraden is in ieder geval al interesse aangegeven voor deelname aan het NNNSA.

Naast structurele participatie binnen de netwerken zijn cliënten ook actief betrokken geweest bij de opzet en uitvoering van verschillende onderzoeken. Zo hebben zij focusgroepen bijgewoond (Dagboekmetingen in de klinische praktijk) en is om hun mening gevraagd over de opzet en uitvoering van onderzoek (TRANS-ID herstel, DiSCoVR, POWER, MIRORR, On the ROAD). Er is feedback gegeven op het onderzoeksprotocol, de informatiebrief en de wervingsposter. Ook werd inhoudelijk meegedacht over nieuw te ontwikkelen behandelinstrumenten. Onderzoekers en cliënten geven aan dit zeer nuttig en waardevol te hebben gevonden.

In het voorjaar van 2016 in samenwerking met Lentis een kenniscafé over ROM georganiseerd voor leden van cliëntenraden van Lentis. Op verzoek van en in samenwerking met de cliëntenraad UCP werd het initiatief ontwikkeld om te inventariseren hoe het contact tussen de huisarts en de cliënt rondom opname eruit ziet, en wat ervaringen en wensen van cliënten daarbij zijn.

Doelmatigheid

Een kosteneffectiviteitsanalyse van lopende trials is binnen het RGOc al enkele jaren de gewoonte. Dit gebeurt meestal in samenwerking met de Health Technology Assessment (HTA) unit van het UMCG of anderen zoals het Trimbos Instituut. Voorbeelden hiervan zijn de kosteneffectiviteitsstudie van de individuele rehabilitatie benadering (IRB), en de kosteneffectiviteitsanalyse van LION, een leefstijlstudie die tussen 2014 en 2016 werd uitgevoerd en waarbij 281 patiënten uit vijf RGOc-instellingen zijn geïncludeerd.

In het RGOc vijfjarenplan is doelmatigheid benoemd als belangrijk speerpunt. In 2015 zijn hiertoe de eerste concrete stappen gezet. Het RGOc, het UCP, de HTA-unit van het UMCG, GGZ Friesland en het Trimbos-instituut hebben tezamen met het Landelijk platform GGz (LPGGz) en De Friesland Zorgverzekeraar het initiatief genomen tot het beter in kaart brengen van de doelmatigheid en kosteneffectiviteit van psychiatrische behandelingen binnen een grote regio. Dit project is gestart op 1 september 2015 onder de naam IMPROVE (Improving Mental Health care using Personalized treatment based on analyses of Routine data for Optimal Value and Effectiveness). Projectleider is dr. Talitha Feenstra van de HTA-unit UMCG.

IMPROVE

De bij IMPROVE betrokken partijen beschikken ieder over verschillende zorg-gerelateerde data en expertise. Om te kunnen sturen op kwaliteit en doelmatigheid is het van groot belang om deze gegevens en kennis samen te brengen, met waarborging van optimale privacy en regelgeving.

Door het toepassen van nieuwe mogelijkheden in ICT en Health Technology Assessment (HTA) kan een betere clinical decision making worden gerealiseerd. De opbrengst van dit project is dat de unieke samenwerking tussen partijen in de Friese ggz optimaal wordt benut om te komen tot kwalitatief optimale zorg voor patiënten in het juiste echelon van de gezondheidszorg tegen aanvaardbare kosten.

Voortgang 4 deelprojecten IMPROVE

1. Een innovatieve screener voor psychische problemen voor huisarts en POH-ggz.

Deze screener, CATJA genaamd, is inmiddels in alpha-versie beschikbaar en wordt getest bij POH-ggz'en in Friesland en Groningen. De screener omvat de domeinen positieve en negatieve psychose, angst, depressie, distress en de positieve constructen emotionele steun en vriendschap. Naar verwachting wordt de screener in de tweede helft van 2017 in beta-versie op bredere schaal getest.

2. Een ICT instrument dat behandelaars en cliënten ondersteunt in hun keuze voor behandelingen.

Voor dit deelproject is een schatting gemaakt van de effectiviteit van tweedelijns stepped en matched depressiebehandeling van GGZ Friesland. De gevonden effectiviteit is vervolgens vergeleken met response- en remissiecijfers uit meta-analyses. Hieruit kwam naar voren dat de remissie van behandelingen in de praktijk gemiddeld net zo goed was als in de meta-analyses, terwijl respons percentages lager lagen. Door beter te kijken naar de verschillen in uitkomsten en samenhang met behandelduur proberen we aanknopingspunten te vinden voor de ICT tool. Ook zijn

(en worden) focusgroepen georganiseerd om vanuit patiënt- en behandelaarperspectief te horen hoe de ICT-beslisondersteuner eruit moet zien, wanneer die ingezet moet worden en welke uitkomstmaten van zorg voor patiënten en behandelaren relevant zijn.

3. Simulatiemodellen (prognostic modelling) t.b.v. zorgoptimalisatie op mesoniveau. Door Joran Lokkerbol, Trimbosinstituut, was al eerder het zgn. DepMod ontwikkeld: een model om inzichtelijk te maken welke interventies door andere vervangen kunnen worden om zo doelmatigheidswinst te boeken. Dit model is inmiddels aan de Friese situatie aangepast, zowel wat betreft incidentie en prevalentie van depressie als wat betreft de evidence-based interventies die door zorgaanbieders in de regio aangeboden worden. Voor psychose is gestart met een vergelijkbare exercitie (PsyMod).

4. Simulatiemodellen op macroniveau. Er is een start gemaakt met het in kaart brengen van de kosten en daarmee samenhangende uitkomsten van psychosezorg met behulp van PHAMOUS-data en het Casusregister. Dit is gedaan door een masterstudent Econometrie die hierover zijn masterthese geschreven heeft.

Bij aanvullende financiering zal dit project verder worden uitgebouwd. Het IMPROVE project is daarmee een belangrijke nieuwe ontwikkeling van het doelmatigheidsonderzoek binnen het RGOc.

RGOC Academie

De RGOc Academie is het trainingscentrum voor medewerkers van bij het RGOc aangesloten ggz-instellingen. Er worden cursussen en trainingen gegeven waardoor de continuïteit, verdere groei en ontwikkeling van het onderzoek gewaarborgd wordt. De RGOc Academie is in het najaar van 2012 opgericht.

De doelgroep van de RGOc Academie bestaat uit onderzoekers, behandelaren, verpleegkundigen en onderzoeksassistenten. Op het programma staan scholingen en trainingen van veelgebruikte diagnostische instrumenten als bv. PANSS en HoNOS, maar ook voor trainingen voor specifiek onderzoek zoals de CAARMS training en een onderzoeksstage voor het vroegdetectieproject *On The Road*. Ook worden er interbetrouwbaarheidstrainingen binnen onderzoek en ‘train-de-trainer’ cursussen georganiseerd. In 2016 is de eerste serie cursussen kwalitatieve en kwantitatieve data-analyse voor verpleegkundig specialisten in opleiding afgerond en in het najaar van 2016 zijn deze cursussen wegens grote belangstelling herhaald.

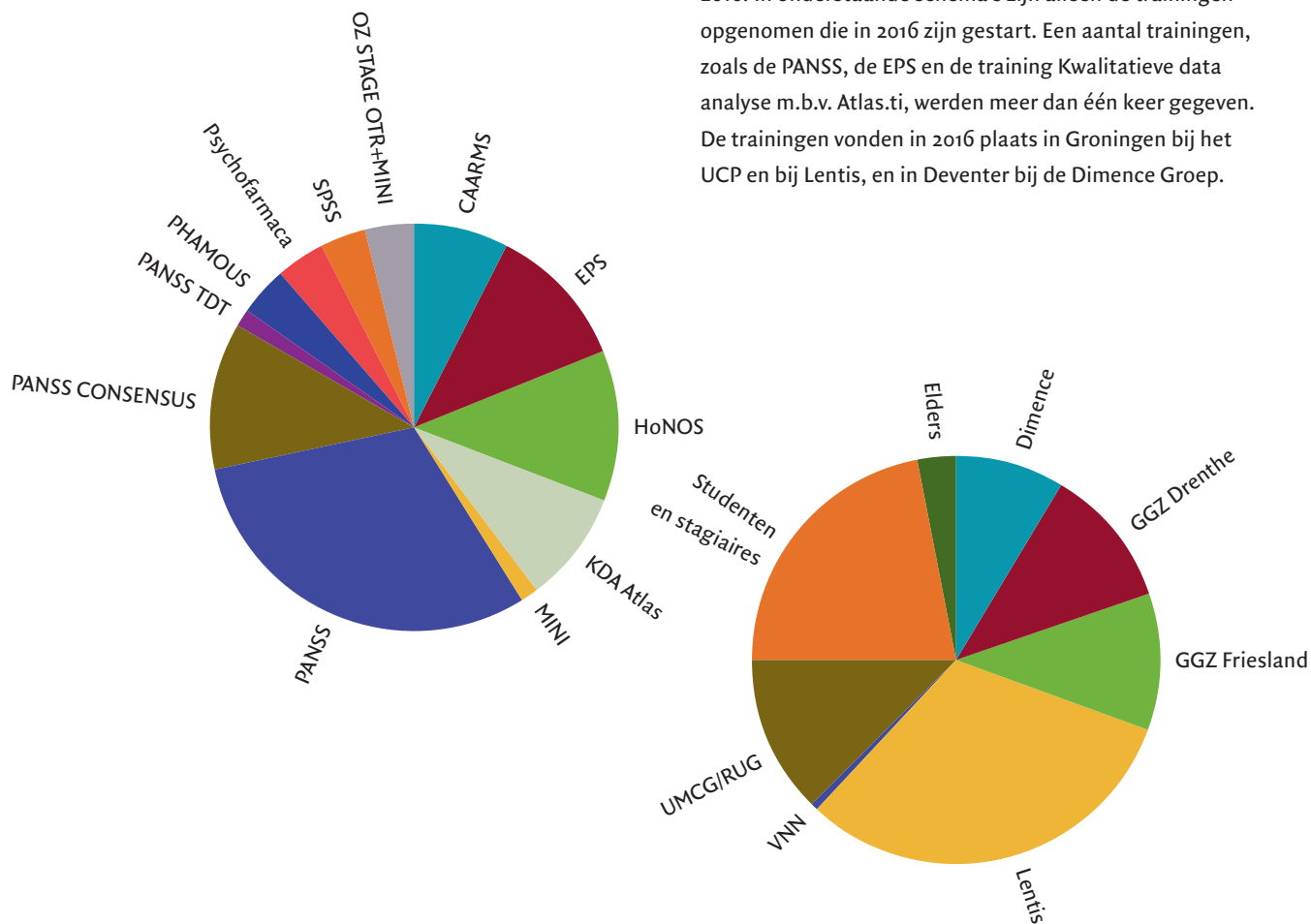
Alle trainingen worden gegeven door gekwalificeerde trainers en zijn bedoeld voor medewerkers van de RGOc-instellingen. Medewerkers van niet-RGOc instellingen kunnen desgewenst de trainingen tegen vergoeding bijwonen. Daarnaast worden ook studie- en (na) scholingsdagen georganiseerd voor behandelaren en onderzoekers in Noord Nederland.

Op de website van de RGOc Academie staat een actueel overzicht van de trainingen die worden aangeboden.

Ook trainingen die verzorgd worden door in het RGOc participerende instellingen kunnen hier desgewenst vermeld worden. Voor alle trainingen en nascholingen is het mogelijk om deelnemers via een online aanmeldingsformulier in te schrijven.

Alle activiteiten van de RGOc Academie worden geëvalueerd. Hiertoe ontvangen de deelnemers na afloop een digitaal evaluatieformulier. De resultaten worden naar de docenten en organisatoren teruggekoppeld.

In 2016 heeft de RGOc Academie 22 cursussen, trainingen en consensusbijeenkomsten georganiseerd, waaraan 206 mensen hebben deelgenomen. Een aantal cursussen en trainingen waren al in 2015 gestart en liepen nog door in 2016. In onderstaande schema's zijn alleen de trainingen opgenomen die in 2016 zijn gestart. Een aantal trainingen, zoals de PANSS, de EPS en de training Kwalitatieve data analyse m.b.v. Atlas.ti, werden meer dan één keer gegeven. De trainingen vonden in 2016 plaats in Groningen bij het UCP en bij Lentis, en in Deventer bij de Dimence Groep.

Samenwerking met andere organisaties en afdelingen

Het RGOc werkt zowel op landelijk als op internationaal niveau samen met ggz-instellingen, andere universitaire afdelingen, kennis- en expertisecentra en Europese researchcentra. Het RGOc ondersteunt en faciliteert de uitvoering van deze onderzoeksprogramma's in de noordelijke ggz. Hieronder volgt een korte opsomming van de belangrijkste samenwerkingsverbanden.

Geestkracht

Het Geestkracht-programma van ZonMw is in 2003 van start gegaan met als doel de onderzoeksinfrastructuur in de ggz te versterken, door middel van praktijkzorg-projecten en opleidingstrajecten voor promovendi en via een top-down programma waarin universiteiten samen met ggz-instellingen een 10-jarig programma hebben ontwikkeld: op het gebied van psychosen (GROUP), angst- en stemmingsstoornissen (NESDA en NESDO) en ontwikkelingsstoornissen (TRAILS).

Inmiddels is de ZonMw-subsidie afgelopen, maar de grote onderzoeksprojecten lopen nog door. Groningen is als enige universiteit betrokken bij alle drie programma's. Het RGOc ondersteunt NESDA, daarnaast dragen ook GGZ Friesland, GGZ Drenthe en Lentis hier aan bij. Er bestaat binnen het Netwerk Stemmings- en Angststoornissen een nauwe samenwerking met het VUmc en het LUMC. Er worden regelmatig NESDA Noord bijeenkomsten gehouden waarin onderzoekers elkaar treffen. De NESDA data zijn ook beschikbaar voor RGOc-onderzoekers om aanvullende onderzoeksvragen mee te beantwoorden. Het Netwerk Ouderenpsychiatrie heeft goede samenwerkingsverbanden met Radboud UMC, VUmc en LUMC. Op de NESDO data wordt ook door onderzoekers uit het Noorden regelmatig gepubliceerd.

De GROUP-partners UMCG, UMCU, AMC en MUMC werken nog steeds samen met een groot aantal GGZ-instellingen. De derde meting is succesvol afgerond. GROUP werkt - ook met ondersteuning van het RGOc en RoQua - aan een online vervolgmeting. De centrale database van GROUP wordt beheerd binnen het Datawarehouse. Daarnaast is sinds 2015 de Genetic Database van GROUP in Groningen gevestigd, i.s.m. de afdeling Genetische Epidemiologie van het UMCG.

Phrenos

Een aantal RGOc instellingen is ook actief lid van Phrenos, het kenniscentrum gericht op persoonlijk herstel en maatschappelijke participatie van mensen met psychotische of andere ernstige en langdurige aandoeningen. Waar mogelijk wordt samengewerkt op het gebied van onderzoek en nascholing, zoals het jaarlijkse Phrenos Psychosecongres en PANSS-trainingen. Ook wordt gezamenlijk onderzoek gedaan naar CAT en naar de validering van de iROQ. Bovendien heeft het RGOc samen met Phrenos de organisatie van het ENMESH 2017 congres in Groningen op zich genomen.

Trimbos-instituut

Met het Trimbos-instituut (Ti) als het landelijk kennis-instituut op het gebied van de geestelijke volksgezondheid en geestelijke gezondheidszorg is een lange traditie van samenwerking o.a. op het gebied van onderzoek in de langdurige zorg. Op dit moment wordt vanuit het RGOc (Van Busschbach) deelgenomen aan in de Erkenningscommissie Interventies Langdurige Zorg die vanuit het Ti wordt gecoördineerd.

Het IMPROVE project is een hecht samenwerkingsverband

tussen het RGOc, het Trimbos-instituut, GGZ Friesland en De Friesland Zorgverzekeraar.

RIBW Alliantie

In vervolg op de UTOPIA-studie - naar de effectiviteit van de door 22 RIBW's geleverde woonzorg - wordt met het Lectoraat Maatschappelijke participatie van mensen met psychische beperkingen van de Hanzehogeschool, in de persoon van Charlotte Wunderink, op dit onderzoeksgebied verder samengewerkt in het MOVE-project. Aan dit onderzoeksproject doen zes RIBW-instellingen en MindUp mee. Verder wordt met een aantal instellingen w.o. de Stichting Beschermd Wonen Utrecht gewerkt aan de ontwikkeling van een vragenlijst naar herstel te gebruiken als maat binnen de Routine Outcome Monitoring.

Casusregisters

Het Psychiatrisch CasusRegister Noord-Nederland (PCRNN) werkt samen met het Psychiatrisch Casusregister Midden-Nederland en met het Psychiatrisch Casusregister Rotterdam-Rijnmond. Sinds 2012, na het wegvallen van de financiering door het ministerie van VWS, worden de zorggegevens van de verschillende casusregisters niet meer gebundeld en is het Psychiatrisch Casusregister Zuid-Limburg opgeheven. De drie overgebleven casusregisters zoeken nog wel steeds de samenwerking op in het kader van onderzoek. Het PCRNN wordt nu gefinancierd door het RGOc.

Psychose Consortium

Het GROUP netwerk heeft een vervolg gekregen in het Psychose Consortium. Hier ligt de nadruk op klinisch onderzoek naar behandelstrategieën, (biologische, psychotherapeutische en psychosociale interventies).

Het consortium (een netwerk van 5 regionale netwerken) wordt gecoördineerd door onderzoekers van het UMCG, UMCU, AMC, ErasmusMC en het MUMC. Er zijn regelmatig gezamenlijke gezamenlijke onderzoekspresentaties geweest en inmiddels wordt ook gewerkt aan gezamenlijke subsidieaanvragen.

Hogescholen in Noord-Nederland

De laatste jaren is de samenwerking met de hogescholen in het Noorden sterk geïntensiveerd via zogenaamde RAAK-projecten en via promotietrajecten van hogeschool docenten bij (co)promotores gelieerd aan het RGOc. Het RGOc werkt in verschillende projecten nauw samen met de Hogeschool Windesheim Zwolle. Het RGOc (dr. J.A.J. van der Krieke, dr. S. Sytema) is consortiumpartner in het door SIA-RAAK gefinancierde project naar Beeldcommunicatie in de GGZ (Lectoraat ICT Innovaties in de Zorg, lector dr. ir. M. Hettinga, dr. ir. R. Janssen). Met het lectoraat Bewegen, Gezondheid en Welzijn is verbinding via de lector (dr. J.T. van Busschbach, ook werkzaam bij het RGOc). Daarnaast zijn er vier promovendi (drs. W.J. Scheffers, drs. C. Boerhout, drs. B. de Vries, drs. E.C.D. van der Stouwe) die zowel vanuit het RGOc als vanuit dit lectoraat worden begeleid. Met de Hanzehogeschool, het Lectoraat Rehabilitatie (lector dr. E. L. Korevaar) en het Lectoraat Maatschappelijke participatie van mensen met psychische beperkingen (lector dr. C. Wunderink, ook werkzaam bij het RGOc) wordt veel samengewerkt, onder andere binnen een groot gezamenlijk project rond Ambulantisering van de GGZ in samenwerking met een groot aantal RIBW-instellingen (Sytema, Visser).

Afdelingen binnen het UMCG

Met de vakgroep Epidemiologie wordt nauw samengewerkt: op het gebied van Health Technology Assessment met dr. Talitha Feenstra, voor de genetische epidemiologie met dr. Behrooz Alizadeh en prof. dr. Harold Snieder, en voor metabole stoornissen met dr. Eva Corpelijn.

Binnen het NeuroImaging Centrum is met name prof. dr. André Aleman mede-initiator van een groot aantal klinische studies binnen de RGOc instellingen, vooral op het gebied van de psychotische stoornissen. Ook Marie-José van Tol is vanuit het NIC actief als initiator van klinisch depressieonderzoek.

De vakgroep Bewegingswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen is betrokken bij ontwikkeling en onderzoek naar de Methode voor Stem-Stoot-Stamp, een opstelling waarmee geïnternaliseerde en geëxternaliseerde agressie kan worden gemeten.

Tevens wordt binnen het NNNSA en het NNNOP nauw samengewerkt met het Interdisciplinair Centrum voor Psychopathologie en Emotieregulatie (ICPE). Met prof. dr. Peter de Jonge en dr. Klaas Wardenaar is een studie afgerond naar profielen van depressieve symptomen als voorspeller van chroniciteit in de database van de Interventie Studie Eerste Lijn (Instel).

Bij de ouderenpsychiatrie wordt samengewerkt met dr. Marij Zuidersma in de iCASE-studie: een onderzoek naar de behandeling van depressie bij mensen met cognitieve problemen. Ook het Netwerk EHealth werkt nauw samen met onderzoekers van het ICPE. Hier is in 2015 een gezamenlijk promotie onderzoek gestart onder leiding van prof. dr. Marieke Wichers (Trans-ID).

Daarnaast maakt het ICPE o.a. voor de TRAILS-studie en de ARIADNE-studie gebruik van het Datawarehouse van het RGOc.

EU-GEI

Het European network of national schizophrenia networks studying Gene-Environment Interactions (EU-GEI) is een groot Europees project, waarin het RGOc via GROUP participeert. De coördinatie van dit project ligt bij de Universiteit van Maastricht. Deelnemende landen zijn naast Nederland: België, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Griekenland, Oostenrijk, Spanje, Turkije, Zwitserland en Australië, Brazilië en Hongkong. Het project herbergt een groot aantal studies, die zich richten op gen-omgevingsinteracties bij mensen met een psychose. Naast individuele omgevingsfactoren, zoals trauma, wordt ook gekeken naar meer algemene omgevingsfactoren, zoals urbaniteit, migratie en het behoren tot een etnische minderheid. Binnen EU-GEI en GROUP wordt nauw samengewerkt op het gebied van de genetische bepalingen. Vanuit het Eerste Psychosen Onderzoek zal met andere partners worden samengewerkt met vergelijkbare cohorten.

MERIT

In het MERIT (Metacognitive Reflection & Insight Therapy) onderzoek wordt samengewerkt met researchers van het Roudebush VA Medical Center, Indiana University School of Medicine. In MERIT wordt gebruik gemaakt van de Nederlandse versie van de Metacognition Assessment Scale, die is ontwikkeld door dr. Paul Lysaker (Indiana University School of Medicine), en het Indiana Psychiatric Illness Interview (IPII).

CAT

In 2016 is zijn de metingen in het kader van het onderzoek naar Cognitieve Adaptatie Training in Zuidlaren afgerond. De metingen op de andere locaties (Dijk en Duin te

Castricum en GGZ Drenthe te Assen) lopen nog door tot het begin van 2017. Op basis van de ervaringen van het onderzoek is in het voorjaar van 2016 een nieuw promotietraject gestart waarin zal worden onderzocht hoe de interventie CAT duurzaam in de reguliere zorg kan worden geïmplementeerd. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door drs. Michelle van Dam. Het promotieteam bestaat uit dr. Lisette van der Meer, prof. dr. Marieke Pijnenborg, prof. dr. Jaap van Weeghel en prof. dr. Stynke Castelein.

Validering van een Theory-of-Mind (ToM) taak

In een grootschalige Deense studie van een cohort van 11-jarigen is gebruikgemaakt van de ToM-taak Freek, een test om sociale cognitie te meten bij 10- tot 13-jarige kinderen. Deze taak is in 2007 in het Universitair Medisch Centrum Groningen ontwikkeld door Els Blijd-Hoogewys (Inter-Psy) en Agna Bartels-Velthuis (UMCG/RGOc) voor het vervolgonderzoek na vijf jaar van een groep 7- en 8-jarige kinderen met en zonder auditieve hallucinaties. De Deense onderzoeksgroep (o.l.v. Pia Jeppesen, Child and Adolescent Psychiatric Center Glostrup en Faculty of Health Science, University of Copenhagen) heeft de Deense versie van deze ToM-taak samen met Els Blijd en Agna Bartels psychometrisch geëvalueerd. Inmiddels zijn een aantal artikelen over hyper-ToM gepubliceerd met Agna Bartels en Els Blijd als co-auteurs. Momenteel wordt nog gewerkt aan een gezamenlijk artikel over ToM, pesten en academisch niveau.

Het jaar 2016

1-2-2016: Lezing prof. dr. Philippe Delespaul: Van onderzoek naar praktijk: de Nieuwe GGZ als translationeel project

Naar aanleiding van het boek 'Goede GGZ!' gaf Philippe Delespaul (hoogleraar zorginnovatie aan de Universiteit van Maastricht) op 1 februari 2016 een lezing in het UMCG over de toekomst van de geestelijke gezondheidszorg. Van deze lezing is een video-opname gemaakt die u op het YouTube-kanaal van het RGOc kunt bekijken.

Bijna een kwart van de huidige uitgaven van ziekenhuizen gaan naar de GGZ; vergeleken met andere landen in Europa is dit veel. De GGZ in Nederland functioneert goed maar lijkt ondanks het ruime budget niet meteen een voorbeeld voor andere landen. Delespaul vindt dit opmerkelijk en ziet ruimte voor verbetering. Bovendien ziet hij geestelijke gezondheid als een gezamenlijke maatschappelijke verantwoordelijkheid. Door de hele samenleving heen veroorzaken psychische problemen bij veel mensen nog altijd een ernstige vermindering van levenskwaliteit. Dit gegeven tezamen met de relatief hoge investeringen zou volgens Delespaul een ambitie moeten aanwakkeren om de GGZ verder te verbeteren.

27-5-2016: Inauguratie Nynke Boonstra als lector Zorg & Innovatie in de Psychiatrie aan de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden

Op vrijdag 27 mei werd Nynke Boonstra benoemd tot lector Zorg & Innovatie in de Psychiatrie. Dit lectoraat van NHL Hogeschool heeft als doel de zorg voor mensen met een psychiatrische aandoening te verbeteren.

Het lectoraat Zorg & Innovatie in de Psychiatrie richt zich op het ontwikkelen en onderzoeken van effectieve interventies die bijdragen aan het verbeteren van de zorg voor mensen met een psychische kwetsbaarheid. De geestelijke gezondheidszorg is volop in beweging. Vroegtijdige gepersonaliseerde zorg is de focus voor de komende jaren waarbij niet alleen aandacht is voor herstel van psychische symptomen maar meer nadruk ligt op het persoonlijke herstel en het herstel van het maatschappelijk functioneren.

Het onderzoek binnen het lectoraat richt zich op manieren om mensen met een psychische kwetsbaarheid vroegtijdig te ondersteunen in het behouden van hun sociale rollen

en het voorkomen van ernstige(re) psychische klachten evenals op herstel ondersteunende zorg. Daarbij wordt gekeken naar de mogelijkheden van digitale innovatie. Op deze manier levert het lectoraat een bijdrage aan het onderbouwen van het handelen van hbo-professionals.

1-9-2016: Marieke Pijnenborg benoemd tot adjunct-hoogleraar Klinische psychologie aan de RUG

Marieke Pijnenborg is per 1 september 2016 benoemd tot adjunct-hoogleraar Klinische psychologie in het bijzonder met betrekking tot psychotische stoornissen aan de faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen (GMW) van de Rijksuniversiteit Groningen.

Met haar onderzoek wil Pijnenborg psychologische processen in kaart brengen die een rol spelen bij het ontstaan en het beloop van psychotische stoornissen. Op basis van deze informatie worden theorie-gestuurde interventiemethoden ontwikkeld, geëvalueerd en geïmplementeerd. Ze werkt hierbij intensief samen met GGZ-instellingen en met name met GGZ Drenthe.

Pijnenborg richt zich vooral op de sociale interactie vaardigheden en (meta) cognitie - in het bijzonder sociale cognitie - bij psychotische stoornissen. Daarbij wordt gekeken naar deze processen in verschillende stadia van psychose. De onderzoeksprojecten variëren van fundamenteel neuroimaging onderzoek naar hersenactivatie tijdens (meta-)cognitieve processen tot randomised controlled trials waarmee de effectiviteit wordt onderzocht van psychologische en psychosociale interventies die er op zijn gericht (meta-)cognitieve processen te beïnvloeden bij mensen met psychotische stoornissen.

25-10-2016: Stynke Castelein (Lentis) benoemd tot bijzonder hoogleraar aan de RUG

Dr. Stynke Castelein, senior onderzoeker bij Lentis, is benoemd tot bijzonder hoogleraar 'Herstelbevordering bij ernstige psychische aandoeningen' aan de faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen, afdeling Klinische Psychologie en Experimentele Psychopathologie, van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG).

De leerstoel is ingesteld door Lentis en de RUG. Corstiaan

Bruinsma, psychiater en lid Raad van Bestuur van Lentis, is erg blij met de leerstoel en de benoeming. ‘Stynke is een gedreven wetenschapper met veel kennis en ervaring. Ze wordt door ons, maar ook door wetenschappers in Nederland en daarbuiten bijzonder gewaardeerd om haar bijdrage aan het herstelonderzoek van mensen met ernstige psychische problemen.’ Bruinsma zegt dat de leerstoel een belangrijke bijdrage kan leveren aan de wetenschappelijke kennis over herstel en de processen en factoren die daarbij een rol spelen. Ook de kennisoverdracht en de samenwerking tussen de universiteit en het veld worden door de leerstoel versterkt. Stynke Castelein is verbonden aan Lentis Research, de wetenschappelijke afdeling van Lentis. Daar doet ze samen met haar collega’s onderzoek dat is gericht op het verbeteren van de kwaliteit van zorg aan patiënten. ‘Het is een groot voordeel dat we als wetenschappers in en vanuit een zorginstelling werken. Ons onderzoek is sterk verbonden aan de zorg. Daardoor kunnen wij bij positieve resultaten snel nieuwe behandelingen invoeren. De thema’s die we onderzoeken komen rechtstreeks voort uit de zorgbehoeften van onze patiënten en uit de dagelijkse praktijk van onze behandelaren’, aldus Stynke Castelein. Zo schreef zij een proefschrift over de waarde van lotgenotencontacten voor mensen met schizofrenie (2009). Zij ontving van ZonMw de prestigieuze Parelprijs voor het implementeren van deze groepen.

13-12-2016: Nieuwe applicatie zorgt voor slimmer screenen van psychische klachten

Een nieuwe applicatie zorgt ervoor dat hulpverleners in de geestelijke gezondheidszorg efficiënter kunnen screenen of iemand psychische problemen heeft. Het gaat om een ‘slimme’ digitale vragenlijst, waarbij het

antwoord op een vraag bepaalt welke volgende vraag wordt gesteld. Hierdoor kan met veel minder vragen toch een betrouwbare schatting van de ernst van psychische klachten worden gemaakt. Doordat klachten eerder herkend worden, kan verergering van de klachten mogelijk voorkomen worden. Vanaf februari 2017 wordt de applicatie in een pilot-studie getest bij de beoogde gebruikers: huisartsen en praktijkondersteuners GGZ in de huisartsenpraktijk. Psycholoog Jan van Bebber van het UMCG licht op 13 december in Enschede het slimmer screenen toe op een congres van het RGOc over Preventieve GGZ (zie pagina 31).

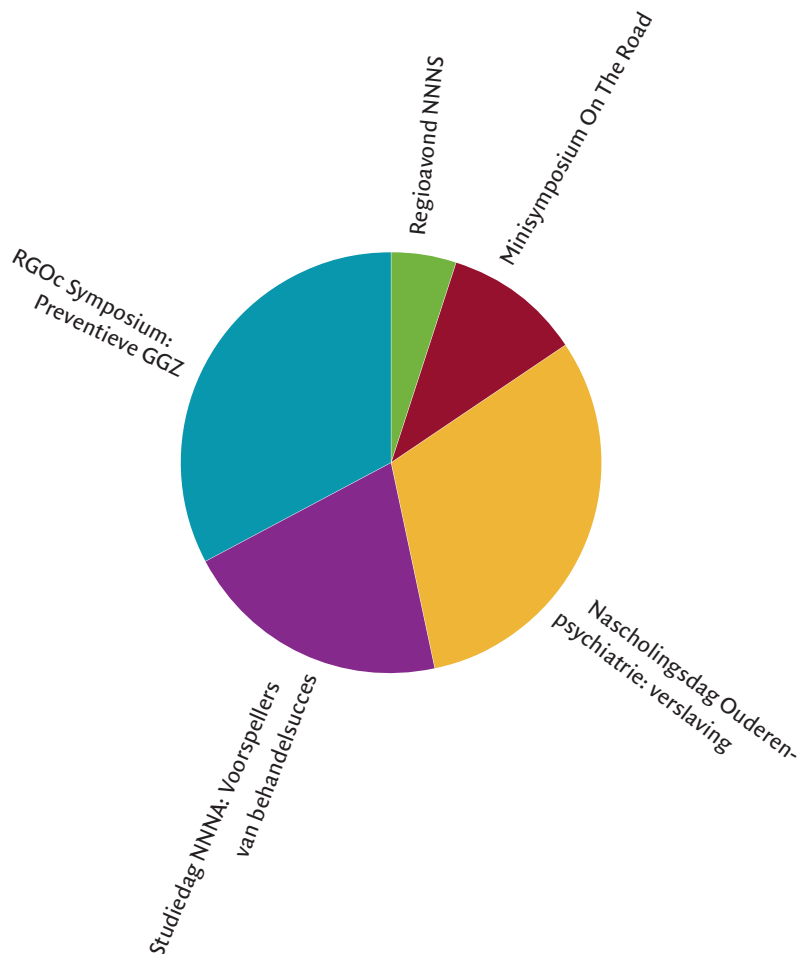
In samenwerking tussen UMCG met de TU Twente is een statistische module ontwikkeld die het hart vormt van de screeningsapplicatie. Het slimme aan deze applicatie is dat bij iedere vraag wordt nagegaan, welke vervolgvraag het beste past bij de eerder gegeven antwoorden van de cliënt. Dit is vergelijkbaar met wat een geschoolde en ervaren interviewer ook doet. Als de ernst van het probleem voldoende betrouwbaar kan worden vastgesteld, stopt de screening. Dit scheelt de cliënt veel tijd en frustratie omdat hij of zij niet meer

allerlei niet-relevante vragen hoeft te beantwoorden. De applicatie zal in de praktijk meestal voorafgaand aan een intake gesprek met cliënten worden ingezet om de aanwezigheid en/of ernst van klachten te bepalen. De eerste versie van de applicatie bevat de volgende vijf domeinen: angst, depressie, psychische symptomen van stress, positieve en negatieve symptomen van psychose. Ook positieve factoren als emotionele steun, vriendschap en tevredenheid met sociale rollen en activiteiten worden gemeten, omdat deze een effect hebben op de zorgbehoefte die iemand met psychische klachten heeft. Jan van Bebber wil de komende periode in de pilot onderzoeken of de nieuwe applicatie in de praktijk goed bruikbaar is en of het voor een huisarts of GGZ-medewerker goed interpreteerbare gegevens oplevert. Daarnaast zal de applicatie uitgebreid worden met modules voor traumatische ervaringen en verslavingsproblematiek.

Posterprijzen Phrenos Psychosecongres

Saskia Nijman, Onderzoekscoördinator van GGZ Drenthe, heeft op het Phrenos Psychosecongres 2016 de posterprijs voor beste zorginnovatieve poster gewonnen. Saskia: 'Mijn poster ging over de Virtual Reality-behandeling die we nu in samenwerking met het UMCG aan het ontwikkelen zijn. Mensen met een psychotische stoornis hebben vaak problemen emoties van anderen te herkennen, zich in te leven in anderen en sociale situaties juist in te schatten. Daardoor hebben ze bijvoorbeeld problemen met het vinden van werk en met het hebben (en houden) van relaties. In DiSCoVR (Dynamische Interactieve Sociale Cognitietraining in Virtual Reality) wordt dit getraind door veel te oefenen in virtual reality.'

Symposia en nascholingen

In 2016 waren er vijf (mini)symposia c.q. nascholings- of studiedagen. In februari werd weer een Regioavond voor het Netwerk Stemnings- en Angststoornissen georganiseerd. In april was er een minisymposium voor medewerkers van het On The Road (vroegdetectie) onderzoek met een plenair gedeelte en diverse workshops. In mei was de jaarlijkse nascholingsdag ouderenpsychiatrie die deze keer in het teken stond van verslaving. In september was er wederom een studiedag voor het Noord Nederlands Netwerk Stemnings- en

Angststoornissen met als thema diagnose-overstijgende voorspellers van behandelingsucces, en in december werd voor de zeventiende keer bij Mediant het jaarlijkse RGOc symposium georganiseerd, dat deze keer in het teken van preventieve psychiatrie stond. Op deze symposia en nascholingsdagen waren in totaal 395 personen aanwezig.

19-4-2016: Minisymposium On The Road

Op 19 april vond in het UMCG het minisymposium over On The ROAD plaats. De nascholingsdag werd goed bezocht en was bedoeld voor psychiaters, arts-assistenten, psychologen, verpleegkundigen, verpleegkundig specialisten en onderzoekers van de deelnemende instellingen. Het symposium werd geopend met een quiz, een stimulerende manier om 'inside information' te delen met de betrokkenen. Deelnemers konden meedoen aan verschillende workshops over de gebruikte meetinstrumenten om ervaringen met elkaar uit te wisselen en er meer vertrouwd mee te raken.

Aan het eind van de middag kwam hoogleraar klinische psychologie Mark van der Gaag (Parnassia Den Haag en Vrije Universiteit Amsterdam) aan het woord. Hij is een belangrijke grondlegger van de Vroegdetectie in Nederland door onder andere de opzet van de EDIE-NL (Early Detection and Intervention Evaluation Studie Nederland). Van der Gaag pleitte voor een duurzame en toekomstbestendige GGZ. De nieuwe GGZ moet kostenbesparend worden maar vooral ook gezondheidsbevorderend!

Het symposium werd positief ontvangen en gemiddeld met een 8 beoordeeld.

24-5-2016: Nascholingsdag Ouderenpsychiatrie

De nascholingsdag Ouderenpsychiatrie op dinsdag 24 mei 2016 stond dit jaar in het teken van verslaving. Een actueel thema, zo verscheen in het Dagblad van het Noorden een interview met Roelof Risselada en Nicolette Veldhoen van VNN over het alcoholgebruik bij senioren. Maar op de studiedag Ouderenpsychiatrie was er niet alleen aandacht voor alcohol, ook gezondheidsproblemen door het gebruik van andere middelen zoals benzodiazepinen en opioïden passeerden de revue.

Deze nascholing is met zes punten geaccrediteerd door zowel de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) als het Accreditatiebureau Verpleegkundig Specialisten Register en de Vereniging voor Verslavingsgeneeskunde Nederland (VVGn). De Federatie Gezondheidszorgpsychologen en psychotherapeuten (FGzPt) heeft vier punten toegekend.

Het symposium werd beoordeeld met een gemiddeld rapportcijfer van 7,5.

30-9-2016: Studiedag NNNSA: Diagnose-overstijgende voorspellers van behandel-succes bij stemmings- en angststoornissen

Op de 4e studiedag van het Noord Nederlands Netwerk Stemmings- en Angststoornissen discussieerden onderzoekers en behandelaren óver de grenzen van stoornissen heen over diagnose-overstijgende voorspellers van behandel succes.

Rond het uitkomen van de DSM5 was opnieuw een verhitte discussie ontstaan of de huidige diagnose-categorieën nog wel bruikbaar waren, omdat door de heterogeniteit van deze categorieën het onderzoek naar succesvolle behandeling leek te bemoeilijken. Op de studiedag werden verschillende factoren besproken die voorkomen bij meerdere stoornissen, en die van invloed kunnen zijn op behandel succes.

Deze studiedag is met zes punten geaccrediteerd door het Register Vaktherapie en het Accreditatiebureau Verpleegkundig Specialisten Register. De Federatie Gezondheidszorg-psychologen en psychotherapeuten (FGzPt) heeft vier punten toegekend en de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) vijf punten.

Het symposium werd positief ontvangen en gemiddeld met een 8 beoordeeld.

13-12-2016: RGOc symposium: Preventieve GGZ van vroeg tot later

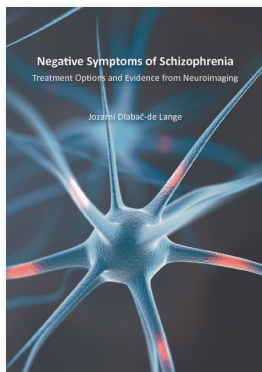
Voorkomen is beter dan genezen, hoe zit dat in de GGZ? Kunnen we meer mensen helpen door preventie? Bespaart dat op de GGZ kosten? Wat doen we daarvoor binnen het RGOc? In dit symposium zijn enkele voorbeelden van ontwikkelingen van preventieve interventies gepresenteerd. Daarnaast was er ruimte voor discussie over de mogelijkheden en plaats van deze interventies binnen de praktijk, met als uiteindelijk doel de zorg te verbeteren door implementatie van effectieve preventies. Daarnaast spraken behandelaren en onderzoekers over onderzoek naar preventie en het belang en de mogelijkheden van preventie, interventies in de eerste lijn en bij dementie, en over het vroegsignaleringsprotocol voor jongeren met een At Risk Mental State.

Dit symposium is met drie punten geaccrediteerd door het Register Vaktherapie, het Accreditatiebureau Verpleegkundig Specialisten Register en de Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie (NVvP) en met twee punten door de Federatie Gezondheidszorg-psychologen en psychotherapeuten FGzPt).

De aanwezigen beoordeelden dit symposium gemiddeld met een 7,7.

Promoties

1-6-2016: Promotie Jozarni Dlabac-de Lange: Negative symptoms of schizophrenia. Treatment options and evidence from neuroimaging

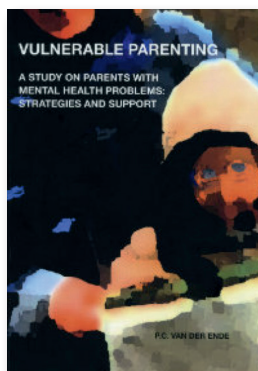

Promotor: prof. dr. A. Aleman,
copromotor: dr. H. Knegtering.
Op woensdag 1 juni 2016
promoveerde Jozarni
Dlabac-de Lange, psychiater
en onderzoeker bij het NIC,
UMCG, op haar proefschrift
'Negative symptoms of
schizophrenia. Treatment
options and evidence from
neuroimaging'.

Voor haar onderzoek behandelde zij mensen met schizofrenie met magnetische pulsen. Zij keek vooral naar de negatieve symptomen, zoals vervlakking van gevoelsleven, weinig energie en/of sociale terugtrekking. Deze symptomen maken het moeilijk om zelfstandig te functioneren. Dlabac-de Lange liet zien dat de hersenen van schizofreniepatiënten met veel negatieve symptomen minder goed werken bij het uitvoeren van twee onderzoekstaken, een planningstaak en een taak gericht op emotieverwerking. Ook concludeerde zij dat negatieve symptomen in ernst kunnen afnemen door het voorste deel van het brein te activeren met een relatief nieuwe behandelmethode in de psychiatrie, repetitieve Transcraniële Magnetische Stimulatie (rTMS). Aansluitend bij ander hersenonderzoek stelde Dlabac-de Lange vast dat negatieve symptomen samenhangen met het niet goed functioneren van het gebied vooraan in de

hersenen, de prefrontale cortex. Het onderzoeksteam bestudeert nu of speciaal apathie, één van de negatieve kernsymptomen, kan verminderen door het gebruik van rTMS en gedragsactivatietraining.

9-9-2016: Promotie Peter van der Ende: Vulnerable Parenting a study on parents with mental health problems: strategies and support

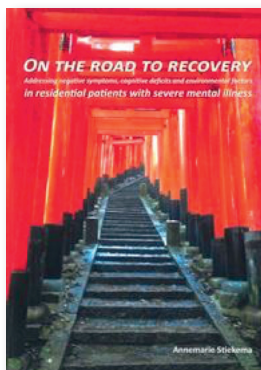
Promotor: prof. dr. J. van
Weeghel; copromotores: dr. J.T.
Busschbach, dr. E.L. Korevaar.
Peter van de Ende deed
onderzoek naar ouders
met psychische problemen,
hun persoonlijke
herstelstrategieën, de
behoefte aan professionele
steun en een evaluatie
van een programma voor

begeleid ouderschap. Uit het onderzoek komt naar voren dat kinderen opvoeden tegelijkertijd met het hanteren van psychische problemen een uitdaging vormt. Maar het kan ook een belangrijke stap zijn in het herstelproces van de ouder.

Ongeveer de helft van de mensen met psychische aandoeningen heeft kinderen. Als gevolg van angst voor discriminatie of het verlies van het ouderlijk gezag, zijn zij niet altijd open over hun psychische aandoeningen en vragen zij niet snel steun. Deze steun wordt ook niet altijd geboden vanuit de geestelijke gezondheidszorg (GGZ). Medewerkers van langdurige zorg afdelingen van ziekenhuizen geven aan meer steun te bieden aan ouderschap dan medewerkers van de GGZ.

Tenslotte is een eerste evaluatie uitgevoerd naar de methodiek 'Ouderschap met Succes en Tevredenheid' dat is gebaseerd op psychiatrische rehabilitatie en dat Begeleid Ouderschap biedt.

14-9-2016: Promotie Annemarie Stiekema: On the road to recovery. Addressing negative symptoms, cognitive deficits and environmental factors in residential patients with severe mental illness

Promotores: prof. dr. A. Aleman, prof. dr. J. van Weeghel; copromotores: dr. R. Bruggeman, dr. L. van der Meer.

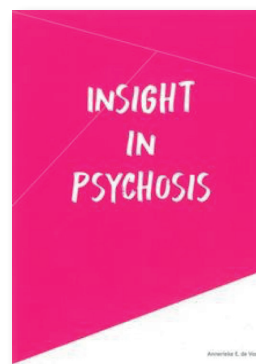
Annemarie Stiekema deed een pilotstudie Cognitieve Adaptie Training (CAT) voor mensen met een ernstige psychiatrische aandoening. Hierbij keek zij naar wat deze patiënten nog wél kunnen,

en werden ze geholpen bij het realiseren van individuele doelen in het dagelijks leven door rekening te houden met hun cognitieve problemen.

Mensen met een ernstige psychiatrische aandoening hebben vaak langdurig intensieve zorg nodig van zorgprofessionals. Een relatief kleine groep, zo'n 26.000 mensen in Nederland, herstelt uiteindelijk niet voldoende om zelfstandig te kunnen functioneren. Volgens Stiekema gaat het hier om een kwetsbare groep mensen voor wie er nauwelijks wetenschappelijk bewezen herstelondersteunende interventies zijn. Met haar onderzoek wilde zij bijdragen aan een verbetering van de zorg aan deze groep mensen.

Eén van de door haar uitgevoerde studies is een compensatiemethode voor cognitieve problemen, de Cognitieve Adaptatie Training (CAT). Het doel van de training is het verbeteren van het dagelijks functioneren, waardoor mensen met een ernstige psychiatrische aandoening zelfstandiger kunnen functioneren en hun kwaliteit van leven verbetert. Een pluspunt van de CAT is dat de training kan worden aangepast aan de individuele patiënt. Na een periode van acht maanden functioneerden de deelnemers die de training kregen iets beter dan patiënten die de gebruikelijke zorg kregen. Ook bleken ze meer activiteiten te ondernemen. Die bevindingen zijn veelbelovend, omdat er geen andere, wetenschappelijk onderbouwde behandeling is die zich richt op de relatie tussen cognitieve beperkingen aan de ene kant, en aan de andere kant de mate waarin patiënten hulp nodig hebben bij dagelijkse activiteiten. Stiekema is nu een grootschaliger onderzoek naar CAT aan het afronden dat in drie instellingen loopt.

21-9-2016: Promotie Annerieke de Vos: proefschrift Insight in psychosis: Metacognitive processes and treatment

Promotor: prof. dr. A. Aleman; copromotores: dr. G.H.M. Pijnenborg, dr. L. van der Meer. Op 21 September 2016 verdedigde Annerieke de Vos haar proefschrift Insight in psychosis: Metacognitive processes and treatment voor een comité van gevestigde

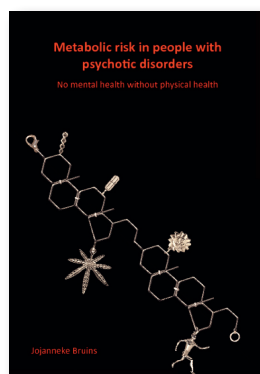
onderzoekers welke haar na beraad de doctors titel verleenden.

Zelfinzicht is 50-80% verminderd in patiënten met schizofrenie. Annerieke de Vos, werkzaam bij GGZ Drenthe en het Universitair Medisch Centrum Groningen, had als doel het ophelderen van welke processen ten grondslag liggen aan een verminderde inzicht en heeft geprobeerd om zelfinzicht te verbeteren in patiënten door zich te richten deze processen.

Patiënten met een verminderd zelfinzicht hebben moeite met het erkennen dat dingen in hun leven niet goed gaan en dat dit te maken kan hebben met hun psychisch functioneren en ontkennen dat ze hulp nodig hebben en dit wijten aan externe bronnen. Verminderd zelfinzicht wordt geïmpliceerd tot een slechter welbevinden bij patiënten en tot problemen met familie en klinici. Een van de bevindingen van het proefschrift was dat patiënten met een verminderd zelfinzicht minder goed in staat waren om feedback te gebruiken om hun functioneren in een cognitieve taak aan te passen.

Tot slot, volgens de Vos en collega's, betekent goed zelfinzicht niet noodzakelijkerwijs het aanvaarden van een diagnose (bijv. 'Ik heb schizofrenie'). Veeleer gaat het om een complex proces van het integreren van informatie uit zichzelf en anderen in een rijke en complexe zelf-representatie, die ziekte gerelateerde ervaringen omvat. Het verbeteren van zelfinzicht op deze manier kan het herstel bij mensen met schizofrenie vergemakkelijken.

31-10-2016: Promotie Joanneke Bruins: **Metabolic risk in people with psychotic disorders. No mental health without physical health**

Promotores: prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, prof. dr. E.R. van den Heuvel; copromotores: dr. F. Jörg, dr. R. Bruggeman.

Op 31 oktober 2016 is Joanneke Bruins gepromoveerd op haar proefschrift 'Metabolic risk in people with psychotic disorders. No mental health without physical

health'. Joanneke onderzocht de samenhang tussen cannabisgebruik, BMI-waarden en psychotische klachten. Een opvallende bevinding was dat cannabisgebruikers een lagere BMI hebben dan niet-gebruikers, een geringere buikomvang en een lagere diastolische bloeddruk (het lage cijfer van een bloeddrukmeting), maar ook ernstiger psychotische klachten. Ze concludeert dat het routinematig monitoren van metabole risicofactoren alleen niet genoeg is, omdat dit niet automatisch leidt tot betere zorg.

Mensen met een psychotische aandoening hebben een hoger risico op afwijkingen in de stofwisseling (zoals bijvoorbeeld een te hoge BMI, diabetes, of een tekort aan vitamine D) en een veel lagere levensverwachting dan mensen zonder psychotische aandoening. In het geval van een tekort aan vitamine D kan er bijvoorbeeld sprake zijn van een ongezonde leefstijl, terwijl ook antipsychotica en depressieve symptomen aan zo'n tekort kunnen bijdragen. In Noord-Nederlandse GGZ-instellingen wordt daarom

routinematig gemonitord welke risicofactoren aanwezig zijn.

Bruins ontdekte dat ondanks regelmatig monitoren slechts 43-50% van alle patiënten met psychotische klachten wordt behandeld voor metabole risicofactoren wanneer de richtlijnen dat aanbevelen. Dat suggereert volgens haar dat het huidige proces van monitoren, verwijzen en behandelen van metabole risicofactoren in deze patiëntengroep dringend onder de loep moet worden genomen.

Bruins deed ook onderzoek naar cannabisgebruikers. Na een jaar bleken bij patiënten die gestopt waren met cannabis de BMI, buikomvang, diastolische bloeddruk en triglyceride bloedwaarden meer toegenomen, en de psychotische klachten meer afgenomen te zijn dan bij andere patiënten. Leefstijlinterventies kunnen volgens Bruins weliswaar helpen om risicofactoren te verminderen, maar niet om ze te laten verdwijnen. Zo traden er geen verbeteringen op in bloeddruk en cholesterolwaarden. Het proefschrift van Jojanneke Bruins verscheen als deel 36 in de RGOc-reeks.

De Stuurgroep van het RGOc bestaat uit de leden van de Raden van Bestuur van de betrokken noordelijke ggz-instellingen en de hoogleraar/afdelingshoofd van het Universitair Centrum Psychiatrie van het UMCG, met het hoofd RGOc als adviseur. De Stuurgroep komt driemaal per jaar bijeen en is verantwoordelijk voor de financiële randvoorwaarden voor de uitvoering van het onderzoeksprogramma.

Het Rob Giel Onderzoekcentrum bestaat uit een groot aantal wetenschappelijke en ondersteunende medewerkers van de Dimence Groep, GGZ Drenthe, GGZ Friesland, Lentis, Mediant en het Universitair Centrum Psychiatrie van het UMCG, die participeren in bij het RGOc passend onderzoek. Samen vormen zij het *wetenschappelijk platform* van het RGOc, waarin behandelaren in de praktijk van de noordelijke ggz en wetenschappelijke onderzoekers werken aan gemeenschappelijke onderzoeksvraagstellingen.

Het hoofd van het RGOc, dr. Richard Bruggeman, is belast met de algehele coördinatie, afstemming en leiding van het onderzoekcentrum. Ook treedt hij op als adviseur van de Stuurgroep. De kernformatie is actief betrokken bij de verschillende projecten door begeleiding, methodologische ondersteuning en bij analyse van data en schrijven van rapporten en artikelen. Deze bestaat naast het hoofd RGOc uit (senior) onderzoekers, een databasemanager en secretaresse/communicatiemedewerker. Naast de kernformatie is er een groot aantal (parttime) aanstellingen van onderzoekers en promovendi.

De hoofden van de Netwerken Ouderen psychiatrie, Stemmings- en Angststoornissen en Psychotische

Stoornissen en hoofd Datawarehouse vormen samen de RGOc-staf. Deze staf overlegt op vaste momenten over de voortgang en onderlinge afstemming van de projecten.

Met de hoofdonderzoekers van het UCP wordt regelmatig afgestemd over onderlinge samenwerking. De voortgang wordt bewaakt in maandelijks overleg met één van de Stuurgroepleden (afdelingshoofd UCP), regelmatig overleg met de voorzitter van de RGOc-Stuurgroep en tijdens de RGOc Stuurgroepvergaderingen.

Binnen het Wetenschappelijk Beraad (WB), bestaande uit (senior) onderzoekers van de instellingen en van het RGOc, worden de hoofdlijnen van het onderzoeksprogramma's en de lopende onderzoeken in de zes ggz-instellingen besproken en op elkaar afgestemd. Het WB staat garant voor goede betrekkingen met de ggz-instellingen en kan waar nodig invloed uitoefenen. Het WB werkt samen met Lentis-R, Wetenschappelijk Onderzoek en Opleiding (WO & O, GGZ Friesland), COP (GGZ Drenthe), de Commissies Wetenschappelijk Onderzoek (CWO) van de Dimence Groep en van Mediant.

Het Wetenschappelijk Beraad vergadert tweemaal per jaar. Eén van die vergaderingen valt samen met de jaarlijkse *invitational conference*, die in juni wordt gehouden. De andere vergadering gaat vooraf aan het jaarlijkse RGOc symposium in december.

De Werkgroep Cliëntenparticipatie in het RGOc is in 2015 opgericht en heeft een eigen aandachtsfunctionaris binnen het RGOc. Ook deze werkgroep vergadert in ieder geval tweejaarlijks, voorafgaande aan het RGOc-symposium in december en voorafgaand aan de jaarlijkse *invitational conference* in juni.

Op de jaarlijkse *invitational conference* wordt het jaarverslag gepresenteerd en worden onderzoeksplannen voor het komende jaar besproken. Ook worden hier nieuwe ontwikkelingen en veranderingen binnen het RGOc aan de leden voorgelegd. Dit kan om inhoudelijke en organisatorische zaken gaan. Voor deze jaarvergadering worden leden van het WB, de Stuurgroep en vertegenwoordigers van de verschillende cliëntenraden uitgenodigd.

Naast bovengenoemde bijeenkomsten zijn er vergaderingen van de verschillende netwerken binnen het RGOc, zie hiervoor de pagina's 10-18.

De RGOc communicatiestructuur

Het bureau van het RGOc beschikt over een communicatiemedewerker voor 0,5 fte. In 2016 werden vijf symposia c.q. nascholingsdagen/avonden en een groot aantal trainingen en consensusbijeenkomsten in het kader van de RGOc Academie georganiseerd. Deze trainingen en consensusbijeenkomsten zijn vooral bedoeld voor de onderzoeksassistenten en behandelaren die binnen de RGOc-instellingen werkzaam zijn, maar er is ook belangstelling voor de trainingen van instellingen buiten het RGOc.

Belangrijke communicatiemiddelen van het RGOc zijn de nieuwsbrief, het jaarverslag, de RGOc-reeks, de RGOc-website en het RGOc-intranet. Zij werden dit jaar opnieuw ingezet voor het zichtbaar maken van het RGOc.

Alle symposia, nascholingen en trainingen van het RGOc worden geëvalueerd door middel van een online vragenformulier. De respons op de digitale evaluatieformulieren is goed, meestal 50% of hoger.

Website en intranet

Op de RGOc website wordt het laatste nieuws over onderzoek, publicaties, symposia, trainingen en nascholingen van het RGOc gepubliceerd. Ook wordt er informatie gegeven over het RGOc en de verschillende onderzoekslijnen. Op het intranet kunnen leden adressen en telefoonnummers vinden van betrokkenen bij het RGOc en is het mogelijk om publicaties te downloaden of te lezen. Onderzoekers kunnen samenvattingen van hun onderzoek plaatsen en zo nodig editen. De samenvattingen van de onderzoeken op de publieke website worden dan automatisch aangepast.

Nieuwsbrief

Sinds 2009 geeft het RGOc een digitale nieuwsbrief uit. In 2016 zijn er acht elektronische nieuwsbrieven van het RGOc verschenen. De RGOc nieuwsbrief brengt nieuws over de laatste ontwikkelingen op het gebied van onderzoek, subsidies, promoties, publicaties, symposia en nascholingen en trainingen in het kader van de RGOc Academie. Daarnaast worden er regelmatig onderzoekers geïnterviewd voor de nieuwsbrief. In 2016 waren dat Joanneke Bruins, Meike Bak, André Aleman, Fionneke Bos, Nadine Troquete, Nina Vollbehr, Annemarie Stiekema en Marieke Wichers. Ook verscheen van een aantal symposia en nascholingen een verslag in de RGOc nieuwsbrief. Aanmelden voor de RGOc nieuwsbrief kan via de website van het RGOc, www.RGOc.nl. Daar zijn ook de eerder uitgegeven nieuwsbrieven te vinden. Eind 2016 waren er 2610 abonnees op de RGOc nieuwsbrief. Alle nieuwsbrieven zijn na te lezen op www.RGOc.nl, onder 'Nieuws/nieuwsbrieven'.

Uitgaven en publicaties van het RGOc

Het RGOc brengt in eigen beheer publicaties en rapporten uit. In de RGOc-reeks worden onderzoeksrapporten, meetinstrumenten, proefschriften uitgebracht worden. Een redactieraad beslist of een publicatie thuishoort in de RGOc-reeks, en toetst de inhoud ervan aan de kwaliteitscriteria. In 2016 is alleen het proefschrift van Joanneke Bruins (zie pagina 34) in de RGOc-reeks verschenen.

De samenstelling van de diverse gremia ultimo 2016

Stuurgroep

- ▶ Drs. W. Teer (voorzitter), Raad van Bestuur GGZ Friesland
- ▶ Drs. H.J. van den Berg, geneesheer-directeur en lid Raad van Bestuur Mediant
- ▶ Drs. C.L. Bruinsma, Raad van Bestuur Lentis
- ▶ Drs. P. van der Noord, Raad van Bestuur GGZ Drenthe
- ▶ Prof. dr. R.A. Schoevers, psychiater, afdelingshoofd UCP (UMCG)
- ▶ Drs. H. van der Wal, lid Raad van Bestuur Dimence Groep

Stuurgroep RoQua

- ▶ Drs. W. Teer, Raad van Bestuur GGZ Friesland
- ▶ Drs. P. van der Noord, Raad van Bestuur GGZ Drenthe
- ▶ Drs. C.L. Bruinsma (voorzitter), Raad van Bestuur Lentis
- ▶ Prof. dr. R.A. Schoevers, psychiater, afdelingshoofd UCP (UMCG)
- ▶ Drs. A.C. van Esterik, lid Raad van Bestuur GGZ Centraal
- ▶ Dhr. O. Dekker MHA, lid Raad van Bestuur GGZ Oost-Brabant
- ▶ Drs. P. Dijkshoorn, voorzitter Raad van Bestuur Accare
- ▶ Drs. P.M.F.J.J. Knapen, lid Raad van Bestuur GGZ West Noord-Brabant
- ▶ Dr. S. Sytema, senior onderzoeker, directeur RoQua, UMCG
- ▶ Drs. E. Veermans, CTO RoQua, UMCG

Kerninformatie van het RGOc

- ▶ Dr. R. Bruggeman, senior onderzoeker/psychiater en hoofd RGOc (0,8 fte)
- ▶ M. Bak, aandachtsfunctionaris cliëntenbetrokkenheid RGOc (0,1 fte)
- ▶ Dr. A.A. Bartels-Velthuis, senior onderzoeker (0,7 fte)
- ▶ Dr. R.H.S. van den Brink, senior onderzoeker (1,0 fte)
- ▶ Dr. J.T. van Busschbach, senior onderzoeker (0,5 fte)
- ▶ Dr. J.A.J. van der Krieke, coördinator netwerk eHealth (0,4 fte)
- ▶ M. Messchendorp, communicatiemedewerker (0,5 fte)
- ▶ Dr. S. Sytema, senior onderzoeker (0,5 fte)
- ▶ Drs. E. Veermans, databasemanager (0,4 fte)
- ▶ Dr. F.E.A. Verhoeven, coördinator netwerk stemmings- en angststoornissen (0,8 fte)
- ▶ Dr. E. Visser, onderzoeker (1,0 fte)

Wetenschappelijk Beraad in 2016

- ▶ Dr. I.D.C. van Balkom, directeur Jonx, kinder- en jeugdpsychiater Lentis
- ▶ Dr. A.A. Bartels-Velthuis, senior onderzoeker RGOc, UMCG
- ▶ Dr. M.K. de Boer, psychiater UMCG
- ▶ Dr. R.H.S. van den Brink, senior onderzoeker RGOc, UMCG
- ▶ Dr. R. Bruggeman, hoofd RGOc, psychiater UMCG
- ▶ Dr. J.T. van Busschbach, senior onderzoeker RGOc, UMCG, lector Windesheim
- ▶ Dr. S. Castelein, senior onderzoeker Lentis Research
- ▶ Dr. P. Dingemans, Klinisch psycholoog Mediant
- ▶ Dr. F. Jörg, senior onderzoeker GGZ Friesland
- ▶ Dr. J.A.J. van der Krieke, senior onderzoeker RGOc, UMCG

- ▶ Dr. L. Kronenberg, opleider verpleegkundig specialisten/onderzoeker Dimence Groep
- ▶ Prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, senior onderzoeker GGZ Drenthe/RUG/UMCG
- ▶ Dr. B. Sizoo, senior onderzoeker Dimence Groep
- ▶ Dr. S. Sytema, senior onderzoeker RGOc, UMCG
- ▶ Dr. W.A. Veling, psychiater en senior onderzoeker UMCG
- ▶ Dr. F.E.A. Verhoeven, senior onderzoeker RGOc, UMCG
- ▶ Drs. A.A. Verlinde, psychiater Mediant
- ▶ Dr. E. Visser, senior onderzoeker RGOc, UMCG
- ▶ Dr. A. Wunderink, psychiater en senior onderzoeker GGZ Friesland

Netwerk Psychotische Stoornissen

- ▶ Prof. dr. A. Aleman, hoogleraar cognitieve neuropsychiatrie Neuro Imaging Center UMCG
- ▶ Drs. J. Arends, psychiater/onderzoeker GGZ Drenthe
- ▶ Dr. A.A. Bartels-Velthuis, psycholoog/senior onderzoeker RGOc en Lentis
- ▶ Dr. N. Boonstra, lector Noordelijke Hogeschool Leeuwarden/senior onderzoeker GGZ Friesland
- ▶ Dr. R. Bruggeman, hoofd RGOc/psychiater Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Dr. J.T. van Busschbach, pedagoog/senior onderzoeker RGOc, Lector Windesheim
- ▶ Prof. dr. S. Castelein, hoogleraar Herstelbevordering bij EPA, GMW RUG, hoofd Lentis Research
- ▶ Dr. C. Wunderink, lector Hanzehogeschool/senior onderzoeker RGOc
- ▶ Dr. F. Jörg, psycholoog/senior onderzoeker RGOc/ICPE UMCG en GGZ Friesland
- ▶ Dr. H.C. Klein, psychiater/senior onderzoeker Universitair Centrum Psychiatrie UMCG

- ▶ Dr. H. Knegtering, psychiater/senior onderzoeker Lentis
- ▶ Dr. E.J. Liemburg, senior onderzoeker Lentis/RGOc/UMCG
- ▶ Dr. L. van der Meer, senior onderzoeker Lentis/RGOc
- ▶ Drs. I. Oosterholt, psychiater/onderzoeker Dimence Groep
- ▶ Dr. E. Opmeer, neuropsycholoog Neuro Imaging Center UMCG
- ▶ Prof. dr. M. Pijnenborg, hoogleraar klinische psychologie RUG, GGZ Drenthe
- ▶ Dr. W. Veling, psychiater/onderzoeker Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Dr. E. Visser, senior onderzoeker UMCG
- ▶ Dr. S.O. de Vries, psychiater GGZ Friesland
- ▶ Drs. drs. A. van der Waal, psychiater Dimence Groep
- ▶ Drs. A.M. Wessels, psychiater/manager behandelen Mediant
- ▶ Dr. J.T.W. Wigman, onderzoeker RGOc/GGZ Friesland
- ▶ Dr. A. Wunderink, psychiater/senior onderzoeker GGZ Friesland

Netwerk Ouderenpsychiatrie

- ▶ Dr. M.L. Boshuisen, ouderenpsychiater Dignis, Lentis
- ▶ Dr. Rob van den Brink, psycholoog/senior onderzoeker RGOc
- ▶ Dr. R. Bruggeman, hoofd RGOc/psychiater Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Drs. P. van Dalen, ouderenpsychiater Dimence Groep
- ▶ Drs. T. Ehling, ouderenpsychiater GGZ Drenthe
- ▶ Dr. T. Dhondt, ouderenpsychiater GGZ Noord Holland-Noord

- ▶ Drs. M. Kertokarijo, ouderenpsychiater GGZ Drenthe
- ▶ Dr. Paul David Meesters, ouderenpsychiater, Van Andel Ouderenpsychiatrie, GGZ Friesland
- ▶ Prof. dr. R.C. Oude Voshaar, hoogleraar ouderenpsychiatrie Universitair Centrum Psychiatrie UMCG
- ▶ Drs. W. van der Plas, psychiater, GGZ Friesland
- ▶ Dr. R. Risselada, psychiater, Verslavingszorg Noord Nederland
- ▶ Drs. S. Troost, ouderenpsychiater Dimence Groep
- ▶ Drs. A.A. Verlinde, ouderenpsychiater Mediant
- ▶ Dr. M. Zuidersma, bioloog, postdoc Universitair Centrum Psychiatrie UMCG

Netwerk Stemmingen- en Angststoornissen

- ▶ Dr. A.A. Bartels-Velthuis, psycholoog, senior onderzoeker RGOc en Lentis
- ▶ Dr. J. Bastiaansen, onderzoeker UMCG/GGZ Friesland
- ▶ Dr. R. Bruggeman, hoofd RGOc, psychiater UMCG
- ▶ Dr. D.C. Cath, psychiater, A-opleider GGZ Drenthe en RGOc
- ▶ Dr. L. Christenhusz, GZ psycholoog, UD, Dimence Groep
- ▶ Dr. B. Doornbos, psychiater, onderzoeker, GGZ Drenthe
- ▶ B. Geerling, MANP, verpleegkundig specialist, Dimence Groep
- ▶ Drs. H.J.R. Hoenders, psychiater, Lentis
- ▶ Drs. L. Hüning, psycholoog, manager behandelzaken Mediant
- ▶ Dr. H. Mulder, ziekenhuisapotheker, Wilhelmina Ziekenhuis Assen
- ▶ Prof. dr. R.A. Schoevers, hoofd UCP, UMCG
- ▶ Dr. E. Snippe, psycholoog, postdoc onderzoeker UMCG, ICPE

- ▶ Drs. A. Stevens, psychiater, Dimence Groep
- ▶ Dr. M.J. van Tol, psycholoog, senior onderzoeker UMCG, NIC
- ▶ Drs. D.C. van der Veen, klinisch psycholoog UMCG, UCP
- ▶ Dr. F.E.A. Verhoeven, psycholoog, onderzoeker, RGOc

Netwerk eHealth

- ▶ Dr. A. de Bildt, psycholoog en onderzoeker Accare
- ▶ Dr. N. Boonstra, senior onderzoeker, opleider verpleegkundig specialist GGZ Friesland en lector Noordelijke Hogeschool Leeuwarden
- ▶ Drs. F.M. Bos, promovenda RGOc
- ▶ Dr. M. Dekker, psycholoog, senior onderzoeker, Lentis
- ▶ Dr. S. van Dekken, GGZ Friesland
- ▶ Drs. A. Dol, Hanzehogeschool, Instituut voor Communicatie, Media en IT
- ▶ Dr. Ir. M. Hettinga, lector ICT Innovaties in de Zorg, Hogeschool Windesheim
- ▶ T. Hoekman, GGZ Friesland
- ▶ Dr. T.J.W.M. Janssen, associate lector ICT Innovaties in de Zorg, Hogeschool Windesheim
- ▶ G. Huijsse MSc, projectmanager ehealth, Dimence Groep
- ▶ Dhr. S. Holterman MSc, Zorg Innovatie Forum
- ▶ Drs. A. van Hout, ICT Innovaties in de Zorg, Hogeschool Windesheim en promovenda UvA
- ▶ Zorginnovatie en digitalisering, Dimence Groep
- ▶ Dr. J.A.J. van der Krieke, onderzoekscoördinator, RGOc
- ▶ Dhr. F.O. Kroese, projectmanager eHealth, Lentis
- ▶ Drs. A. Schilder, Hogeschooldocent en afstudeercoördinator Toegepaste Psychologie, Hanzehogeschool

- ▶ M. Schurer MSc, Hanzehogeschool, Lectoraat New Business & ICT
- ▶ Dr. S. Sytema, principal investigator, RGOc
- ▶ Drs. D.C. van der Veen, voorzitter eHealth projectgroep, UCP
- ▶ Drs. E. Veermans, technisch adviseur, RGOc

Redactieraad RGOc-reeks

- ▶ Dr. A.A. Bartels-Velthuis
- ▶ Dr. R.H.S. van den Brink, voorzitter
- ▶ M. Messchendorp, secretaris
- ▶ Dr. S. Sytema

Wetenschappelijk platform

In het jaar 2016 omvatte het wetenschappelijk platform van het RGOc c.a. 120 personen, bestaande uit senior onderzoekers, behandelaar/(senior) onderzoekers, psychiaters, psychologen, sociologen, biologen, verpleegkundigen, researchassistenten en ICT-ontwikkelaars. Daarnaast waren er in 2016 34 promovendi, met een zeer gevarieerde disciplinaire achtergrond. Vijf van hen promoveerden in 2016.

De financiering van het wetenschappelijk onderzoek van het RGOc rust op de jaarlijkse bijdragen van de participerende instellingen, ca. € 600.000. Het budget van RGOc behelst de structurele bekostiging van de kernformatie. De begroting wordt ieder jaar voorgelegd aan de RGOc stuurgroep. Ook wordt aan de Stuurgroep jaarlijks verantwoording afgelegd door het hoofd van het RGOc middels een financieel jaarverslag.

Elk onderzoek heeft vaak een eigen (aanvullende) financiering die bestaat uit een mix van 1e (UMCG), 2e (ZonMw, NWO), 3e (overheid, particuliere fondsen) en 4e (industrie) geldstroom. De omvang van deze extra financiële middelen bedroegen in het verslagjaar naar schatting € 900.000 (los van de financiering door de ggz-instelling zelf). De verantwoordelijkheid voor deze vorm van financiering berust bij de betrokken projectleider.

Promovendi RGOc ultimo 2016 (29)

42

Naam promovendus	Instelling	Discipline	Positie	Promotor(en)
Apeldoorn, Sanne	UMCG	psychiater i.o.	behandelaar/ onderzoeker	prof. dr. R.A. Schoevers; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. W. Veling
Bais, Leonie	Lentis	psycholoog	onderzoeker	prof. dr. A. Aleman; copromotor: dr. H. Knegtering
Bebber, Jan van	UMCG	psycholoog	AIO	prof. dr. R.R. Meijer copromotoren: dr. A Wunderink, dr. J.T.W. Wigman
Belkum van, Sjoerd	UMCG	psychiater i.o.	behandelaar	prof. dr. R.A. Schoevers; copromotor: dr. R. Kortekaas
Boerhout, Cees	Lentis	vaktherapeut	behandelaar	prof. dr. H.W. Hoek, prof. dr. D. Wiersma; copromotor: dr. J.T. van Busschbach, dr. M. Swart
Bos, Fionneke	RGOc/UMCG	psycholoog	AIO	prof. dr. M.C. Wichers; copromotoren: dr. E. Snippe, dr. J.A.J. van der Krieke
Donkersgoed, Rozanne van	GGZ Friesland	psycholoog	behandelaar/ onderzoeker	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg; copromotor: dr. A. Wunderink
Drost, Louisa	GGZ Drenthe	psycholoog	onderzoeker	prof. dr. G.M. Schippers, prof. dr. W. van den Brink; copromotoren: dr. J.A.J. van der Krieke, dr. S. Sytema
Es, Frank van	UMCG	psychiater	behandelaar/ onderzoeker	prof. dr. D. Wiersma; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. W. Veling
Geraets, Chris	UMCG	psycholoog	AIO	prof. dr. R.A. Schoevers; copromotor: dr. W. Veling
Geugies, Hanneke	UMCG	psycholoog	onderzoeker	prof. dr. R.A. Schoevers; copromotor dr. H.G. Ruhé
Islam, Atiquel	UMCG	biostatisticus	AIO	prof. dr. E. van den Heuvel; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. B.A. Alizadeh
Jong, Steven de	GGZ Drenthe	psycholoog	AIO	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg
Kan, Kaying	RGOc/UMCG	Gezondheids- wetenschapper	AIO	prof.dr. R.A. Schoevers; copromotoren: dr. T.L. Feenstra, dr. F. Jörg

Titel of onderwerp proefschrift	(Geplande) promotiedatum
De rol van ethniciteit bij het beloop van psychosen	2017
Treatment of schizophrenia with repetitive transcranial magnetic stimulation	2016
Screenen op psychopathologie & zorgbehoefte in de huisartsenpraktijk	2018
Pulsed electromagnetic fields in treatment of depression	2017
Psychomotorische therapie en agressieregulatie bij eetstoornissen	2016
Dagboekmetingen in de klinische praktijk	2019
Metacognitie bij mensen met schizofrenie	2016
Preventieve online ondersteuning voor KOPP jongeren	2016
Cognitie, outcome en schizofrenie	2016
Virtual Reality in psychosis - Interactions between the individual and social context	2016
Impaired REinforcement Learning and insufficient Antidepressant Treatment Effects in Treatment Resistant Depression (RELATE-TRD): A multimodality neuroimaging study	2016
Model-based clustering and genetic association of cognition in schizophrenia	2016
Metacognitieve vaardigheden bij psychotische stoornissen	2017
Doelmatigheid depressiezorg op micro-level	2020

Naam promovendus	Instelling	Discipline	Positie	Promotor(en)
Klaasen, Nicky	UMCG	psycholoog	onderzoeker	prof. dr. A. Aleman; copromotor dr. E. Opmeer
Kos, Claire	UMCG	psycholoog	onderzoeker	prof. dr. A. Aleman; copromotoren: dr. H. Knegtering, dr. M.J. Van Tol
Kranenburg, Griek van	GGZ Drenthe	psycholoog	behandelcoördinator/ onderzoeker	prof. dr. D. Wiersma; copromotor: dr. R.H.S. van den Brink
Looijmans, Anne	UMCG	psycholoog	AIO	prof. dr. R.A. Schoevers, prof. dr. R.P.Stolk; copromotoren: dr. F. Jörg, dr. E. Corpeleijn
Malda, Aaltsje	GGZ Friesland	GZ-psycholoog	behandelaar/ onderzoeker	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg; copromotor: dr. N. Boonstra
Nijman, Saskia	GGZ Drenthe	psycholoog	AIO	prof. dr. M. Pijnenborg; copromotor: dr. W. Veling
Renard, Selwyn	RUG	psycholoog	promovendus	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg
Sanches, Sarita	Altrecht GGZ	psycholoog	AIO	prof. dr. J. van Weeghel; copromotoren: dr. J.T. van Busschbach, dr. W. Swildens
Scheffers, Mia	Hogeschool Windesheim	Bewegings- wetenschapper	docent PMT	prof. dr. D. Wiersma; copromotor: dr. R. Bosscher, dr. J.T. van Busschbach
Scholte-Stalenhoef, Anne Neeltje	GGNet	psychiater	psychiater	prof. dr. D. Wiersma, prof. dr. R.A. Schoevers; copromotor: dr. R. Bruggeman
Simoons, Mirjam	UMCG	apotheker	AIO	prof. dr. R.A. Schoevers, prof. dr. A. van Roon; copromotoren: dr. H.G. Ruhé, dr. H. Mulder, dr. B. Wilffert, dr. R. Bruggeman
Steenhuis, Laura	RUG	psycholoog	AIO	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg; copromotoren: dr. M.H. Nauta, dr. A.A. Bartels-Velthuis
Stouwe, Elise van der	RGOc/RUG	psycholoog	AIO	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. J.T. van Busschbach

Titel of onderwerp proefschrift	(Geplande) promotiedatum
The neural basis of apathy in schizophrenia	2016
The treatment of apathy in schizophrenia with transcranial magnetic stimulation	2016
Effects of compulsiory treatment for homeless subjects who are suffering from both addiction and mental health problems	2016
Lifestyle interventions in psychiatry	2017
Behavioral activation for Negative symptoms (BANS-NL)	2018
Sociale cognitietraining in Virtual Reality voor mensen met psychotische stoornissen	2020
Psychotic disorders and dissociation	2016
Kosteneffectiviteit van de Individuele Rehabilitatiebenadering	2018
Het meten van lichaamsbeleving	2018
Coping en schizofrenie	2018
Monitoring Outcomes of Psychiatric Pharmacotherapy in the Assen Region (MOPHAR)	2017
Psychotic experiences, social cognition and family social functioning in young adulthood	2017
Beat Victimisation: Psychomotor assertiveness training with elements of kickboxing for people with psychotic disorders	2019

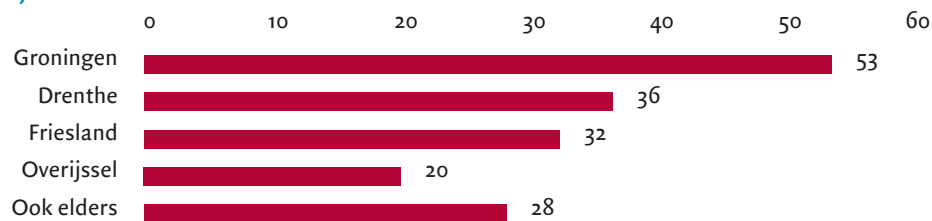
Naam promovendus	Instelling	Discipline	Positie	Promotor(en)
Vogel, Sjoerd	Lentis	klinisch epidemioloog/ verpleegkundige	verpleegkundige	prof. dr. M. van der Gaag, prof. dr. P.F. Roodbol, prof. dr. S. Castelein; copromotoren: dr. H. Knegtering, dr. E.J. Liemburg
Vries de, Bertine	RGOc/RUG	psycholoog	AIO	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg; copromotoren: dr. R. Bruggeman, dr. J.T. van Busschbach

Titel of onderwerp proefschrift	(Geplande) promotiedatum
HospitalitY Project: Lotgenotencontact en vaardigheidstraining 'on the spot' voor mensen met schizofrenie	2017
Beat Victimization: Psychomotor assertiveness training with elements of kickboxing for people with psychotic disorders	2018

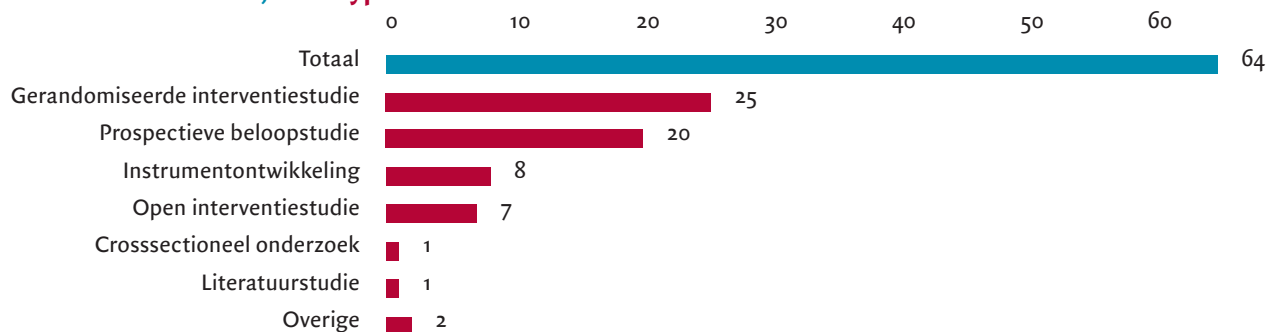
Onderzoek, de stand van zaken

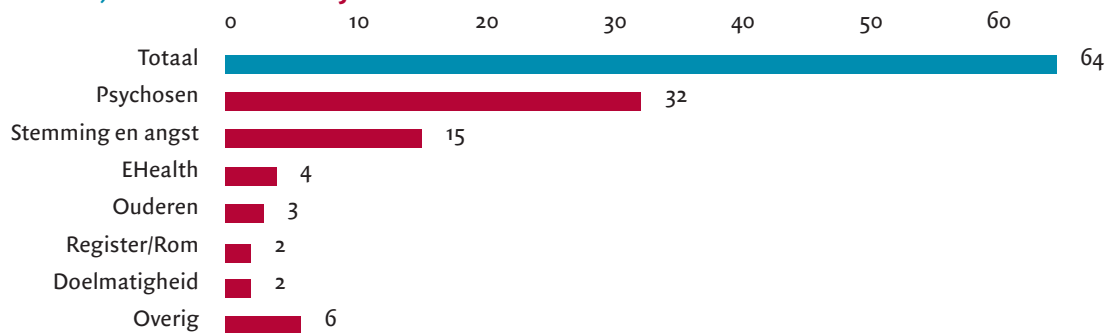
50 **Aantal onderzoeken, naar locatie**

Aantal onderzoeken, naar type

Aantal onderzoeken, naar onderzoekslijn

Programma en werkwijze

Het RGOc brengt onderzoekers van de noordelijke GGZ instellingen samen. Het gaat vooral om onderzoek en evaluatie in de vorm van omschreven wetenschappelijke projecten, leidend tot publicatie in (inter)nationale tijdschriften voor verdere verspreiding en implementatie. Prioriteit hebben de grote beloopstudies en het onderzoek naar doelmatigheid en effectiviteit van specifieke interventies, inclusief de evaluatie van protocollen en richtlijnen. De doelgroepen worden gevormd door patiëntenpopulaties binnen de drie netwerken.

Door de verdere integratie van de gegevens vanuit Routine Outcome Monitoring binnen het Datawarehouse zijn deze gegevens steeds toegankelijker voor klinisch onderzoek.

Ook lukt het steeds beter om deze gegevens te gebruiken om zicht te krijgen op patiënten die in aanmerking zouden kunnen komen voor onderzoek.

In de afgelopen jaren is er bovendien in toenemende mate een beroep gedaan op het Psychiatrisch CasusRegister Noord-Nederland, om gegevens van de zorgconsumptie toe te kunnen voegen aan klinische metingen. Zo kan bijvoorbeeld het beloop van patiënten met een psychose in de provincie Groningen in kaart gebracht worden.

In het overzicht vindt u alle onderzoek genoemd waarbij het RGOc betrokken is, met daarbij de onderzoekers en de eventuele publicaties (die achterin voluit vermeld staan). Voor een uitgebreidere beschrijving van de projecten verwijzen wij u graag naar de website, www.RGOc.nl.

In het verslagjaar was er sprake van 59 omschreven projecten die door het RGOc worden begeleid of ondersteund. 47 onderzoeken lopen alleen of mede in Groningen, 28 in Friesland, 33 in Drenthe en 17 in

Overijssel. Aan 24 onderzoeken werken ook instellingen elders in Nederland of Europa mee.

Een groot deel van de onderzoeken zijn gerandomiseerde of open interventiestudies. Ook de prospectieve beloopstudies zijn goed vertegenwoordigd. Een kleiner aantal betreffen instrumentontwikkeling of overig onderzoek. Het aantal studies op het gebied van stemmings- en angststoornissen is flink gestegen in 2016. Daarnaast lopen er een aantal studies op het gebied van eHealth en doelmatigheid. Er liep in 2016 nog één project op het gebied van de forensische psychiatrie. Twee projecten betreffen registerregistratie of routine outcome monitoring. Eigenlijk is dit een onderzoekslijn op een ander niveau, faciliterend en overkoepelend. Vrijwel alle onderzoeken maken gebruik van het PCRNN of RoQua of beide. Zo wordt het PCRNN gebruikt in o.a. het PHAMOUS-onderzoek, PROGR-S en IMPROVE.

Overzicht lopend onderzoek 2016

52	Doelmatigheid	
	IMPROVE	54
	KEA-IRB	54
	EHealth	54
	Beeldcommunicatie in de GGZ	54
	Dagboekstudie	54
	E-health voor POH-GGZ	54
	TREAT	55
	Ouderenpsychiatrie	
	ROM-GPS	55
	iCASE	55
	Voeding en ouderenpsychiatrie	55
	Psychotische stoornissen	
	Apathiestudie (behandeling)	55
	Apathiestudie (MRI)	56
	AVHRS-Q	56
	BANS	56
	BeatVic	56
	BeST	56
	CAT	56
	DiSCoVR	57
	FEDOZ	57
	GROUP-studie	57
	Herstel en cognitief functioneren	57
	HY	57
	I-CGT	57
	Immune	58
	LION	58
	MERIT	58
	MIRORR	58
	Natuurlijke medicatie schizofrenie	58
	On The Road	59
	Osteoporose en antipsychotica	59
	PAD	59
	Personality and Coping in PROGR-S	59
	PHAMOUS	60
	Pilot Functionele Remissie	60
	PROGR-S	60
	PSYCHE	60
	RAF	60
	Social Predictors Of Psychotic Experiences	61
	TRENSS	61
	Triadekaart: effecten	61
	Virus, ontsteking en psychose	61
	VRET.P	61
	Register/RoQua	
	PCR-NN	62
	RoQua/ROM	62
	Stemmings- en angststoornissen	
	Depressie-studie (NEW-PRIDE)	62
	Hartcoherentie	62
	IT-D	62
	Ketamine-studie	62
	MOPHAR	63
	NESDA	63
	NESDO	63
	RELATE-TRD	63
	SLEEPREG-BD	63
	STEPPS-BD	63
	tPEMF	64
	TRANS-ID herstel	64

TRANS-ID terugval 64

Yoga en depressie 64

Zelf-i 64

Overig onderzoek

Beweging in Trauma 64

Duurzaam Verblijf 65

KIM 65

Lichaamsbeleving en PMT 65

MOVE 65

PMT en agressieregulatie 66

Op de pagina's hierna zijn bovenstaande onderzoeksprojecten vermeld met een korte omschrijving, looptijd, de namen van de onderzoekers, samenwerking, financiering en eventuele publicaties. Een volledige beschrijving vindt u op onze website [http://www.RGOc.nl/#home/onderzoek/samenvattingen onderzoek](http://www.RGOc.nl/#home/onderzoek/samenvattingen%20onderzoek).

Lopende onderzoeksprojecten in 2016

54

Doelmatigheid

IMPROVE	Optimaliseren van kwaliteit en doelmatigheid in de Friese GGZ
Onderzoekers:	dr. T.L. Feenstra, dr. F. Jörg, dr. A. Wunderink, dr. J. Lokkerbol, dr. E. Visser, K. Kan MSc, J. van Bebber MSc, dr. J.T.W. Wigman, dr. R. Bruggeman, prof. dr. F. Smit, prof. dr. R.A. Schoevers
Samenwerking:	HTA (UMCG), GGZ Friesland, De Friesland Zorgverzekeraar, Trimbos Instituut, LPGGz
Financiering:	De Friesland Zorgverzekeraar (€ 750.000)

KEA-IRB	Maatschappelijke participatie mbv de IRB voor mensen met ernstige psychiatrische problematiek: een doelmatigheidsstudie
Onderzoekers:	S. Sanches MSc, dr. W. Swildens, dr. J.T. van Busschbach, prof. dr. J. van Weeghel
Samenwerking:	Altrecht GGZ, Rintveld, Promenscare, Dijk en Duin, Altrecht GGZ
Financiering:	ZONMW-Doelmatigheid (€ 439.830)

EHealth

Beeldcommunicatie in de GGZ	Beeldcommunicatie in de GGZ. Professionele afwegingen in een veranderende zorgpraktijk
Onderzoekers:	Dit onderzoek wordt uitgevoerd binnen het EHealth Netwerk van het RGOc.
Samenwerking:	RGOc-instellingen, Hogeschool Windesheim, Hanzehogeschool, Accare, Zorg Innovatie Forum
Financiering:	Stichting Innovatie Alliantie (€ 300.000)

Dagboekstudie	Dagboekmetingen in de klinische praktijk
Onderzoekers:	F.M. Bos MSc, prof. dr. M.C. Wichers, dr. J.A.J. van der Krieke, dr. E. Snippe, dr. R. Bruggeman
Financiering:	RGOc

E-health voor POH-GGZ	E-mental health interventies voor de POH-GGZ
Onderzoekers:	Het project wordt uitgevoerd i.s.m. het eHealth netwerk van het RGOc.
Financiering:	Hanzehogeschool (€ 100.000)

TREAT	TREAT-Treatment E- Assist: behandeladvies door koppeling ROM aan evidence based interventies
Onderzoekers:	dr. E.J. Liemburg, dr. M. Swart, dr. H. Knegtering, prof. dr. P.A.E.G. Delespaul, prof. dr. A. Boonstra, prof. dr. S. Castelein
Samenwerking:	Lentis
Financiering:	Stichting Roos/Lentis

Ouderenpsychiatrie

ROM-GPS	ROM-GPS: een wetenschappelijk ROM systeem voor ouderen met een affectieve stoornis
Onderzoekers:	prof. dr. R.C. Oude Voshaar, dr. R.H.S. van den Brink, dr. T Dhondt, drs. H. Venema
Samenwerking:	Netwerk Ouderenpsychiatrie
Financiering:	UCP/UMCG, GGZ-Noord-Holland-Noord, GGZ Friesland en RGOc

iCASE	Variabiliteit van depressie, slaap en cognitieve klachten: one size fits all?
Onderzoekers:	dr. M. Zuidersma, prof. Dr. R.C. Oude Voshaar
Samenwerking:	UMCG (UCP en geheugenpoli's), GGZ Drenthe, Lentis, Medisch Centrum Leeuwarden
Financiering:	Alzheimer Nederland en Fonds Psychische Gezondheid

Voeding en ouderenpsychiatrie	Voeding en psychische gezondheid bij het ouder worden
Onderzoekers:	drs. M. Kertokarijo, dr. R.H.S. van den Brink , prof. dr. R.C. Oude Voshaar, dr. J.M. Geleijnse
Samenwerking:	GGZ Drenthe, UCP/UMCG, RGOc, Wageningen Universiteit
Financiering:	GGZ Drenthe, RGOc

Psychotische stoornissen

Apathiestudie (behandeling)	Neurostimulatie als mogelijke behandeling van apathie bij mensen met een vatbaarheid voor psychose (TRENSS2)
Onderzoekers:	drs. C. Kos, prof.dr. A. Aleman
Samenwerking:	Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Dimence Groep, Mediant
Financiering:	NWO (VICI)

Apathiestudie (MRI)	De neurale basis van apathie bij mensen met een vatbaarheid voor psychose
Onderzoekers:	N. Klaasen MSc, dr. E. Opmeer, prof. dr. A. Aleman
Samenwerking:	Universitair Centrum Psychiatrie, Lentis, GGZ Drenthe, GGZ Friesland
Financiering:	NWO VICI, ERC
AVHRS-Q	Validering vande zelfinvulversie van het Auditory Vocal Hallucination Rating Scale (AVHRS) interview, de AVHRS-Q
Onderzoekers:	dr. A.A. Bartels-Velthuis, drs. G. van de Willige, L.A. Steenhuis MSc
Samenwerking:	Stemmenpoli UCP en afd. Psychosen UCP
BANS	BANS, gedragsactivatie voor mensen met persisterende negatieve symptomen in beschermde woonvormen
Onderzoekers:	drs. A. Malda, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, dr. N. Boonstra, prof. dr. A. Aleman
Samenwerking:	GGZ Friesland, Mondriaan
Financiering:	GGZ Friesland
BeatVic	Beat victimization! Psychomotorische weerbaarheidsstraining met kickbox-elementen voor mensen met een psychotische kwetsbaarheid
Onderzoekers:	prof. dr. M. Pijnenborg, dr. J. van Busschbach, E. Horsselenberg MSc, dr. Cees Slooff, prof. dr. Andre Aleman, dr. Richard Bruggeman, dr. A.D. Stant, B. de Vries MSc, E.D.C. van der Stouwe MSc, drs Marco Kleen, E. van der Helm, C. Waarheid, A. Meerdink
Samenwerking:	RUG, FAC GMW, klinische psychologie, NIC, GGZ Drenthe, RGOc-instellingen
Financiering:	NWO, programma Geweld Tegen Psychiatrische Patientten (€ 580.248)
BeST	Behandeling van auditieve hallucinaties met rTMS
Onderzoekers:	dr. L. Bais, dr. A. Vercammen, prof. dr. A. Aleman, dr. H. Knegtering
Samenwerking:	Lentis Research, UCP, NIC (UMCG)
Financiering:	UMCG (€ 80.000)
CAT	Cognitieve Adaptatie Training als verpleegkundige interventie voor langdurig opgenomen patiënten met een ernstig psychiatrische aandoening
Onderzoekers:	prof. dr. A. Aleman, dr. R. Bruggeman, prof. dr. J. van Weeghel, dr. L. van der Meer, dr. A.P.M. Stiekema
Samenwerking:	GGZ Drenthe, Dijk en Duin, Lentis
Financiering:	Fonds NutsOhra

DiSCoVR	Dynamische Interactieve Sociale Cognitietraining in Virtual Reality: een pilotstudie
Onderzoekers:	dr. W. Veling, prof. dr. M. Pijnenborg, dr. M. van Beilen, S. Nijman MSc, C. Geraets MSc
Samenwerking:	GGZ Drenthe, CleVR
FEDOZ	Fact ErvaringsDeskundigen OnderZoek (FEDOZ): Een onderzoek naar ervaringen van ervaringsdeskundigen in FACT-teams
Onderzoekers:	drs. J. Cambier, dr. C. van Zelst, drs. D. Boertien, prof.dr. J. van Weeghel, prof. dr. P.A.E.G. Delespaul, prof. dr. S. Castelein
Samenwerking:	Kenniscentrum Phrenos, FACT Nederland, Universiteit Maastricht
Financiering:	Lentis
GROUP-studie	Kwetsbaarheid en veerkracht bij eerste psychose (Geestkracht-programma)
Onderzoekers:	drs. Md. A. Islam, dr. E. Liemburg, dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. B. Alizadeh, dr. H. Knegtering, prof. dr. E. van den Heuvel, prof. dr. A. Aleman, prof. dr. D. Wiersma, dr. R. Bruggeman
Samenwerking:	UMCU, AMC, Universiteit Maastricht, UMCG, Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Mediant, Dimence, GGNet, Yulius, Parnassia
Financiering:	ZonMw, UMCG, GGZ-instellingen, farmaceutische industrieën (>€ 1.500.000)
Publicaties:	zie www.group-project.nl
Herstel en cognitief functioneren	Voorspellen van functioneel en symptomatisch herstel op basis van cognitief functioneren
Onderzoekers:	drs. F.D. van Es, dr. E.J. Liemburg, dr. H.G.O.M. Smid, dr. R. Bruggeman
HY	Hospitality Project (HY): eetclub voor mensen met een psychotische kwetsbaarheid
Onderzoekers:	J.S. Vogel MSc, dr. E.J. Liemburg, dr. M. Swart, prof.dr. P.F. Roodbol, prof.dr. M. van der Gaag, prof. dr. S. Castelein
Financiering:	Stichting Roos/Lentis
I-CGT	Pilot onderzoek I-CGT; een studie naar de resultaten van de I-CGT als individueel hulpmiddel bij cognitieve gedragstherapie
Onderzoekers:	drs. A. Niersman, R. Delissen, dr. R. Bruggeman, drs. F. van Es, M. Rutgers
Samenwerking:	UCP

Immune	Immune: Simvastatine additie voor verbetering van symptomen, cognitie, metabool syndroom en bewegingsstoornissen bij patienten die minder dan drie jaar geleden een eerste psychose kregen. Een multi-center, placebo gecontroleerde, dubbelblinde RCT.
Onderzoekers:	prof. dr. I.E.C. Sommer, prof. dr. R.A. Schoevers, dr. W.A. Veling, drs. F.D. van Es, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering
Samenwerking:	UMCU, Lentis, GGZ Centraal, GGZ NHN, Arkin, Altrecht Antonius, Tergooi, GGZinGeest, Delta, Jeroen Bosch, UMCG
Financiering:	The Stanley Medical Research Institute, ZonMw
LION	Leefstijlinterventies bij ambulante patiënten met een ernstige psychiatrische aandoening
Onderzoekers:	dr. F. Jörg, dr. E. Corpeleijn, drs. A. Looijmans
Samenwerking:	UMCG disciplinagroep Epidemiologie, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Dimence Groep, Lentis
Financiering:	ZonMW (€ 150.000) en matching door deelnemende GGZ-instellingen (€ 250.000)
MERIT	Metacognitie en ziekte-inzicht bij mensen met schizofrenie, klinische en neuroimaging studies.
Onderzoekers:	prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, dr. L. van der Meer, dr. A.E. de Vos
Samenwerking:	RGOc, Lentis, UCP
Financiering:	GGZ Drenthe
Publicaties:	Jong de et al 2016
MIRORR	Individuele paden van kwetsbaarheid en kracht
Onderzoekers:	dr. J.T.W. Wigman, dr. S.H. Booij, L. Steenhuis MSc, prof. dr. M.C. Wichers, prof. dr. P. de Jonge, E. Wit, dr. S. Sytema, dr. A. Wunderink
Samenwerking:	UMCG/UCP, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, On The Road
Financiering:	NWO, VENI beurs J.T.W. Wigman (€ 250.000.-)
Natuurlijke medicatie schizofrenie	Review van de literatuur over de effectiviteit van natuurlijke geneesmiddelen bij schizofrenie en andere psychotische stoornissen.
Onderzoekers:	dr. H.J.R. Hoenders, dr. A.A. Bartels-Velthuis, drs. N.K. Vollbehr, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering, prof. dr. J.T.V.M. de Jong
Samenwerking:	UMCG/UCP, VUmc
Financiering:	TopGGz subsidie

On The Road	De opzet van Psychose Preventie teams in Noord-Nederland ('On The Road')
Onderzoekers:	prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, dr. A. Wunderink en de werkgroep Vroegdetectie Psychosen Noord-Nederland (prof. dr. A. Aleman, drs. J. Arends, I. Barends MBA, dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. N. Boonstra, dr. R. Bruggeman, dr. J.T. van Busschbach, prof. dr. S. Castelein, dr. P. Dingemans, drs. F.D. van Es, prof. dr. M. van der Gaag, dr. C. Wunderink, dr. F. Jörg, dr. H.C. Klein, dr. H. Knegtering, dr. J.A.J. van der Krieke, drs. E.J. Liemburg, drs. A. Malda, dr. L. van der Meer, dr. E. Mulder, dr. M. Nauta, drs. R. Nieboer, B. Nijboer, dr. D. Nieman, dr. E.J. Opmeer, drs. J. Quak, prof. dr. R.A. Schoevers, dr. M. Schuppert, dr. C.J. Slooff, drs. C. Smits, dr. A.D. Stant, dr. S. Sytema, drs. J. van der Velde, W. de Vogel MSc, drs. A. de Vos, drs. A. Wessels, dr. J.T.W. Wigman, prof. dr. D. Wiersma, dr. H.A. Wolters).
Samenwerking:	RGOc- instellingen, Accare, Parnassia, Hanzehogeschool
Osteoporose en antipsychotica	Osteoporose gerelateerd aan het gebruik van antipsychotica
Onderzoekers:	dr. A.A.M. Stellinga-Boelen, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering, drs. J. Arends, drs. H. Kamphuis
Samenwerking:	UCP, Lentis, GGZ Drenthe
PAD	Psychotische stoornissen en Dissociatie; de rol van Trauma
Onderzoekers:	S.B. Renard, Msc, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, prof. dr. A. Aleman, dr. R.J.C. Huntjens, dr. P.H. Lysaker
Samenwerking:	RUG, GGZ Drenthe, GGZ Friesland, UCP (UMCG)
Financiering:	Rijksuniversiteit Groningen
Personality and Coping in PROGR-S	Personality and Coping in First Episode Psychosis
Onderzoekers:	drs. A.N. Scholte-Stalenhoef, S. la Bastide-van Gemert, drs. G. van de Willige, drs. R. Dost-Otter, dr. E. Visser, dr. E. J. Liemburg, dr. H. Knegtering, prof. dr. E.R. van den Heuvel, prof. dr. R.A. Schoevers, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, dr. R. Bruggem
Samenwerking:	RGOc

PHAMOUS	PHAMOUS Pharmacotherapy Monitoring and Outcome Study
Onderzoekers:	dr. R. Bruggeman, dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. E. Visser, dr. S. Sytema, Dr. H. Knegtering, drs. J. Arends, prof. dr. M. Pijnenborg, dr. A. Wunderink, F. Jörg, dr. K. Taxis, prof. dr. J.R.B.J. Brouwers
Samenwerking:	UCP, Lentis, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, Dimence, Mediant
Financiering:	RGOc en de participerende GGZ-instellingen
Publicaties:	zie www.phamous.nl
Pilot Functionele Remissie	Functionele Remissie: de ontwikkeling van een ROM-instrument om functionele remissie bij EPA-patiënten te meten
Onderzoekers:	prof. dr. D. Wiersma, dr. E. Visser
Samenwerking:	Nationale Remissie Werkgroep NVvP, Altrecht, BAVO-Europoort, Dijk en Duin, GGZ Drenthe, GGZ Friesland, GGZ Noord-Holland-Noord, Lentis, Mondriaan, UCP (UMCG)
PROGR-S	Psychose Recente Ontwikkeling GRoningen Survey (PROGR-S)
Onderzoekers:	dr. E.J. Liemburg, dr. R. Bruggeman, dr. H. Knegtering, prof. dr. S. Castelein, dr. W. Veling
Samenwerking:	Lentis
Publicaties:	Stiekema AP et al (2016); Scholte-Stalenhoef AN et al (2016)
PSYCHE	Psychotische ervaringen bij adolescenten
Onderzoekers:	dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. R. Bruggeman, drs. G. van de Willige, dr. J.A. Jenner, prof. dr. J. van Os
Samenwerking:	Maastricht University (Jim van Os)
Financiering:	Stichting tot Steun VCVGZ, Rob Giel Research Center, Maastricht University, Bendsdorp Fund (in totaal € 54.875)
Publicaties:	Bartels-Velthuis AA et al (2016)
RAF	Onderzoek naar verschillen tussen aripiprazol en risperidon in hun effect op negatieve symptomen en activiteit van de prefrontale cortex
Onderzoekers:	dr. E.J. Liemburg, dr. M.K. de Boer, J. Bous, prof. dr. A. Aleman, dr. H. Knegtering
Samenwerking:	Neuro Imaging Centrum
Publicaties:	Larabi DI et al (2016); Liemburg E et al (2016)

Social Predictors Of Psychotic Experiences	Social Predictors Of Psychotic Experiences in young adulthood
Onderzoekers:	L. Steenhuis MSc, dr. A.A. Bartels-Velthuis, dr. M.H. Nauta, prof. dr. A. Aleman, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg
Samenwerking:	RuG, TRAILS, On The Road
Financiering:	RUG
TRENSS	Interventies bij negatieve symptomen en cognitieve stoornissen
Onderzoekers:	dr. H. Knegtering, dr. J.J.L.A.S.N. Dlabac-de Lange, dr. L. Bais, dr. E.J. Liemburg, prof. dr. A. Aleman
Samenwerking:	UMCG en Lentis Zuidlaren, partners uit de regio
Financiering:	Stichting Roos en Astra Zeneca (€ 120.000)
Triadekaart: effecten	De Triadekaart verder onderzocht: een onderzoek naar de effecten op samenwerking en kwaliteit van zorg
Onderzoekers:	dr. J.T. van Busschbach en M. Bak
Samenwerking:	Lentis, Lister (voorheen SBWU), MoleMann Tielens, Emergis, MET ggz (voorheen Mensana), GGZ Friesland, Delta en Promens Care
Financiering:	Ypsilon mbv gift van derden (€ 92.751)
Virus, ontsteking en psychose	Virale en inflammatoire etiologie van psychose
Onderzoekers:	drs. I. Jonker, drs. E van 't Hag, A. Jonkers, dr. J. Doorduyn, dr. H.C. Klein, dr. R. Bruggeman, prof. dr. R.A. Schoevers
Samenwerking:	UMCG, Lentis
Financiering:	The Stanley Medical Research Institute (SMRI)
VRET.P	Het effect van Virtual Reality Exposure Therapie (VRET) op sociale participatie bij mensen met een psychotische stoornis: een multicenter gerandomiseerd onderzoek
Onderzoekers:	prof. dr. M. van der Gaag, dr. W. Veling, drs. R. Pot-Kolder, C. Geraets MSc
Samenwerking:	Vrije Universiteit Amsterdam en Parnassia Den Haag

PCR-NN	Het Psychiatrisch CasusRegister Noord-Nederland als GGZ-monitor
Onderzoekers:	dr. E. Visser, dr. S. Sytema
Samenwerking:	Lentis, St. GGZ Friesland, St. GGZ Drenthe, VNN
Financiering:	VWS, RGOc (€ 100.000/jaar)
RoQua/ROM	Routine Outcome and Quality Assessment
Onderzoekers:	dr. S. Sytema, drs. E. Veermans
Financiering:	participerende instellingen (€ 470.000/jaar)

Stemmings- en angststoornissen

Depressie-studie (NEW-PRIDE)	Depressie-studie (NEW-PRIDE)
Onderzoekers:	prof. dr. C.L.H. Bockting, prof. dr. A. Aleman, dr. M.J. van Tol
Samenwerking:	UU
Financiering:	NWO vernieuwingsimpuls
Hartcoherentie	Effectiviteit van hartcoherentietraining
Onderzoekers:	drs. B.M.A. Hartogs, drs. K. van der Ploeg, dr. E.H. Bos en dr. A.A. Bartels-Velthuis
Samenwerking:	Lentis, UMCG
IT-D	Instellingsoverkoepelende Triage-Datainfrastructuur
Onderzoekers:	dr. F.E.A. Verhoeven, dr. M. Dekker, onderzoekers van het screeningsconsortium
Samenwerking:	UCP, Lentis, AHON
Ketamine-studie	Ketamine-studie
Onderzoekers:	drs. S.Y. Apeldoorn-Smith, drs. J. Veraart, prof. dr. R.A. Schoevers
Samenwerking:	AMC, St. Anna
Financiering:	ZonMw

MOPHAR	MOPHAR - Monitoring Outcomes of Psychiatric Pharmacotherapy in the Assen Region
Onderzoekers:	M. Simoons MSc, prof. dr. E. van Roon, dr. H.G. Ruhé, dr. H. Mulder, dr. B. Doornbos, dr. E. Visser, dr. R. Bruggeman
Samenwerking:	UMCG, Wilhelmina Ziekenhuis Assen, RUG, GGZ Drenthe.
Financiering:	GGZ Drenthe
Publicaties:	Simoons M et al 2016a; Simoons M & Mulder, H (2016b)
NESDA	Nederlandse Studie naar Depressie en Angst
Onderzoekers:	zie www.nesda.nl
Samenwerking:	UMCG, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, VUMc, GGZinGeest, LUMC/LU
Publicaties:	Hovenkamp-Hermelink JH et al (2016)
NESDO	Nederlandse Studie naar Depressie bij Ouderen
Onderzoekers:	zie www.nesdo.nl
Samenwerking:	UMCG, GGZ Friesland, GGZ Drenthe, VUMc, GGZinGeest, LUMC/LU
Publicaties:	Arts MH et al (2016); Berg van den KS et al (2016)
RELATE-TRD	RELATE-TRD: Wetenschappelijk onderzoek naar het voorspellen en de onderliggende mechanismen van therapieresistente depressie (TRD)
Onderzoekers:	drs. H. Geugies, dr. H. G. Ruhé
SLEEPREG-BD	De invloed van slaapverstoring tijdens de zwangerschap en rondom de bevalling op het functioneren in de periode na de bevalling bij vrouwen met een bipolaire stoornis en/of een postpartum psychose in de voorgeschiedenis
Onderzoekers:	drs. A.W.M.M. Stevens, prof. dr. R.W. Kupka, prof. dr. A. Honig, dr. E.A.M. Knoppert-van der Klein, dr. P.J.J. Goossens, dr. A. Hoogendoorn
STEPPS-BD	STEPPS-BD: the addition of STEPPS in the treatment of patients with bipolar disorder and comorbid borderline personality features (an RCT)
Onderzoekers:	dr. N. Weisscher, T. Daggenvoorden MSc

tPEMF	tPEMF: Een behandelstudie naar zwakke gepulste magnetische velden bij depressie
Onderzoekers:	S. van Belkum MSc, dr. R. Kortekaas
Samenwerking:	UMCG, GGZ Drenthe
TRANS-ID herstel	TRANS-ID herstel
Onderzoekers:	prof. dr. M.C. Wichers, dr. E. Snippe, drs. M.A. Helmich, drs. Y.K. Kunkels, dr. H. Riese
TRANS-ID terugval	TRANS-ID afbouw
Onderzoekers:	drs. A.C. Smit, drs. Y.K. Kunkels, prof. dr. M.C. Wichers, dr. E. Snippe, dr. H. Riese
Yoga en depressie	De effecten van yoga training voor jonge vrouwen met depressie: een gerandomiseerde, gecontroleerde studie
Onderzoekers:	drs. N.K. Vollbehrr, dr. B.D. Ostafin, dr. H.J.R. Hoenders, dr. A.A. Bartels-Velthuis, prof. dr. P.J. de Jong, dr. D.A. Stant
Samenwerking:	Lentis
Financiering:	ZonMw, Triodos stichting, Kripalu Teaching for Diversity Fund (in totaal € 195.153)
Zelf-i	Zelf-i
Onderzoekers:	dr. J. Bastiaansen, prof. dr. A.J. Oldehinkel, drs. W. Folkersma, drs. W. Franzen
Samenwerking:	GGZ Friesland, PsyQ/Lentis, UCP
Financiering:	De Friesland-lijn

Overig onderzoek

Beweging in Trauma	Een studie naar het effect van een psychomotorisch module gericht op stabilisatie bij complex trauma
Onderzoekers:	drs. W.J. Scheffers, dr. J. Hatzmann, K. van Berkel Msc, dr. J.T. van Busschbach, dr. J.A.J. van der Krieke
Samenwerking:	Windesheim, lectoraat Bewegen, Gezondheid & Welzijn, GGZ Drenthe, GGZ Centraal, PSYQ, ARQ/Centrum 45
Financiering:	SIA-RAAK (€ 300.000)

Duurzaam Verblijf	Behandeleffect Duurzaam Verblijf
Onderzoekers:	drs. G. van Kranenburg, drs. W. Diekman, prof. dr. D. Wiersma, prof. dr. C.L. Mulder, dr. R.H.S. van den Brink
Samenwerking:	GGZ Drenthe, Verslavingszorg Noord Nederland, GGD Rotterdam-Rijnmond, GGD Amsterdam, RGOc
Financiering:	Duurzaam Verblijf; GGZ Drenthe, Verslavingszorg Noord Nederland, GGD Rotterdam-Rijnmond, GGD Amsterdam
KIM	Kijk op IRB modelgetrouwheid: Effectiever werken aan rehabilitatiedoelen: ontwikkeling en onderzoek naar het gebruik van een modelgetrouwheidsmeting
Onderzoekers:	dr. W. Swildens, dr. J.T. van Busschbach, dr. T. van Wel, F. Marquenie
Samenwerking:	Altrecht GGZ, RGOc, Kenniscentrum Phrenos, Boston Center for Psychiatric Rehabilitation, Lectoraat Rehabilitatie, Promens Care
Financiering:	ZonMw (€ 45.000)
Publicaties:	Busschbach van JT et al (2016)
Lichaamsbeleving en PMT	Het meten van lichaamsbeleving
Onderzoekers:	drs. W.J. Scheffers, prof. dr. D. Wiersma, prof. dr. R. Schoevers, dr. J.T. van Busschbach
Financiering:	Windesheim
MOVE	MOVE: Mensen Ondersteunen bij Vermaatschappelijking en Extramuralisering
Onderzoekers:	dr. C. Wunderink, drs. Sandra Vos, drs. I. van der Zee, dr. E. Visser, dr. S. Sytema
Samenwerking:	RGOc, Hanzehogeschool Groningen, Lectoraat Rehabilitatie, Pameijer, Stichting Anton Constandse, RIBW Arnhem & Veluwevallei, RIBW Heuvelland & Maasvallei, RIBW Brabant, RIBW Nijmegen & Rivierenland, GGZ Friesland
Financiering:	Pameijer, Rotterdam; Stichting Anton Constandse Den Haag; RIBW Arnhem & Veluwevallei; RIBW Heuvelland & Maasvallei; RIBW Brabant; RIBW Nijmegen & Rivierenland; GGZ Friesland (€ 500.000)

PMT en agressieregulatie	Psychomotorische therapie en agressieregulatie bij eetstoornissen: gerandomiseerd effectonderzoek (RCT) en instrumentontwikkeling: de Methode voor Stamp-Stoot Stem (MSSS)
Onderzoekers:	drs. C. Boerhout, prof. dr. H.W. Hoek, dr. J. T. van Busschbach, dr. M. Swart, dr. Ir. A.L. Hof, M. Vermerris Bsc, ing. W. Vrieling, M. Voskamp Mp
Samenwerking:	Centrum Bewegingswetenschappen RU Groningen, Lectoraat Bewegen, Gezondheid en Welzijn, Windesheim Zwolle
Financiering:	Lentis TKZ, UMCG, Nederlandse Vereniging voor Psychomotorische Therapie (NVPMT), Lectoraat Bewegen, Gezondheid en Welzijn, Windesheim Zwolle
Publicaties:	Boerhout C et al (2016)

In 2016 afgerond onderzoek

Acronym	Onderzoekers	Samenwerking
Begeleid ouderschap	dr. P.C. van der Ende, prof. dr. J. van Weeghel, dr. J.T. van Busschbach, dr. E.L. Korevaar	Lentis, PromensCare, RIBW- OostVeluwe, Stichting Anton Constandse, Pameijer, GGz-Friesland, GGz Eindhoven, RIBW Midden Brabant, Altrecht, RGOc
E-KOPP project	mw. dr. L. Drost, dr. S. Sytema	RGOc, AIAR
MetS in psychose	dr. J. Bruins, prof. dr. G.H.M. Pijnenborg, dr. F. Jörg, dr. R. Bruggeman, prof dr E.R. van den Heuvel, dr. A.A. Bartels, dr. E. Visser, dr. C. Slooff, dr. E. Corpeleijn	GGZ Friesland, GGZ Drenthe, UMCG, Rijksuniversiteit Groningen
REFLEX	prof. dr. M. Pijnenborg, dr. R. Knegtering, dr. C. Slooff, dr. L. Wunderink, dr. M. Vollema, dr. R. Bruggeman, mw. prof. dr. C. Bockting, prof. dr. M. van der Gaag, prof. dr. A. Aleman	UMCG, Lentis, GGZ Drenthe, GGZ Friesland, GGZ Centraal, VU Amsterdam

Internationale tijdschriften

- ▶ Adams HH, Hibar DP, Chouraki V, et al. (2016). Novel genetic loci underlying human intracranial volume identified through genome-wide association. *Nature Neuroscience*, 19: 1569-1582.
- ▶ Adriaanse M, Doreleijers T, Domburgh van L, Veling W. (2016). Factors associated with psychiatric symptoms and psychiatric disorders in ethnic minority youth. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 1067-1079.
- ▶ Alvarez-Jimenez M, O'Donoghue B, Thompson A, Gleeson JF, Bendall S, Gonzalez-Blanch C, Killackey E, Wunderink L, McGorry PD. (2016). Beyond Clinical Remission in First Episode Psychosis: Thoughts on Antipsychotic Maintenance vs. Guided Discontinuation in the Functional Recovery Era. *CNS Drugs*, 30: 357-368.
- ▶ Arts MH, Collard RM, Comijs HC, Zuidersma M, Rooij de SE, Naarding P, Oude Voshaar RC. (2016). Physical Frailty and Cognitive Functioning in Depressed Older Adults: Findings From the NESDO Study. *Journal of the American Medical Directors Association*, 17: 36-43.
- ▶ Bachmann CJ, Aagaard L, Burcu M, Glaeske G, Kalverdijk LJ, Petersen I, Schuiling-Veninga CC, Wijlaars L, Zito JM, Hoffmann F. (2016). Trends and patterns of antidepressant use in children and adolescents from five western countries, 2005-2012. *European Neuropsychopharmacology*, 26: 411-419.
- ▶ Bartels-Velthuis AA, Schroevers MJ, Ploeg van der K, Koster F, Flier J, Brink van den E. (2016). A Mindfulness-Based Compassionate Living Training in a Heterogeneous Sample of Psychiatric Outpatients: a Feasibility Study. *Mindfulness*, 7: 809-818.
- ▶ Bartels-Velthuis AA, Wigman JT, Jenner JA, Bruggeman R, Os van J. (2016). Course of auditory vocal hallucinations in childhood: 11-year follow-up study. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 134: 6-15.
- ▶ Beek van MH, Zuidersma M, Lappenschaar M, Pop G, Roest AM, Balkom van AJ, Speckens AE, Oude Voshaar RC. (2016). Prognostic association of cardiac anxiety with new cardiac events and mortality following myocardial infarction. *British Journal of Psychiatry*, 209: 400-406.
- ▶ Benraad CE, Kamerman-Celie F, Munster van BC, Oude Voshaar RC, Spijker J, Olde Rikkert MG. (2016). Geriatric characteristics in randomised controlled trials on antidepressant drugs for older adults: a systematic review. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 31: 990-1003.
- ▶ Berg van den KS, Marijnissen RM, Brink van den RH, Naarding P, Comijs HC, Oude Voshaar RC. (2016). Vitamin D deficiency, depression course and mortality: Longitudinal results from the Netherlands Study on Depression in Older persons (NESDO). *Journal of Psychosomatic Research*, 83: 50-56.
- ▶ Bigdeli TB, Ripke S, Bacanu SA, Lee SH, Wray NR, Gejman PV, Rietschel M, Cichon S, St Clair D, Corvin A, Kirov G, McQuillin A, Gurling H, Rujescu D, Andreassen OA, Werge T, Blackwood DH, Pato CN, Pato MT, Malhotra AK, O'Donovan MC, Kendler KS, Fanous AH, Schizophrenia Working Group of the Psychiatric Genomics Consortium. (2016). Genome-wide association study reveals greater polygenic loading for schizophrenia in cases with a family history of illness. *American Journal of Medical Genetics. Part B, Neuropsychiatric Genetics*, 171B: 276-289.

- ▶ Bildt de A, Sytema S, Meffert H, Bastiaansen JA. (2016). The Autism Diagnostic Observation Schedule, Module 4: Application of the Revised Algorithms in an Independent, Well-Defined, Dutch Sample (n = 93). *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46: 21-30.
- ▶ Blaauw FJ, Schenk HM, Jeronimus BF, Krieke van der L, Jonge de P, Aiello M, Emerencia AC. (2016). Let's get Physiqua! - an intuitive and generic method to combine sensor technology with ecological momentary assessments. *Journal of Biomedical Informatics*, 63: 141-149.
- ▶ Boerhout C, Swart M, Busschbach van JT, Hoek HW. (2016). Effect of Aggression Regulation on Eating Disorder Pathology: RCT of a Brief Body and Movement Oriented Intervention. *European Eating Disorders Review*, 24: 114-121.
- ▶ Bruins J, Pijnenborg MG, Bartels-Velthuis AA, Visser E, Heuvel van den ER, Bruggeman R, Jorg F. (2016). Cannabis use in people with severe mental illness: The association with physical and mental health - a cohort study. A Pharmacotherapy Monitoring and Outcome Survey study. *Journal of Psychopharmacology (Oxford, England)*, 30: 354-362.
- ▶ Clemmensen L, Bartels-Velthuis AA, Jespersen RA, Os van J, Blijd-Hoogewys EM, Ankerstrom L, Vaeve M, Daniel PF, Drukker M, Jeppesen P, Jepsen JR. (2016). A Psychometric Evaluation of the Danish Version of the Theory of Mind Storybook for 8-14 Year-Old Children. *Frontiers in Psychology*, 7: 330.
- ▶ Clemmensen L, Os van J, Drukker M, Munkholm A, Rimvall MK, Vaeve M, Rask CU, Bartels-Velthuis AA, Skovgaard AM, Jeppesen P. (2016). Psychotic experiences and hyper-theory-of-mind in preadolescence--a birth cohort study. *Psychological Medicine*, 46: 87-101.
- ▶ Davids RC, Groen Y, Berg IJ, Tucha OM, Balkom van ID. (2016). Executive Functions in Older Adults With Autism Spectrum Disorder: Objective Performance and Subjective Complaints. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46: 2859-2873.
- ▶ Dekker V, Nauta MH, Mulder EJ, Sytema S, Bildt de A. (2016). A Fresh Pair of Eyes: A Blind Observation Method for Evaluating Social Skills of Children with ASD in a Naturalistic Peer Situation in School. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 46:2890-904.
- ▶ Dijk van SD, Hanssen D, Naarding P, Lucassen P, Comijs H, Oude Voshaar R. (2016). Big Five personality traits and medically unexplained symptoms in later life. *European Psychiatry*, 38: 23-30.
- ▶ Driel van D, Hanssen D, Hilderink P, Naarding P, Lucassen P, Rosmalen J, Oude Voshaar R. (2016). Illness cognitions in later life: Development and validation of the Extended Illness Cognition Questionnaire (ICQ-Plus). *Psychological Assessment*, 28: 1119-1127.
- ▶ Drost LM, Krieke van der L, Sytema S, Schippers GM. (2016). Self-expressed strengths and resources of children of parents with a mental illness: A systematic review. *International Journal of Mental Health Nursing*, 25: 102-115.
- ▶ Ende van der PC, Busschbach van JT, Nicholson J, Korevaar EL, Weeghel van J. (2016). Strategies for parenting by mothers and fathers with a mental illness. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 23: 86-97.

- ▶ Euser AM, Oosterhoff M, Balkom van I. (2016). Stuck song syndrome: musical obsessions - when to look for OCD. *British Journal of General Practice*, 66: 90.
- ▶ Franke B, Stein JL, Ripke S, Anttila V, Hibar DP, Hulzen van KJ, Arias-Vasquez A, Smoller JW, Nichols TE, Neale MC, McIntosh AM, Lee P, McMahon FJ, Meyer-Lindenberg A, Mattheisen M, Andreassen OA, Gruber O, Sachdev PS, Roiz-Santianez R, Saykin AJ, Ehrlich S, Mather KA, Turner JA, Schwarz E, Thalamuthu A, Yao Y, Ho YY, Martin NG, Wright MJ, Schizophrenia Working Group of the Psychiatric Genomics Consortium, Psychosis Endophenotypes International Consortium, Wellcome Trust Case Control Consortium 2, Enigma Consortium, O'Donovan MC, Thompson PM, Neale BM, Medland SE, Sullivan PF. (2016). Genetic influences on schizophrenia and subcortical brain volumes: large-scale proof of concept. *Nature Neuroscience*, 19: 420-431.
- ▶ Gulpers B, Ramakers I, Hamel R, Kohler S, Oude Voshaar R, Verhey F. (2016). Anxiety as a Predictor for Cognitive Decline and Dementia: A Systematic Review and Meta-Analysis. *American Journal of Geriatric Psychiatry*, 24: 823-842.
- ▶ Hanssen DJ, Lucassen PL, Hilderink PH, Naarding P, Oude Voshaar RC. (2016). Health-Related Quality of Life in Older Persons with Medically Unexplained Symptoms. *American Journal of Geriatric Psychiatry*, 24: 1117-1127.
- ▶ Hanssen DJ, Oude Voshaar RC, Naarding P, Rabeling-Keus IM, Olde Hartman TC, Lucassen PL. (2016). Social characteristics and care needs of older persons with medically unexplained symptoms: a case-control study. *Family Practice*, 33: 617-625.
- ▶ Heering HD, Goedhart S, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Kahn RS, Meijer CJ, Myin-Germeys I, Os van J, Wiersma D. (2016). Disturbed Experience of Self: Psychometric Analysis of the Self-Experience Lifetime Frequency Scale (SELF). *Psychopathology*, 49: 69-76.
- ▶ Heering HD, Haren van NE, G.R.O.U.P investigators. (2016). Social functioning in patients with a psychotic disorder and first rank symptoms. *Psychiatry Research*, 237: 147-152.
- ▶ Hirschtritt ME, Darrow SM, Illmann C, Osiecki L, Grados M, Sandor P, Dion Y, King RA, Pauls DL, Budman CL, Cath DC, Greenberg E, Lyon GJ, Yu D, McGrath LM, McMahon WM, Lee PC, Delucchi KL, Scharf JM, Mathews CA, Tourette Syndrome Association International Consortium for Genetics (TSAICG). (2016). Social disinhibition is a heritable subphenotype of tics in Tourette syndrome. *Neurology*, 87: 497-504.
- ▶ Hoeve ten Y, Castelein S, Jansen W, Jansen G, Roodbol P. (2016). Predicting factors of positive orientation and attitudes towards nursing: A quantitative cross-sectional study. *Nurse Education Today*, 40: 111-117.
- ▶ Horn van der HJ, Liemburg EJ, Scheenen ME, Koning de ME, Marsman JB, Spikman JM, Naalt van der J. (2016). Brain network dysregulation, emotion, and complaints after mild traumatic brain injury. *Human Brain Mapping*, 37: 1645-1654.
- ▶ Horsellenberg EM, Busschbach van JT, Aleman A, Pijnenborg GH. (2016). Self-Stigma and Its Relationship with Victimization, Psychotic Symptoms and Self-Esteem among People with Schizophrenia Spectrum Disorders. *PloS One*, 11: e0149763.

- ▶ Horwitz EH, Schoevers RA, Ketelaars CEJ, Kan CC, Lammeren van AMDN, Meesters Y, Spek AA, Wouters S, Teunisse JP, Cuppen L, Bartels AAJ, Schuringa E, Moorlag H, Raven D, Wiersma D, Minderaa RB, Hartman CA. (2016). Clinical assessment of ASD in adults using self- and other-report: Psychometric properties and validity of the Adult Social Behavior Questionnaire (ASBQ). *Research in Autism Spectrum Disorders*, 24: 17-28.
- ▶ Hovenkamp-Hermelink JH, Riese H, Veen van der DC, Batelaan NM, Penninx BW, Schoevers RA. (2016). Low stability of diagnostic classifications of anxiety disorders over time: A six-year follow-up of the NESDA study. *Journal of Affective Disorders*, 190: 310-315.
- ▶ Ising HK, Kraan TC, Rietdijk J, Dragt S, Klaassen RM, Boonstra N, Nieman DH, Willebrands-Mendrik M, Berg van den DP, Linszen DH, Wunderink L, Veling W, Smit F, Gaag van der M. (2016). Four-Year Follow-up of Cognitive Behavioral Therapy in Persons at Ultra-High Risk for Developing Psychosis: The Dutch Early Detection Intervention Evaluation (EDIE-NL) Trial. *Schizophrenia Bulletin*, 42: 1243-1252.
- ▶ Ising HK, Ruhrmann S, Burger NA, Rietdijk J, Dragt S, Klaassen RM, Berg van den DP, Nieman DH, Boonstra N, Linszen DH, Wunderink L, Smit F, Veling W, Gaag van der M. (2016). Development of a stage-dependent prognostic model to predict psychosis in ultra-high-risk patients seeking treatment for co-morbid psychiatric disorders. *Psychological Medicine*, 46: 1839-1851.
- ▶ Janssens M, Boyette LL, Heering HD, Bartels-Velthuis AA, Lataster T, Genetic Risk and Outcome of Psychosis investigators. (2016). Developmental course of subclinical positive and negative psychotic symptoms and their associations with genetic risk status and impairment. *Schizophrenia Research*, 174: 177-182.
- ▶ Johnson EC, Bjelland DW, Howrigan DP, Abdellaoui A, Breen G, Borglum A, Cichon S, Degenhardt F, Forstner AJ, Frank J, Genovese G, Heilmann-Heimbach S, Herms S, Hoffman P, Maier W, Mattheisen M, Morris D, Mowry B, Muller-Mhysock B, Neale B, Nenadic I, Nothen MM, O'Dushlaine C, Rietschel M, Ruderfer DM, Rujescu D, Schulze TG, Simonson MA, Stahl E, Strohmaier J, Witt SH, Schizophrenia Working Group of the Psychiatric Genomics Consortium, Sullivan PF, Keller MC. (2016). No Reliable Association between Runs of Homozygosity and Schizophrenia in a Well-Powered Replication Study. *PLoS Genetics*, 12: e1006343.
- ▶ Jong de S, Donkersgoed van R, Pijnenborg GH, Lysaker PH. (2016). Metacognitive Reflection and Insight Therapy (MERIT) With a Patient With Severe Symptoms of Disorganization. *Journal of Clinical Psychology*, 72: 164-174.
- ▶ Jong de S, Donkersgoed van RJ, Aleman A, Gaag van der M, Wunderink L, Arends J, Lysaker PH, Pijnenborg M. (2016). Practical Implications of Metacognitively Oriented Psychotherapy in Psychosis: Findings From a Pilot Study. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 204: 713-716.
- ▶ Jörg F, Visser E, Ormel J, Reijneveld SA, Hartman CA, Oldehinkel AJ. (2016). Mental health care use in adolescents with and without mental disorders. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 25: 501-508.
- ▶ Killaspy H, Cardoso G, White S, Wright C, Caldas de Almeida JM, Turton P, Taylor TL, Schutzwohl M, Schuster M, Cervilla JA, Brangier P, Raboch J, Kalisova L, Onchev G, Alexiev S, Mezzina R, Ridente P, Wiersma D, Visser E, Kiejna A, Adamowski T, Ploumpidis D, Gonidakis F, King M. (2016). Quality of care and its determinants in longer term mental health facilities across Europe; a cross-sectional analysis. *BMC Psychiatry*, 16: 31-016-0737-5.

- ▶ Kos C, Tol van MJ, Marsman JC, Knegtering H, Aleman A. (2016). Neural correlates of apathy in patients with neurodegenerative disorders, acquired brain injury, and psychiatric disorders. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 69: 381-401.
- ▶ Kraan TC, Ising HK, Fokkema M, Velthorst E, Berg van den DP, Kerkhoven M, Veling W, Smit F, Linszen DH, Nieman DH, Wunderink L, Boonstra N, Klaassen RM, Dragt S, Rietdijk J, Haan de L, Gaag van der M. (2016). The effect of childhood adversity on 4-year outcome in individuals at ultra high risk for psychosis in the Dutch Early Detection Intervention Evaluation (EDIE-NL) Trial. *Psychiatry Research*, 247: 55-62.
- ▶ Krieke van der L, Jeronimus BF, Blaauw FJ, Wanders RB, Emerencia AC, Schenk HM, Vos SD, Snippe E, Wichers M, Wigman JT, Bos EH, Wardenaar KJ, Jonge PD. (2016). HowNutsAreTheDutch (HoeGekIsNL): A crowdsourcing study of mental symptoms and strengths. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 25: 123-144.
- ▶ Kronenberg LM, Goossens PJ, Busschbach van JT, Achterberg van T, Brink van den W. (2016). Burden and Expressed Emotion of Caregivers in Cases of Adult Substance Use Disorder with and Without Attention Deficit/Hyperactivity Disorder or Autism Spectrum Disorder. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 14: 49-63.
- ▶ Kuiper JS, Zuidersma M, Zuidema SU, Burgerhof JG, Stolk RP, Oude Voshaar RC, Smidt N. (2016). Social relationships and cognitive decline: a systematic review and meta-analysis of longitudinal cohort studies. *International Journal of Epidemiology*, 45: 1169-1206.
- ▶ Lako IM, Taxis K, Heuvel van den ER, Leenaars CH, Burger H, Wiersma D, Slooff CJ, Knegtering H, Bruggeman R. (2016). Altered emotional experiences attributed to antipsychotic medications - A potential link with estimated dopamine D receptor occupancy. *Psychiatry Research*, 236: 9-14.
- ▶ Liemburg E, Sibeijn-Kuiper A, Bais L, Pijnenborg G, Knegtering H, Velde van der J, Opmeer E, Vos de A, Dlabac-De Lange JJ, Wunderink L, Aleman A. (2016). Prefrontal NAA and Glx Levels in Different Stages of Psychotic Disorders: a 3T 1H-MRS Study. *Scientific Reports*, 6: 21873.
- ▶ Liemburg EJ, Bruins J, Beveren van N, Islam MA, Alizadeh BZ, GROUP investigators. (2016). Cannabis and a lower BMI in psychosis: What is the role of AKT1? *Schizophrenia Research*, 176: 95-99.
- ▶ Lim A, Hoek HW, Deen ML, Blom JD, GROUP Investigators. (2016). Prevalence and classification of hallucinations in multiple sensory modalities in schizophrenia spectrum disorders. *Schizophrenia Research*, 176: 493-499.
- ▶ Lugtenburg A, Zuidersma M, Oude Voshaar RC, Schoevers RA. (2016). Symptom Dimensions of Depression and 3-Year Incidence of Dementia: Results From the Amsterdam Study of the Elderly. *Journal of Geriatric Psychiatry and Neurology*, 29: 99-107.
- ▶ Marston N, Stavnes K, Loon van LMA, Drost LM, Maybery D, Mosek A, Nicholson J, Solantaus T, Reupert A. (2016). A content analysis of Intervention Key Elements and Assessments (IKEA): What's in the black box in the interventions directed to families where a parent has a mental illness? *Child & Youth Services*, 37: 112-128.

- ▶ Medema S, Mocking RJ, Koeter MW, Vaz FM, Meijer C, Haan de L, Beveren van NJ, GROUP, Genetic Risk and Outcome of Psychosis investigators:, Kahn R, Haan de L, Os van J, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Meijer C, Myin-Germeys I. (2016). Levels of Red Blood Cell Fatty Acids in Patients With Psychosis, Their Unaffected Siblings, and Healthy Controls. *Schizophrenia Bulletin*, 42: 358-368.
- ▶ Mehta D, Tropf FC, Gratten J, Bakshi A, Zhu Z, Bacanu SA, Hemani G, Magnusson PK, Barban N, Esko T, Metspalu A, Snieder H, Mowry BJ, Kendler KS, Yang J, Visscher PM, McGrath JJ, Mills MC, Wray NR, Lee SH, Schizophrenia Working Group of the Psychiatric Genomics Consortium, LifeLines Cohort Study, and TwinsUK, Andreassen OA, Bramon E, Bruggeman R, Buxbaum JD, Cairns MJ, Cantor RM, Cloninger CR, Cohen D, Crespo-Facorro B, Darvasi A, DeLisi LE, Dinan T, Djurovic S, Donohoe G, Drapeau E, Escott-Price V, Freimer NB, Georgieva L, Haan de L, Henskens FA, Joa I, Julia A, Khrunin A, Lerer B, Limborska S, Loughland CM, Macek M, Jr, Magnusson PK, Marsal S, McCarley RW, McIntosh AM, McQuillin A, Melegh B, Michie PT, Morris DW, Murphy KC, Myin-Germeys I, Olincy A, Os van J, Pantelis C, Posthuma D, Quedsted D, Schall U, Scott RJ, Seidman LJ, Toncheva D, Tooney PA, Waddington J, Weinberger DR, Weiser M, Wu JQ. (2016). Evidence for Genetic Overlap Between Schizophrenia and Age at First Birth in Women. *JAMA Psychiatry*, 73: 497-505.
- ▶ Menchon JM, Ameringen van M, Dell'Osso B, Denys D, Figee M, Grant JE, Hollander E, Marazziti D, Nicolini H, Pallanti S, Ruck C, Shavitt R, Stein DJ, Andersson E, Bipeta R, Cath DC, Drummond L, Feusner J, Geller DA, Hranov G, Lochner C, Matsunaga H, McCabe RE, Mpavaenda D, Nakamae T, O'Kearney R, Pasquini M, Perez Rivera R, Poyurovsky M, Real E, Rosario do MC, Soreni N, Swinson RP, Vulink N, Zohar J, Fineberg N. (2016). Standards of care for obsessive-compulsive disorder centres. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 20: 204-208.
- ▶ Nieman DH, Dragt S, Duin van ED, Denneman N, Overbeek JM, Haan de L, Rietdijk J, Ising HK, Klaassen RM, Amelsvoort van T, Wunderink L, Gaag van der M, Linszen DH. (2016). COMT Val(158)Met genotype and cannabis use in people with an At Risk Mental State for psychosis: Exploring Gene x Environment interactions. *Schizophrenia Research*, 174: 24-28.
- ▶ Nierop van M, Bak M, Graaf de R, Have ten M, Dorsselaer van S, Genetic Risk and Outcome of Psychosis (GROUP) Investigators, Winkel van R, Genetic Risk and Outcome of Psychosis GROUP Investigators. (2016). The functional and clinical relevance of childhood trauma-related admixture of affective, anxious and psychosis symptoms. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 133: 91-101.
- ▶ Nijs de J, Pet MA, GROUP Investigators. (2016). Metabolic syndrome in schizophrenia patients associated with poor premorbid school performance in early adolescence. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 133: 289-297.
- ▶ Nugter MA, Engelsbel F, Bahler M, Keet R, Veldhuizen van R. (2016). Outcomes of FLEXIBLE Assertive Community Treatment (FACT) Implementation: A Prospective Real Life Study. *Community Mental Health Journal*, 52: 898-907.
- ▶ Ommen van MM, Beilen van M, Cornelissen FW, Smid HG, Kneegtering H, Aleman A, Laar van T, GROUP Investigators. (2016). The prevalence of visual hallucinations in non-affective psychosis, and the role of perception and attention. *Psychological Medicine*, 46: 1735-1747.

- ▶ Oosterhout van B, Smit F, Krabbendam L, Castelein S, Staring AB, Gaag van der M. (2016). Metacognitive training for schizophrenia spectrum patients: a meta-analysis on outcome studies. *Psychological Medicine*, 46: 47-57.
- ▶ Oosterhout van B, Smit F, Krabbendam L, Castelein S, Staring AB, Gaag van der M. (2016). Letter to the Editor: Should we focus on quality or quantity in meta-analyses? *Psychological Medicine*, 46: 2003-2005.
- ▶ Opmeer EM, Kortekaas R, Tol van MJ, Renken RJ, Demenescu LR, Woudstra S, Horst ter GJ, Buchem van MA, Wee van der NJ, Veltman DJ, Aleman A. (2016). Changes in Regional Brain Activation Related to Depressive State: a 2-Year Longitudinal Functional Mri Study. *Depression and Anxiety*, 33: 35-44.
- ▶ Oude Voshaar RC, Veen van der DC, Hunt I, Kapur N. (2016). Suicide in late-life depression with and without comorbid anxiety disorders. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 31: 146-152.
- ▶ Peeters SC, Gronenschild EH, Amelsvoort van T, Os van J, Marcelis M, Genetic Risk and Outcome of Psychosis (G.R.O.U.P.), Kahn R, Wiersma D, Bruggeman R, Cahn W, Haan de L, Meijer C, Myin-Germeyns I. (2016). Reduced specialized processing in psychotic disorder: a graph theoretical analysis of cerebral functional connectivity. *Brain and Behavior*, 6: e00508.
- ▶ Pot-Kolder R, Veling W, Geraets C, Gaag van der M. (2016). Effect of virtual reality exposure therapy on social participation in people with a psychotic disorder (VREtp): study protocol for a randomized controlled trial. *Trials*, 17: 25.
- ▶ Renard SB, Huntjens RJ, Lysaker PH, Moskowitz A, Aleman A, Pijnenborg GH. (2017). Unique and Overlapping Symptoms in Schizophrenia Spectrum and Dissociative Disorders in Relation to Models of Psychopathology: A Systematic Review. *Schizophrenia Bulletin*, 43: 108-121.
- ▶ Reupert A, Drost LM, Marston N, Stavnes K, Loon van LMA, Charles G, Mosek A, Solantaus T. (2016). Developing a shared research agenda for working with families where a parent has a mental illness. *Child & Youth Services*, 37: 194-209.
- ▶ Schie van D, Castelein S, Bijl van der J, Meijburg R, Stringer B, Meijel van B. (2016). Systematic review of self-management in patients with schizophrenia: psychometric assessment of tools, levels of self-management and associated factors. *Journal of Advanced Nursing*, 72: 2598-2611.
- ▶ Schilbach L, Derntl B, Aleman A, Caspers S, Clos M, Diederer KM, Gruber O, Kogler L, Liemburg EJ, Sommer IE, Muller VI, Cieslik EC, Eickhoff SB. (2016). Differential Patterns of Dysconnectivity in Mirror Neuron and Mentalizing Networks in Schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin*, 42: 1135-1148.
- ▶ Schirmbeck F, Swets M, Meijer CJ, Zink M, Haan de L, GROUP Investigators. (2016). Longitudinal association between cognitive performance and obsessive-compulsive symptoms in patients with psychosis and unaffected siblings. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 133: 399-409.
- ▶ Scholte-Stalenhoef AN, Bastide la-van Gemert S, Willige van de G, Dost-Otter R, Visser E, Liemburg EJ, Knegtering H, Heuvel van den ER, Schoevers RA, Pijnenborg GH, Bruggeman R. (2016). Personality and coping in first episode psychosis linked to mental health care use. *Psychiatry Research*, 238: 218-224.

- ▶ Sekar A, Bialas AR, Rivera de H, Davis A, Hammond TR, Kamitaki N, Tooley K, Presumey J, Baum M, Doren van V, Genovese G, Rose SA, Handsaker RE, Schizophrenia Working Group of the Psychiatric Genomics Consortium, Daly MJ, Carroll MC, Stevens B, McCarroll SA. (2016). Schizophrenia risk from complex variation of complement component 4. *Nature*, 530: 177-183.
- ▶ Simons CJ, Bartels-Velthuis AA, Pijnenborg GH, Genetic Risk and Outcome of Psychosis (GROUP) Investigators. (2016). Cognitive Performance and Long-Term Social Functioning in Psychotic Disorder: A Three-Year Follow-Up Study. *PloS One*, 11: e0151299.
- ▶ Simoons M, Mulder H, Risselada AJ, Wilmink FW, Schoevers R, Ruhe HG, Roon van EN. (2016). Medication Discrepancies at Outpatient Departments for Mood and Anxiety Disorders in the Netherlands: Risks and Clinical Relevance. *Journal of Clinical Psychiatry*, 77: 1511-1518.
- ▶ Smid HG, Bruggeman R, Martens S. (2016). Normal cognitive conflict resolution in psychosis patients with and without schizophrenia. *Journal of Abnormal Psychology*, 125: 88-103.
- ▶ Steenhuis LA, Bartels-Velthuis AA, Jenner JA, Aleman A, Bruggeman R, Nauta MH, Pijnenborg GH. (2016). Religiosity in young adolescents with auditory vocal hallucinations. *Psychiatry Research*, 236: 158-164.
- ▶ Stiekema AP, Liemburg EJ, Meer van der L, Castelein S, Stewart R, Weeghel van J, Aleman A, Bruggeman R. (2016). Confirmatory Factor Analysis and Differential Relationships of the Two Subdomains of Negative Symptoms in Chronically Ill Psychotic Patients. *PloS One*, 11: e0149785.
- ▶ Stouwe van der EC, Vries de B, Aleman A, Arends J, Waarheid C, Meerdink A, Helm van der E, Busschbach van JT, Pijnenborg GH. (2016). BEATVIC, a body-oriented resilience training with elements of kickboxing for individuals with a psychotic disorder: study protocol of a multi-center RCT. *BMC Psychiatry*, 16: 227.
- ▶ Tasma M, Liemburg EJ, Knegtering H, Delespaul PA, Boonstra A, Castelein S. (2016). Exploring the use of Routine Outcome Monitoring in the treatment of patients with a psychotic disorder. *European Psychiatry*, 42: 89-94.
- ▶ Tasma M, Swart M, Wolters G, Liemburg E, Bruggeman R, Knegtering H, Castelein S. (2016). Do routine outcome monitoring results translate to clinical practice? A cross-sectional study in patients with a psychotic disorder. *BMC Psychiatry*, 16: 107.
- ▶ Teunissen CE, Durieux-Lu S, Blankenstein MA, Oude Voshaar RC, Comijs HC. (2016). The inflammatory marker GDF-15 is not independently associated with late-life depression. *Journal of Psychosomatic Research*, 83: 46-49.
- ▶ Toffolo MB, Hout van den MA, Engelhard IM, Hooze IT, Cath DC. (2016). Patients With Obsessive-Compulsive Disorder Check Excessively in Response to Mild Uncertainty. *Behavior Therapy*, 47: 550-559.
- ▶ Veerman SR, Schulte PF, Deijen JB, Haan de L. (2017). Adjunctive memantine in clozapine-treated refractory schizophrenia: an open-label 1-year extension study. *Psychological Medicine*, 47: 363-375.
- ▶ Veerman SR, Schulte PF, Smith JD, Haan de L. (2016). Memantine augmentation in clozapine-refractory schizophrenia: a randomized, double-blind, placebo-controlled crossover study. *Psychological Medicine*, 46: 1909-1921.

- ▶ Veling W, Counotte J, Pot-Kolder R, Os van J, Gaag van der M. (2016). Childhood trauma, psychosis liability and social stress reactivity: a virtual reality study. *Psychological Medicine*, 46: 3339-3348.
- ▶ Veling W, Pot-Kolder R, Counotte J, Os van J, Gaag van der M. (2016). Environmental Social Stress, Paranoia and Psychosis Liability: A Virtual Reality Study. *Schizophrenia Bulletin*, 42: 1363-1371.
- ▶ Velzen van LS, Schmaal L, Jansen R, Milaneschi Y, Opmeer EM, Elzinga BM, Wee van der NJ, Veltman DJ, Penninx BW. (2016). Effect of childhood maltreatment and brain-derived neurotrophic factor on brain morphology. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 11: 1841-1852.
- ▶ Ven van der E, Veling W, Tortelli A, Tarricone I, Berardi D, Bourque F, Selten JP. (2016). Evidence of an excessive gender gap in the risk of psychotic disorder among North African immigrants in Europe: a systematic review and meta-analysis. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 51:1603-1613.
- ▶ Verlinde AA, Noorthoorn EO, Snelleman W, Berg van den H, Snelleman-van der Plas M, Lepping P. (2016). Seclusion and enforced medication in dealing with aggression: A prospective dynamic cohort study. *European Psychiatry*, 39: 86-92.
- ▶ Vreeker A, Boks MP, Abramovic L, Verkooijen S, Bergen van AH, Hillegers MH, Spijker AT, Hoencamp E, Regeer EJ, Riemersma-Van der Lek RF, Stevens AW, Schulte PF, Vonk R, Hoekstra R, Beveren van NJ, Kupka RW, Brouwer RM, Bearden CE, MacCabe JH, Ophoff RA, GROUP Investigators. (2016). High educational performance is a distinctive feature of bipolar disorder: a study on cognition in bipolar disorder, schizophrenia patients, relatives and controls. *Psychological Medicine*, 46: 807-818.
- ▶ Vries de RM, Meijer RR, Bruggen van V, Morey RD. (2016). Improving the analysis of routine outcome measurement data: what a Bayesian approach can do for you. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 25: 155-167.
- ▶ Wassink-Vossen S, Noorthoorn EO, Collard RM, Comijs HC, Oude Voshaar RC, Naarding P. (2016). Value of Physical Activity and Sedentary Behavior in Predicting Depression in Older Adults. *Journal of the American Geriatrics Society*, 64: 647-649.
- ▶ Wigman JT, Wardenaar KJ, Wanders RB, Booij SH, Jeronimus BF, Krieke van der L, Wichers M, Jonge de P. (2016). Dimensional and discrete variations on the psychosis continuum in a Dutch crowd-sourcing population sample. *European Psychiatry*, 42: 55-62.
- ▶ Zhang L, Meer van der L, Opmeer EM, Marsman JC, Ruhé HG, Aleman A. (2016). Altered functional connectivity during self- and close other-reflection in patients with bipolar disorder with past psychosis and patients with schizophrenia. *Neuropsychologia*, 93, Part A: 97-105.
- ▶ Zuidersma M, Comijs HC, Naarding P, Oude Voshaar RC. (2016). Cognitive performance in depressed older persons: the impact of vascular burden and remission. A two-year follow-up study. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 31: 1029-1039.
- ▶ Zuidersma M, Oude Voshaar RC. (2016). Bifactor Analysis to Disentangle the Depression-Dementia Association. *JAMA Psychiatry*, 73: 1201.

Nederlandstalige tijdschriften

- ▶ Boer de M, Herder T, Knegtering R. (2016). Psychofarmaca en seksualiteit. GGzet Wetenschappelijk, 20: 5-20.
- ▶ Boonstra N. (2016). Op weg naar vroegtijdige herstelondersteunende geestelijke gezondheidszorg; lectorale rede. Verpleegkunde, 4: 32-35.
- ▶ Boonstra N, Tjaarda A, Dekken van S. (4). Virtual Reality Exposure Therapie bij mensen met angstklachten. Nurse Academy GGZ, .
- ▶ Boonstra N, Zwart A, Malda A, Castelein S. (2016). Een psychotische stoornis: Het belang van vroegtijdige herkenning en evidence-based behandeling. GGzet Wetenschappelijk, 20: 21-35.
- ▶ Bruins J. (2016). Metabool risico in mensen met psychotische aandoeningen. Samenvatting proefschrift. GGzet Wetenschappelijk, 20: 20-32.
- ▶ Busschbach van JT, Swildens W, Michon H, Kroon H, Koeter M, Wiersma D, Os van J. (2016). Working effectively towards rehabilitation goals: long-term outcome of a randomised controlled trial of the Boston psychiatric rehabilitation approach. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 179-189.
- ▶ Castelein S, Kruidhof I, Lohuis G. (2016). Cliëntveiligheid. Zelfstigmatisering bij psychische aandoeningen: een barrière in herstel Nurse Academy GGZ, .
- ▶ Dlabac-De Lange JJ. (2016). Negatieve symptomen bij schizofrenie. Behandel mogelijkheden en achtergrond onderzoek met neuroimaging technieken. GGzet Wetenschappelijk, 20: 38-49.
- ▶ Ende van der PC, Busschbach van JT, Wunderink C. (2016). Actief ouderschap, herstel en maatschappelijke participatie. Participatie En Herstel, 4: 3-11.
- ▶ Herder T, Boer de M, Knegtering R. (2016). Seksualiteit bij mensen met psychiatrische problemen. GGzet Wetenschappelijk, 20: 50-67.
- ▶ Hoenders HJ, Booij SH, Knegtering H, Brink van den H. (2016). Mindfulness training for psychiatrists in residency: a pilot study. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 809-813.
- ▶ Jager de J, Wolters HA, Pijnenborg GH. (2016). Young adult with psychotic disorders have problems relating to sexuality, intimacy and relationships. An explanatory study based on focus group. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 223-227.
- ▶ Jong de S, Donkersgoed van RJ, Arends J, Lysaker PH, Wunderink L, Gaag van der M, Aleman A, Pijnenborg GH. (2016). Metacognition in psychotic disorders: from concepts to intervention. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 455-462.
- ▶ Kraaijenbrink J, Kuipers T, Laan van der B, Kremer S. (2016). A philosophical information leaflet to accompany a DSM classification. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 145-149.
- ▶ Kremer S, Lammers E, Pieters R, Molewijk B. (2016). Considering one another. A new ethical step-by-step method for Moral Case Deliberation for both patients and staff in (forensic) psychiatry. Tijdschrift Voor Psychotherapie, 42: 141-155.

- ▶ Kuipers SA, Malda A, Kolthof W, Dijk van HM, Boonstra N. (2016). Mondzorg bij jongvolwassen patiënten met een psychotische stoornis. Nurse Academy GGZ, 2.
- ▶ Lancel M, Karsten J. (2016). Invloed van benzodiazepines, zolpidem en zopiclon op de slaap. GGZet Wetenschappelijk, 20: 83-95.
- ▶ Lokkerbol J, Nuijen J, Evers S, Knegtering H, Delespaul P, Kroon H, Bruggeman R. (2016). A study of cost-effectiveness of treating serious mental illness: challenges and solutions. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 700-705.
- ▶ Meesters Y, Duijzer WB, Nolen WA, Schoevers RA, Ruhe HG. (2016). Reasons for including the Inventory of Depressive Symptomatology (IDS) and its shortened version (QIDS) in routine outcome monitoring by the Foundation Benchmark Mental Health (SBG). Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 48-54.
- ▶ Oude Voshaar RC. (2016). Continuing education in psychiatry. Tijdschrift Voor Psychiatrie, 58: 260-261.
- ▶ Simoons M, Mulder H. (2016). Multidisciplinaire richtlijn Somatische screening bij patiënten met een EPA. Psyfar, 4: 9-17.
- ▶ Stiekema A. (2016). Op weg naar herstel. GGZet Wetenschappelijk, 20: 114-128.
- ▶ Tolsma F, Wester A, Boonstra N. (2016). Diagnostiek bij mensen met een licht verstandelijke beperking. Nurse Academy GGZ, 2.
- ▶ Veerman SRT, Haan de L. (2016). Negatieve symptomen bij psychotische stoornissen. Psyfar, 3.
- ▶ Vos de A. (2016). Inzicht in psychose. GGZet Wetenschappelijk, 20: 61-69.
- ▶ Wal de M, Roorda S, Boonstra N, Boonstra N. (2016). Diagnostiek en behandeling van de gegeneraliseerde angststoornis. Nurse Academy GGZ, 4.
- ▶ Yntema M, Boonstra N, Polhuis D. (2016). Wat doet forensisch FACT dan anders? Nurse Academy GGZ, 1.
- ▶ Yntema M, Boonstra N, Polhuis D. (2016). Klinisch redeneren in de forensische psychiatrie met de ICF. Nurse Academy GGZ, 1.

Proefschriften

- ▶ Bruins J. (2016). Metabolic risk in people with psychotic disorders. No mental health without physical health. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- ▶ Dlabac-De Lange JJ. (2016). Negative Symptoms of Schizophrenia. Treatment Options and Evidence from Neuroimaging. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- ▶ Ende van der PC. (2016). Vulnerable parenting: A study on parents with mental health problems: Strategies and support. Groningen: Hanze University of Applied Sciences Groningen.
- ▶ Stiekema APM. (2016). On the road to recovery: addressing negative symptoms, cognitive deficits and environmental factors in residential patients with a severe mental illness. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- ▶ Vos, AE de. (2016). Insight in psychosis. Metacognitive processes and treatment. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Lectorale Rede

- ▶ Boonstra N (2016). Op weg naar vroegtijdige herstelondersteunende geestelijke gezondheidszorg; Lectorale rede Lectoraat zorg & innovatie in de Psychiatrie. Leeuwarden: NHL Hogeschool.

(Hoofdstukken in) Nederlandstalige boeken

- ▶ Boonstra N, Malda A, Castelein S (2016). Een psychotische stoornis: Het belang van vroegtijdige herkenning en evidence -based behandeling. In: Meijel van B (ed). GGz-verpleegkunde in de praktijk. Uitgeverij De Tijdstroom.

Verschenen in de RGOc-reeks

- 80 **1 Hoe tevreden zijn huisartsen met de GGZ**
Een enquête naar de samenwerking met de MFE in Zuidoost-Drenthe
J.T. van Busschbach, E. Visser, P. Bastiaansen, S. Sytema
2001, ISBN-10 90-367-1460-5
- 2 Groningse Vragenlijst over Sociaal Gedrag**
Zelfbeoordelvingsvragenlijsten voor het vaststellen van problemen in het interpersoonlijke functioneren (handleiding)
A. de Jong en P.M. van der Lubbe
2001, ISBN-10 90-367-1463-X
- 3 Last van stemmen**
Een gecontroleerde (kosten)effectiviteitsstudie naar een op Hallucinaties gerichte Integratieve Therapie (HIT) bij patiënten met schizofrenie of verwante psychose
Dr. Durk Wiersma, Dr. Jack A. Jenner, Drs. Fokko J. Nienhuis, Drs. Dennis Stant, Drs. Gerard van de Willige
2001, ISBN-10 90-367-1555-5
- 4 Blijvende stemmen de baas**
Multi Family Treatment (MFT), een geïntegreerde vorm van nabehandeling voor patiënten met persisterende auditieve hallucinaties en sociale beperkingen
Drs. Gerard van de Willige, Prof. dr. Durk Wiersma, Dr. Jack A. Jenner
2003, ISBN-10 90-367-1784-1
- 5 Evidentie voor de Geestelijke Gezondheidszorg**
De klinische epidemiologie van psychiatrische stoornissen (oratie)
Durk Wiersma
2004, ISBN-10 90-367-1967-4
- 6 ADHD en ASS bij volwassenen**
Onderzoek naar diagnostiek van ADHD en ASS bij normaal begaafde volwassenen, alsmede naar de functionele beperkingen en zorgbehoeften
Drs. A.M.D.N. van Lammeren, Dr. C.E.J. Ketelaars, Drs. E.H. Horwitz, Prof. dr. D. Wiersma
2004, ISBN-10 90-367-2112-1

- 7 **Zorg voor mensen met langdurige psychiatrische problematiek**
Onderzoek in een regio met een geïntegreerd GGz-aanbod
J.T. van Busschbach, E. Visser, S. Sytema, P. Bastiaansen
2004, ISBN-10 90-367-1968-2

- 8 **Cognitieve Zelftherapie voor patiënten met chronisch-recidiverende depressie of (gegeneraliseerde) angststoornis**
Drs. Peter C.A.M. den Boer, Prof. dr. Durk Wiersma, Drs. Inge A.M. ten Vaarwerk, Drs. A. Dennis Stant, Prof. dr. Robert J. van den Bosch
2005, ISBN-10 90-367-2303-5

- 9 **Blijvend aan het werk**
Onderzoek naar het lange termijnresultaat van arbeidsrehabilitatie bij DAAT-Drenthe
Jooske T. van Busschbach, Ellen Visser, Sjoerd Sytema, Durk Wiersma
2006, ISBN-10 90-367-2565-8

- 10 **Begeleide lotgenotengroepen voor mensen met een psychose**
Een gecontroleerde effectiviteitsstudie
Drs. Stynke Castelein, Dr. Richard Bruggeman, Dr. Jooske T. van Busschbach, Prof. dr. Durk Wiersma
2006, ISBN-13 978-90-367-2431-9

- 11 **Draaiboek voor het begeleiden van een lotgenotengroep voor mensen met een psychose**
Stynke Castelein, Pieter Jan Mulder, Richard Bruggeman
2012 (2e druk), ISBN 978-90-367-5921-2

- 12 **Cognitive self-therapy. A contribution to long-term treatment of depression and anxiety**
(proefschrift)
Peter C.A.M. den Boer
2006, ISBN-10 90-367-2714-6

- 13 **Antipsychotic Treatment Strategies and Early Course of First Episode Psychosis** (proefschrift)
Lex Wunderink
2006, ISBN-10 90-367-2812-6

14 **De GGz aan huis bij de huisarts**

Een beschrijvend onderzoek naar de inzet van sociaal psychiatrisch verpleegkundigen in huisartspraktijken rondom Emmen en Stadskanaal

K.J.K. Wolters, J.T. van Busschbach, E.G. Soldaat, J.C.A. de Bruijn.

2006, ISBN-10 90-367-1966-6

15 **Economic evaluation in mental healthcare** (proefschrift)

Assessing the cost-effectiveness of interventions for patients with major depressive disorder or schizophrenia in the context of the Dutch healthcare system

Dennis Stant

2007, ISBN 978-90-36729-59-8

16 **UTOPIA. Uit en Thuis: Onderzoek naar de Participerende Instellingen van de RIBW Alliantie**

C. de Heer-Wunderink, A.D. Caro-Nienhuis, S. Sytema, D. Wiersma

2007, ISBN 978-90-367-3106-5

Onderweg

Even blijven staan, kijken en dan zien

Gedichten en observaties van Rob Giel gedurende zijn dienstreizen, met name voor de WHO

Rob Giel

Bijzondere uitgave in de RGOc-reeks, 2007, ISBN 978-90-367-3210-9

[Alleen verkrijgbaar via de boekhandel]

17 **Bereaved by Suicide** (proefschrift)

Family-based cognitive-behavior therapy to prevent adverse health consequences among first-degree relatives and spouses

Marieke de Groot

2008, ISBN 978-90-367-3368-7

- 18 **Guided peer support groups for psychosis. A randomized controlled trial** (proefschrift)
 Stynke Castelein
 2009, ISBN 978-90-367-3689-3

- 19 **Nait soez'n, moar deurbroez'n met elkaar: de psychiatrische woonzorg is nog lang niet klaar**
 Een onderzoek naar de woonkwaliteit van zelfstandig wonenden met langdurige psychiatrische problematiek in Groningen
 A.D. Caro-Nienhuis, C. de Heer-Wunderink, A. Dompeling, A. Messchendorp, L. Tan
 2009, ISBN 978-90-367-3848-4

- 20 **Betrokkenheid in kaart gebracht**
 Ontwikkeling en gebruik van de Triadekaart in de GGZ
 Jooske T. van Busschbach, Kerstin J.K. Wolters, Hannie P.A.T. Boumans
 2009, ISBN 978-90-367-3890-3

- 21 **Pharmacogenetics of Antipsychotic-Induced Parkinsonism and Tardive Dyskinesia:**
 a Focus on African-Caribbeans and Slavonic Caucasians (proefschrift)
 Asmar Al Hadithy
 2009, ISBN 978-94-607-0001-9

- 22 **De RIBW doet mee**
 Functioneren en tevredenheid van cliënten die woonbegeleiding ontvangen van de RIBW's, de tweede fase van het UTOPIA-onderzoek.
 C. de Heer-Wunderink, E. Visser, A.D. Caro-Nienhuis, S. Sytema, D. Wiersma
 2009, ISBN 978-90-367-4094-4

- 23 **Drug safety in patients with psychotic disorders** (proefschrift)
 Susanne Gabriele Schorr
 2010, ISBN 978-94-607-0007-1

- 24 **Desired and undesired effects of antipsychotic treatment from a patients perspective: the psychometric evaluation of a self-rating instrument** (proefschrift)
 Hugo Arnout Wolters
 2010, ISBN 978-90-367-4129-3

- 84
- 25 **Ontwikkelingen in de RIBW**
Tweede prevalentietmeting in het kader van het UTOPIA-onderzoek
A.D. Caro-Nienhuis, C. de Heer-Wunderink, S. Sytema, D. Wiersma
2010, ISBN 978-90-367-4431-7
- 26 **Auditory hallucinations in childhood** (proefschrift)
Agna Bartels
2011, ISBN 978-94-6070-036-1
- 27 **Personalized pharmacotherapy of psychosis. Clinical and pharmacogenetic approaches**
(proefschrift)
Jelle Vehof
2011, ISBN 978-90-367-4931-2
- 28 **Vaktherapie in Noord Nederland**
Een beschrijving van de beroepspraktijk, behandel-effecten en tevredenheid van patiënten met vaktherapie binnen de noordelijke geestelijke gezondheidszorg.
L.C. Aerts, J.T. van Busschbach en D. Wiersma
2011, ISBN 978-90-367-5149-0
- 29 **Early detection of psychosis; why should we care?** (proefschrift)
Nynke Boonstra
2011, ISBN 978-90-367-5153-7
- 30 **Recovery in first episode psychosis: role of neurocognition, antipsychotics and cannabis**
(proefschrift)
Gunnar Faber
2011, ISBN 978-90-809623-0-9
- 31 **Successful community living: a 'Utopia'? A survey of people with severe mental illness in Dutch Regional Institutes for Residential Care** (proefschrift)
Charlotte de Heer
2012, ISBN 978-90-367-5482-8

- 32 **Cognitive functioning in schizophrenia: structure and clinical correlates** (proefschrift)
Piotr Quee
2013, ISBN 978-90-367-5895-6
- 33 **Patients in the driver's seat: a role for e-mental health?** (proefschrift)
Lian van der Krieke
2014, ISBN 978-90-367-6719-4
- 34 **Manual for Facilitating A Peer Support Group. A nursing intervention**
Stynke Castelein, Pieter Jan Mulder
2014, ISBN 978-90-367-6891-7
- 35 **START-ing risk assessment and shared care planning in out-patient forensic psychiatry - Results from a cluster randomized controlled trial** (proefschrift)
Nadine Troquete
2014, ISBN 978-90-367-7414-7
- 36 **Metabolic risk in people with psychotic disorders. No mental health without physical health** (proefschrift)
Jojanneke Bruins
2016, ISBN 978-90-367-9099-4

Medewerkers en betrokkenen

86 Medewerkers RGOc en personen betrokken bij onderzoek en/of bestuur van het RGOc voor zover zij in het jaarverslag genoemd worden.

Achterberg T van 72	Bosscher R 44	Dlabac-de Lange JJ 32, 61,	Holterman S 40
Aleman A 22, 32, 33, 37, 39,	Bous J 60	72, 77, 78	Honig A 63
42, 44, 46, 55, 56, 57, 58,	Brink RHS van den 38, 39,	Dol A 40	Hoogendoorn A 63
59, 60, 61, 62, 67, 70, 71,	41, 44, 55, 65, 68	Donkersgoed R van 42,	Horsseisenberg E 56, 70
72, 73, 74, 75, 76, 77	Brink W van den 42	71, 77	Hout A van 40
Alizadeh BA 23, 42, 57, 72	Brouwers JRBJ 60	Doorduyn J 61	Hovenkamp-Hermelink
Apeldoorn SY 42, 62	Bruggeman R 2, 3, 14, 33,	Doornbos B 40, 63	JH 63, 71
Arends J 39, 59, 60, 71,	34, 35, 38, 39, 40, 42, 44,	Dost-Otter R 59, 74	Huijsse G 40
75, 77	46, 54, 56, 57, 58, 59, 60,	Drost LM 42, 67, 69, 72, 74	Hüning L 40
Arts MH 63, 68	61, 63, 67, 68, 69, 70, 72,	Ehling T 39	Huntjens RJC 59, 74
Bais L 42, 56, 61, 72	73, 74, 75, 78, 81	Ende PC van der 32, 67, 69,	Islam A Md 42, 57, 72
Bak M 16, 37, 38, 61	Bruins J 34, 35, 37, 67, 69,	77, 78	Janssen TJWM 22, 40
Balkom IDC van 38, 68,	72, 77, 78, 85	Es FD van 42, 57, 58, 59	Jenner JA 60, 68, 75, 80
69, 70	Bruinsma CL 27, 38	Esterik AC van 38	Jeppesen P 24, 69
Barends I 59	Busschbach van JT 21, 22,	Feenstra TL 17, 23, 44, 54	Jong PJ de 64
Bartels-Velthuis AA 24, 38,	32, 38, 39, 42, 44, 46, 54,	Folkersma W 64	Jong de JTVM 58
39, 40, 41, 44, 56, 57, 58,	56, 59, 61, 64, 65, 66, 67,	Franzen W 64	Jong S de 42, 58, 71, 77, 0
59, 60, 61, 62, 64, 67, 68,	69, 70, 72, 75, 77, 80, 81,	Gaag M van der 30, 46, 57,	Jonge P de 23, 58, 69, 72,
69, 71, 75, 84	82, 83, 84	59, 61, 67, 71, 72, 73, 74,	76
Bastiaansen J 40, 64, 69	Cambier J 57	76, 77	Jonker I 61
Bastide-van Gemert S la 59,	Castelein S 9, 10, 24, 26,	Geerling B 40	Jonkers A 61
74	27, 38, 39, 46, 55, 57, 59,	Geleijnse JM 55	Jörg F 34, 38, 39, 44, 54,
Bebber J van 27, 28, 42, 54	60, 70, 74, 75, 77, 79, 81,	Geraets C 42, 57, 61, 74	58, 59, 60, 67, 69, 71
Belkum S van 42, 64	83, 85	Geugies H 42, 63	Kamphuis JR 59
Berg H van den 38, 76	Cath DC 40, 70, 73	Goossens PJJ 63, 72	Kan K 44, 54
Berg van den KS 63, 68	Christenhusz L 40	Haan L de 11, 70, 72, 73,	Kertokarijo M 40, 55
Berkel K van 64	Corpeleijn E 23, 44, 58, 67	74, 75, 78	Klaasen N 44, 56
Bildt A de 40, 69	Cuijpers P 42	Hag E van 't 61	Kleen M 56
Blijd-Hoogewys E 24, 69	Daggenvoorden T 63	Hartogs BMA 62	Klein HC 39, 59, 61
Bockting CLH 62, 67	Dalen P van 39	Hatzmann J 64	Knapen PMFJJ 38
Boer MK de 38, 60, 77	Dekken S van 40, 77	Helm E van der 56, 75	Knegtering H 32, 39, 42,
Boerhout C 22, 42, 66, 69	Dekker M 40, 62	Helmich MA 64	44, 46, 55, 56, 57, 58, 59,
Boertien D 57	Dekker O 38	Hettinga M 22, 40	60, 61, 67, 72, 73, 74, 75,
Booij SH 58, 76, 77	Delespaul PAEG 25, 55, 57,	Heuvel E van der 34, 42, 57,	77, 78
Boonstra N 9, 25, 39, 40,	75, 78	59, 67, 69, 72, 74	Knoppert-van der Klein
44, 55, 56, 59, 71, 72, 77,	Delissen R 57	Hoek HW 42, 66, 69, 72	EAM 63
78, 79, 84	Dhondt T 39, 55	Hoekman T 40	Korevaar EL 22, 32, 67, 69
Bos EH 62, 72	Diekman W 65	Hoenders HJR 40, 58, 64,	Kortekaas R 42, 64, 74
Bos FM 14, 37, 40, 42, 54	Dijkshoorn P 38	77	Kos C 44, 55, 72
Boshuisen ML 39	Dingemans P 38, 59	Hof AL 66	Kranenburg G van 44, 65

Kriekie JAJ van der 14, 22, 38, 40, 42, 54, 59, 64, 69, 72, 76, 85	Pijnenborg GHM 9, 24, 26, 33, 34, 39, 42, 44, 46, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 67, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 77	Stevens AWMM 9, 12, 40, 63, 76	Vrieling W 66
Kroese FO 40	Plas W van der 40	Stiekema A 33, 37, 56, 60, 75, 78	Vries SO de 39
Kronenberg L 39, 72	Ploeg K van der 62, 68	Stolk RP 44, 72	Vries B de 22, 46, 56, 75
Kunkels YK 64	Pot-Kolder R 61, 74, 76	Stouwe ECD van der 22, 44, 56, 75	Waal A van der 39
Kupka RW 63, 76	Quak J 59	Swart M 42, 55, 57, 66, 69, 75	Waarheid C 56, 75
Liemburg EJ 39, 46, 54, 57, 59, 60, 61, 70, 72, 74, 75	Renard S 44, 59, 74	Swildens W 44, 54, 65, 77	Wal H van der 9, 38
Lokkerbol J 18, 54, 78	Riese H 64, 71	Sytema S 13, 22, 38, 39, 41, 42, 58, 59, 60, 62, 65, 67, 69, 80, 81, 82, 83, 84	Wardenaar K 23, 72, 76
Looijmans A 44, 58	Risselada R 30, 40	Taxis K 60, 72	Weeghel J van 24, 32, 33, 44, 54, 56, 57, 67, 69, 75
Lysaker PH 23, 59, 71, 74, 77	Roodbol PF 46, 57, 70	Teer W 9, 38	Weisscher N 63
Malda A 44, 56, 59, 77, 78, 79	Roon A van 44	Tol MJ van 23, 40, 44, 62, 72, 74	Wel T van 65
Marquenie F 65	Roon E van 63, 75	Troost S 40	Wessels AM 39, 59
Meer L van der 24, 33, 39, 56, 58, 59, 75, 76	Ruhé HG 9, 42, 44, 63, 75, 76, 78	Veen DC van der 40, 41, 71, 74	Wichers MC 14, 23, 37, 42, 54, 58, 64, 72, 76
Meerdink A 56, 75	Rutgers M 57	Veenstra M 11	Wiersma D 42, 44, 57, 59, 60, 65, 70, 71, 72, 73, 74, 77, 80, 81, 82, 83, 84
Meesters PD 12, 40	Sanches S 44, 54	Veermans E 13, 38, 41, 62	Wigman JTW 39, 42, 54, 58, 59, 68, 72
Messchendorp M 2, 3, 38, 41	Scheffers WJ 22, 44, 64, 65	Velde J van der 59, 72	Wilffert B 44
Mulder CL 65	Schilder A 40	Veling WA 39, 42, 44, 57, 58, 60, 61, 68, 71, 72, 74, 76	Willige G van de 56, 59, 60, 74, 80
Mulder E 59, 69	Schippers GM 42, 69	Venema H 55	Wit E 58
Mulder H 40, 44, 63, 75, 78	Schoevers RA 38, 40, 42, 44, 54, 58, 59, 61, 62, 65, 71, 72, 74, 75, 78	Veraart J 62	Wolters HA 59, 83
Mulder E 59, 69	Scholte-Stalenhoef AN 44, 59, 60, 74	Vercammen A 56	Wunderink A 39, 42, 54, 58, 59, 60, 68, 71, 72, 73, 77, 81
Nauta MH 44, 59, 61, 69, 75	Schuppert M 59	Verhoeven FEA 38, 39, 40, 62	Wunderink C 22, 39, 59, 65, 67, 77, 82, 83, 84
Nieboer R 59	Schurer M 41	Verlinde AA 39, 40, 76	Zee I van der 65
Nieman D 59, 71, 72, 73	Simoons M 44, 63, 75, 78	Vermerris M 66	Zelst C van 57
Niersman A 57	Sizoo B 39	Visser E 13, 22, 38, 39, 54, 59, 60, 62, 63, 65, 67, 69, 71, 74, 80, 81, 83	Zuidersma M 23, 40, 55, 68, 72, 76
Nijboer B 59	Slooff CJ 56, 59, 67, 72	Vogel S 46, 57	
Nijman S 28, 44, 57	Smid HGOM 57, 73, 75	Vogel W de 59	
Noord P van der 38	Smit AC 64	Vollbehr NK 37, 58, 64	
Oldehinkel AJ 64, 71	Smit F 11, 54, 71, 72, 74	Vollema M 67	
Oosterholt I 39	Smits C 59	Vos AE de 33, 34, 58, 59, 72, 78	
Opmeer E 39, 44, 56, 59, 72, 74, 76	Snieder H 23, 73	Vos S 65	
Os J van 11, 60, 68, 69, 69, 70, 73, 74, 76, 77	Snippe E 14, 40, 42, 54, 64, 72	Voskamp M 66	
Ostafin B 64	Sommer IEC 11, 58, 74		
Oude Voshaar RC 11, 40, 55, 68, 69, 70, 72, 74, 75, 76, 78	Stant AD 56, 59, 64, 80, 81, 82		
	Steenhuis LA 44, 56, 58, 61, 75		
	Stellinga-Boelen AAM 59		

